د پوهنې وزارت

د تعليمي نصاب د پراختيا او د ښوونکو د روزنې معينيت

د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف لوی رياست

اسلامي ښوونه او روزنه

نهم ټولگی

د چاپ کال: ۱۳۹۶ هـ. ش.

درسي کتابونه د پوهنې وزارت پورې اړه لري، پلورل او پېرودل يې په کلکه منع ده، له سرغړوونکو سره به يې قانوني چلن کيږي.

moe.curriculum@gmail.com

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی
کور د سولې کور د تورې
دا وطن د ټولو کور دی
د پښتون او هزاره وو
ورسره عرب، گوجر دي
براهوي دي، قزلباش دي
دا هیواد به تل ځلیږي
په سینه کې د آسیا به
نوم د حق مو دی رهبر

دا عزت د هر افغان دی
هر بچی یې قهرمان دی
د بلوڅو د ازبکو
د ترکمنو د تاجکو
پامیریان، نورستانیان
هم ایماق، هم پشه یان
لکه لمر پر شنه آسمان
لکه زړه وي جاویدان
وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې وزارت

د تعليمي نصاب د پراختيا او د ښوونكو د روزنې معينيت

د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي كتابونو د تاليف لوی رياست

اسلامي ښوونه او روزنه

نهم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۶ هــ. ش.

ليکوالان:

- نور الله صافی
- سید فاضل شاه پاچا
- مولوي عبدالصبور عربي
- فضل الله نیازی
- رقیب الله ابراهیمي

علمي ایډیټ:

- دکتور محمد یوسف نیازي
- احسان الله ناشر
- محمد آصف کوچي
- فیض محمد عثماني

دیني، سیاسي او فرهنګي کمیټه:

دکتور محمد یوسف نیازی

حبیب الله راحل، د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې د پوهنې وزارت سلاکار.

د څارنې کمیټه:

دکتور اسدالله محقق، د تعلیمي نصاب د پراختیا او د ښوونکو د روزنې معین

دکتور شیر علي ظریفي، د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې رئیس

دکتور محمد یوسف نیازی، د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست سرپرست

طرح او ډیزاین: عنایت الله غفاري

د چاپ د سمون چارې: محمد کبیر حقمل، د پوهنې وزارت د نشراتو او اطلاعاتو رئیس

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې د وزیر پیغام

د لوی خدای ﷻ ډیر شکر دی چې انسان یې په احسن تقویم کې پیدا او هغه ته یې د خبرو کولو توان ورکړ او د علم او فکر پر ګاڼه یې سمبال کړ. ډیر درود دې وي د اسلام پر ګران پیغمبر حضرت محمد مصطفی ﷺ چې د انسانیت ستر ښوونکی دی او د رحمت، لارښوونې او روښنایی پیغام راوړونکی.

ښوونه او روزنه په هره ټولنه کې د بدلون او پراختیا بنسټ دی. د ښوونې او روزنې اصلي موخه د انسان د بالقوه ځواکونو فعالول او د هغه د پټو استعدادونو غوړول دي.

درسي کتاب د ښوونې او روزنې په بهیر کې یو مهم رکن بلل کیږي چې له نوو علمي بدلونونو او پرمختګونو سره اوږه په اوږه د ټولنې له اړتیاوو سره سم تالیف کیږي. درسي کتابونه باید د منځپانګې له مخې خورا بډای وي چې وکړای شي د علومو له نوو لاسته راوړنو سره مل دیني او اخلاقي زده کړې د نوو میتودونو له لارې زده کوونکو ته ولیږدوي.

دغه کتاب چې اوس ستاسو په واک کې دی، د همدغو پورته ځانګړنو پر بنسټ چمتو او تالیف شوی دی. د پوهنې وزارت تل زیار باسي چې په هیواد کې تعلیمي نصاب او درسي کتابونه د اسلامي ښوونې او روزنې او د ملي هویت د ساتلو پر بنسټ جوړ او له علمي معیارونو، نوو روزنیزو میتودونو او د نړۍ له علمي پرمختګونو سره سم چمتو کړي. د زده کوونکو استعدادونه په ټولو اخلاقي او علمي خواوو کې وغوړیږي او په هغوی کې د تفکر او نوښت توان او د پلټنې حس پیاوړی کړي. د خبرو اترو او پیرزوینې د فرهنګ دودول، د هیواد پالنې او د مینې او محبت د حس پیاوړی کول، ښېنه او پیوستون د پوهنې د وزارت نورې غوښتنې دي چې ښایي د لوست په کتابونو کې ورته پام وشي.

درسي کتابونه د ښه او مسلکي ښوونکي له درلودو پرته نشي کولای ټاکل شوي موخې ترلاسه کړي. ښوونکی د ښوونې او روزنې یو مهم جزء او د ښوونې او روزنې د پروګرامونو پلي کوونکی دی. د هیواد له ژمنو او زړه سواندو ښوونکو څخه، چې د تورتم او ناپوهۍ په وړاندې یې جګړه خپله دنده ګرځولې، دوستانه هیله لرم د تعلیمي نصاب په دقیق او مخلصانه تطبیق کې د هیواد ماشومان، نجونې او تنکي ځوانان د پوهې، اخلاقو او معنویت لوړو څوکو ته ورسوي.

د هیواد د زده کړې د نظام برۍ د خلکو له جدي مرستو پرته امکان نه لري. له دې امله له ټولو قشرونو او د ملت له شریفو خلکو، په تیره بیا له کورنیو او د زده کوونکو له درنو اولیاوو څخه هیله لرم چې د معارف د موخو د لاسته راوړو په برخه کې له هیڅ ډول مرستې څخه ډډه ونه کړي. دغه راز له ټولو لیکوالو، پوهانو، د ښوونې او روزنې له ماهرینو او د زده کوونکو له محترمو اولیاوو څخه هیله کیږي چې په خپلو رغنده نظرونو، وړاندیزونو او نیوکو د درسي کتابونو په لاښه والي کې د پوهنې له وزارت سره مرسته وکړي.

لازمه بولم له ټولو ښاغلو مؤلفانو، د پوهنې وزارت له اداري او فني کارکوونکو او له ملي او نړیوالو بنسټونو څخه، چې د دغه کتاب په چمتو کولو، چاپولو او ویش کې یې زیار ایستلی او مرسته یې کړې، مننه وکړم.

په پای کې له لوی خدای ﷻ څخه غواړم چې په خپله بې پایه مهربانۍ له موږ سره د پوهنې د سپیڅلو ارمانونو په لاسته راوړلو کې مرسته وکړي. انه سمیع قریب مجیب.

د پوهنې وزیر

دوکتور اسدالله حنیف بلخي

د مطالبو لړ لیک

سر لیک **مخ**

۱. د ایمان اړین څیزونه ۱
۲. اتفاق او یووالی ۴
۳. دین خیر غوښتنه ده ۷
۴. د اړیکو پرېکول ۹
۵. دوه مخي ۱۲
۶. تقوا او پرهیزګاري ۱۵
۷. تواضع (عاجزي کول) ۱۷
۸. کفالت ۱۹
۹. د کفالې پای ۲۳
۱۰. حواله ۲۶
۱۱. حواله ۲ .... ۲۹
۱۲. وکالت ۱ .... ۳۲
۱۳. وکالت ۲ .... ۳۶
۱۴. مضاربت ۳۹
۱۵. مضاربت ۲ .... ۴۲
۱۶. هبه ۴۵
۱۷. هبه ۲ .... ۴۷
۱۸. ودیعت (امانت) ۵۰
۱۹. مدینې منورې ته د نبي کریم ﷺ هجرت ۵۳
۲۰. مدینې منورې ته د نبي کریم ﷺ رسېدل ۵۹
۲۱. د مسلمانانو تر منځ د ورورګلوۍ تړون ۶۴
۲۲. له نورو قبیلو سره د رسول الله ﷺ تړونونه ۶۶
۲۳. د مسلمانانو په ضد د قریشو پاڅون ۶۸
۲۴. د بدر غزا ۷۰
۲۵. د احد غزا ۷۶
۲۶. د سلام فضیلت ۸۱
۲۷. د وخت او سلامتیا (صحت) ارزښت ۸۳
۲۸. د رشوت حراموالی ۸۵
۲۹. دحلال کسب طلب ۸۷

۳۰. د الله ﷻ نعمتونه ۹۰
۳۱. د مزدور حق باید ډیر ژر ورکړل شي.. ۹۳
۳۲. د علم زده کړه فرض ده ۹۶
۳۳. غصب.. ۹۹
۳۴. لقطه (موندل شوی مال) ۱۰۱
۳۵. مزارعت (دهقاني) ۱۰۴
۳۶. مساقات (باغباني).. ۱۰۷
۳۷. وقف ۱۱۰
۳۸. صلح (سوله) ۱۱۳
۳۹. شرکت.. ۱۱۶
۴۰. د وجوهو شرکت.. ۱۲۰
۴۱. شفعه ۱۲۳
۴۲. له ځان څخه د فاع کول.. ۱۲۶
۴۳. وصیت ۱۲۹

د ایمان اړین څیزونه

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ -ﷺ- قَالَ «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلْيُكْرِمْ جَارَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ». متفق عليه

د راوي پېژندنه:

نوم يې عبدالرحمن بن سخرالدوسي لقب يې ابوهريره او د هجرت په اووم کال مسلمان شوی دی. ډېره موده يې د پيغمبرﷺ خدمت کړی، له همدې امله يې له رسول الله ﷺ څخه ګڼ شمير احاديث روايت کړي دي. دغه جليل القدر صحابي په تقوی او پرهيزګاری مشهور او د لوړ ذکاوت خاوند و او د هجرت په (۵۸) کال وفات شو.

فعاليت:

ابوهريرة څوک دی؟ معرفي يې کړئ.

د کلمو معنا:

۱. فَلْيَقُلْ خيراً: نو نېکي خبرې دې وکړي.
۲. أَوْ لِيَصْمُتْ: يا دې چوپ اوسي.
۳. فَلْيُكْرِمْ جَارَهُ: نو د خپل ګاونډي عزت دې وکړي.
۴. فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ: نو د خپل مېلمه عزت دې وکړي.

د حديث شريف معنا:

له ابي هريرهؓ څخه روايت دی چې رسول اللهﷺ وفرمايل: که څوک په الله تعالی او د آخرت په ورځ ايمان لري نو د خير خبرې دې کوي او يا دې چوپ اوسي، او که څوک په الله تعالی او د آخرت په ورځ باندې ايمان لري نو د خپل ګاونډي درناوی دې وکړي، او که څوک په الله تعالی او د آخرت په ورځ ايمان لري نو د خپل ميلمه عزت او پالنه دې وکړي.

د حديث شريف حکمت:

په الله تعالی او د آخرت په ورځ باندې ايمان درلودل د زړه عمل دی، خو هغه وخت نور خلک پرې پوهېدای شي، چې نښې او نښانې يې په خبرو او يا عمل کې څرګندې شي، نو په خبرو او عمل کې د ايمان نښې پدې حديث شريف کې بيان شوې دي، هغه دا چې هر وخت د خير خبرې ورڅخه اورېدل کيږي، او له خلکو سره نېکي کوونکی وي، په ځانګړي ډول له هغو خلکو سره چې له ده سره زيات کاروبار لري زيات ښه چلند وکړي، لکه: ګاونډيان، همکاران، مېلمانه او يا هغه خلک چې کور او يا د کار ځای ته يې راځي.

فعالیت: ایمان تعریف کړئ.

د حدیث شریف گټې:

۱. **ښې خبرې کول د ایمان نښه ده:** په الله تعالی او د آخرت په ورځ باندې ایمان انسان د ښکو خبرو کولو، له ناوړه خبرو څخه ډډې کولو او په بې ځایه خبرو باندې ځان او یا نورو ته له ضرر رسولو څخه ډډې کولو ته هڅوي، پاتې دې نه وي چې خبرې کول د خبرو ټولو ډولونو لکه: ژبني، قلمي، اشاري، د اورېدلو یا لیدلو ټولو ډولونو ته شاملېږي، چې باید مؤمن انسان د دغو ټولو شیانو استعمال ته پاملرنه وکړي.

ځکه کله چې انسان خپلو خبرو ته پاملرنه ونه کړي، شونې ده چې دروغ ووايي، په چا باندې تهمت وتړي، د چا بې عزتي وکړي، غیبت وکړي او یا د خلکو وخت په بې ځایه خبرو او بې ځایه غوښتنو ضایع کړي.

۲. **له ناوړه خبرو څخه چوپ اوسېدل غوره دي:** که یو انسان د ښکو او غوره خبرو توان ونه لري او ونه شي کولای چې په ښکو خبرو سره خلکو ته گټه ورسوي نو پده باندې لازمه ده چې چوپ واوسي.

فعالیت: هغه ضررونه چې له ناوړه او بدو ویلو څخه را منځ ته کېږي، کوم دي؟

۳. **د گاونډي عزت او درناوی کول د ایمان نښه ده:** گاونډی چې پدې حدیث شریف کې ذکر شوی دی، ټولو هغو خلکو ته ویل کېږي چې له انسان سره د کور، کار او یا هم د ښوونې او روزنې په چاپېریال کې نږدې ژوند کوي.

گاونډی مختلفې مرتبې او درجې لري، چې عزت او درناوی کول یې د ایمان نښه ده، همدارنگه د گاونډي اکرام او درناوی هم مختلفې مرتبې لري، خو تر ټولو کمه مرتبه یې دا ده چې هر سړی له دوی سره په ورین تندي مخامخ او راشه درشه وکړي.

فعالیت: کوم ځیزونه دي چې هر څوک کولای شي د ګاونډي عزت پرې وکړي؟

د مېلمه عزت او درناوی کول د ایمان بله نښه ده: مېلمه په عرف کې هغه سړي ته ویل کېږي چې د انسان کور ته په اجازه او یا د ده په دعوت سره ورشي.
خو په عامه معنا سره ټولو هغو خلکو ته ویل کېږي چې د انسان کور یا د کار ځای ته په اجازه او یا د ده په دعوت سره ورشي، چې پدې صورت کې ټولو هغو خلکو ته ویل کېږي چې دعوت ورته شوی وي او یا دعوت ورته نه وي شوی، آن د دفترونو مراجعینو ته هم ویل کېږي.
نو څرنګه چې د مېلمه درجې او مرتبې متفاوتې دي همدارنګه عزت او درناوی یې هم مختلفې مرتبې لري چې تر ټولو کمه مرتبه یې له مېلمه سره په ورین تندي مخامخ کېدل دي.

ارزونه:

١. لاندې عبارتونه تکمیل او پوره کړئ:

✓ من کان یؤمن بالله و الیوم الآخر فلیقل............او لـــ........

✓ و من کان یؤمن بالله و الیوم الآخر.................جاره.

✓ و من کان یؤمن بالله و الیوم الآخر.................ضیفه.

٢. هغه عبارت چې د حدیث شریف په درېو جملو کې تکرار شوی، کوم دی؟

٣. هغه عبارتونه چې د حدیث شریف په درې واړو جملو کې متفاوت دي، کوم دي؟

۴. د لوست د حدیث شریف معنا بیان کړئ.

۵. د حدیث شریف حکمت بیان کړئ.

کورنۍ دنده:

١. د پورتني حدیث شریف عبارتونه له تکمیل او پوره کولو څخه وروسته حفظ کړئ.

٢. د لاندې موضوعاتو څخه د یوې په اړه لنډه مقاله ولیکئ:

✓ نیکې خبرې او په فرد او ټولنه یې اثر.

✓ د ګاونډي عزت او درناوی کول.

✓ د مېلمه عزت او درناوی کول.

اتفاق او یووالی

عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ:« مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ، وَتَرَاحُمِهِمْ، وَتَعَاطُفِهِمْ، مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ، تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى».متفق علیه

د راوي پېژندنه:

نوم يې نعمان، د بشير بن ثعلبه انصاري زوی، د خزرج له قبيلې څخه دی، مدينې منورې ته د نبي کريم ﷺ له هجرت څخه وروسته په انصارو کې تر ټولو لومړی زېږېدلی دی، خپله راوي، پلار او مور يې ټول صحابه وو، دغه جليل القدر صحابي سخي، نيک خويه، شاعر، زړه ور او ښکلی نطاق و او د هجرت په ٦٥ کال وفات شو.

د کلمو معنا:

۱. تَوَادِّهِمْ: د دوي تر منځ دوستي.
۲. تَرَاحُمِهِمْ: د دوي تر منځ زړه سوی.
۳. تَعَاطُفِهِمْ: د دوي تر منځ مهرباني.
۴. تَدَاعَى: يو بل رابلي.
۵. السَّهَرِ: بې خوبي.
۶. الْحُمَّى: تبه.

د حديث شريف معنا:

له حضرت نعمان بن بشير رضی الله تعالی عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: مسلمانان په خپلو منځونو کې په دوستۍ، زړه سوي، او شفقت کې د يو بدن مثال لري، که د بدن يو غړی په درد شي د بدن نور غړي هم په پرېشانۍ او تبه کې له هغه سره ګډون کوي.

د حديث شريف حکمت:

اتفاق او يووالی د ټولو ملتونو د برياليتوب او کاميابۍ اصلي لامل دی، هغه ملت چې وګړي يې د بدن د غړو په څېر متحد او د خپلې ټولنې د نېکمرغۍ له پاره کار کوي، په خوښيو او ستونزو کې يو له بل سره شريک وي، په يقيني توګه هغه بريالی او نېکمرغه ملت دی.

له همدې امله نبي کریمﷺ پدغه مبارک حدیث کې مسلمانان په هر وخت او هر ډول شرائطو کې اتفاق او یووالي ته رابللي دي، تر څو مسلمانان د خپل ځان او ټولنې د نېکمرغۍ له پاره د یو بدن د غړو په څېر کار وکړي.

فعالیت:

د بدن له غړو سره د مسلمانانو په تشبیه کې غور وکړئ، او ووایئ چې مسلمانان د خپل وضعیت د ښه والي له پاره باید څه تدابیر ونیسي؟ عمده ټکي یې په فردي او یا ډله ییزه توګه بیان کړئ.

د حدیث شریف ګټې:

١. ټول مسلمانان د یو بدن د غړو په څېر دي.
٢. اتفاق، یووالی او له نفاق څخه ځان ساتل پر مسلمانانو باندې لازم دي.
٣. د اسلامي ټولنې ټول وګړي باید په امتیازاتو او حقوقو کې سره برابر وي او باید دا ټول د ټولنیز عدالت تر سیورې لاندې وي.
٤. همدارنګه د اسلامي ټولنې ټول وګړي په مسئوولیت، وجایبو او د ستونزو په حل کولو کې باید سره شریک وي او هر یو د خپل توان په اندازه د هغې په حل کولو کې ونډه واخلي.
٥. هېڅ یو وګړی باید امتیازات پر خپل ځان او یا څو تنو پورې ځانګړي نه کړي.
٦. هېڅ یو وګړی باید د ستونزو د حلولو مسئوولیت ته شا نه کړي.
٧. مسلمانان باید تر ټولو وختونو زیات د ستونزو او تکلیفونو په وخت کې یو بل ته نږدې شي او د ټولنې له اصلاح او ستونزو له حل څخه پرته په بل شي ځان مصروف نه کړي.
٨. د مسلمانانو اتفاق او یووالی له نورو بشري ټولنو سره د جنګ او اختلاف معنا نه لري، بلکې مسلمانان د یووالي او اتفاق په صورت کې کولای شي چې خپلې ټولنیزې، اقتصادي او سیاسي ستونزې حل او له منځه یوسي، او په نړۍ کې د یو فعال او بشریت ته د ګټه رسوونکي غړي په حیث ښکاره شي، د نورو خلکو د اوږو اقتصادي او ټولنیز پېټی نه وي، بلکې د دې مبارک حدیث (خیر الناس من ینفع الناس) په اساس ټول بشریت ته د خدمت مصدر وګرځي.

ارزونه:

۱. د لاندې حدیث شریف عبارات بشپړ کړئ:

« مَثَلُ........ فِی تَوَادِّهِمْ، وَتَرَاحُمِهِمْ، وَتَعَاطُفِهِمْ، كَمَثَلُ........ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ،........ لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى »

۲. د حدیث شریف مفهوم واضح کړئ.

۳. لاندې کلمې معنا کړئ:

- ✓ تَوَادِّهِمْ:
- ✓ تَرَاحُمِهِمْ:
- ✓ السَّهَرِ:
- ✓ الْحُمَّى:

۴. د حدیث شریف حکمت واضح کړئ.

۵. له حدیث شریف څخه په لاس راغلې ګټې بیان کړئ.

کورنۍ دنده:

۱. د لوست حدیث شریف له مفهوم سره حفظ کړئ.

۲. د حدیث شریف د مطالبو په اړه یوه لنډه مقاله ولیکئ او یو مناسب عنوان ورته غوره کړئ.

دين خير غوښتنه ده

عَن تَمِيم بن أوس الداري رضي الله تعالى عنه أن النبي صلى الله عليه وآله وسلم قَالَ: ((اَلدِّينُ اَلنَّصِيحَةُ، قُلنَا لِمَن ؟ قَالَ لِلّهِ وَلِكتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِأَئمّةِ المُسلِمِينَ وعَامّتِهِم)) رواه مسلم

د راوي پېژندنه:

نوم يې تميم، د اوس بن خارجة زوی، د هجرت په نهم کال پر اسلام مشرف شو، لومړی کس و چې نبي کريمﷺ ته يې د منبر جوړولو مشوره ورکړه او په مسجد نبوي کې يې څراغ بل کړ، ډېر تهجد به يې کول، په مدينه منوره کې اوسيده، خو د عثمانؓ له شهادت څخه وروسته شام ته ولاړ او د هجرت په څلوېښتم کال په فلسطين کې وفات شو.

د کلمو معنا:

١. اَلنَّصِيحَةُ: اخلاص، خير غوښتنه او نورو خلکو ته نېکه مشوره ورکول.

٢. أَئمّةِ المُسلِمِينَ: د مسلمانانو پېشوايان او حاکمان.

٣. عَامّتِهِم: عام مسلمانان.

د حديث شريف معنا:

له تميم بن اوس الداريؓ څخه روايت دی چې رسول اللهﷺ و فرمايل: دين د خير غوښتنه ده، موږ وويل د چا لپاره؟ رسول اللهﷺ وفرمايل: د الله تعالی لپاره، د هغه د کتاب او رسول لپاره، د مسلمانانو د امامانو لپاره او د ټولو مسلمانانو لپاره.

د حديث شريف حکمت:

له الله تعالی سره اخلاص، د خلکو له پاره خير غوښتنه، د الله تعالی د خوښې د پاره حاکمانو او عامو مسلمانانو ته نېکې مشورې ورکول ډېر ارزښتناک کار دی، چې د ټولنې د پرمختګ او له ډېرو ستونزو څخه د برياليتوب لامل کېږي.

په همدې اساس نبي کريمﷺ پدې حديث شريف کې دين له خير غوښتنې سره يو ځای کړی او فرمايلي يې دي: دين خير غوښتنه ده.

فعالیت: یوبل ته د نصیحت د نه کولو زیانونه په فردي او یا ګروپي ډول بیان کړئ.

د حدیث شریف ګټې:

۱. **انسان باید له الله تعالی سره اخلاص ولري:** یعنې د الله تعالی په ذات او صفاتو ایمان ولري، له هغه سره څوک شریک نه کړي، په اوامرو یې عمل وکړي او له نواهیو څخه یې ځان وساتي.

۲. **د الله تعالی له کتاب سره باید اخلاص ولرو:** د الله تعالی په کتاب چې قرآن‌کریم دی ایمان ولرو او د هغې په لارښوونو عمل وکړو.

۳. **د الله پیغمبر سره باید اخلاص ولرو:** د الله تعالی پر پیغمبر چې حضرت محمدﷺ دی، باید ایمان ولرو او د هغه په لارښوونو عمل وکړو.

۴. **د مسلمانانو د پیشوایانو له پاره خیر غوښتونکي و اوسو:** پداسې ډول چې له هغوی سره د کارونو په سرته رسولو کې مرسته وکړو او د نېکو مشورو، ښو نظرونو، د لارښوونې او توفیق په غوښتلو سره دوی د آخرت او دنیا ښېګڼو ته وهڅوو.

۵. **د عامو مسلمانانو په حق کې د خیر غوښتل:** دوی نېکو کارونو ته دعوت کړو، په دنیوي او اخروي ګټورو کارونو کې ورسره مرسته او تعاون وکړو.

ارزونه:

۱. د لاندې حدیث شریف عبارت تکمیل او پوره کړئ:

✓ الدین.........قلنا لمن؟ قال لله و لکتابه و لرسوله و...........المسلمین و عامتهم.

۲. د پورتنې حدیث شریف معنا واضح کړئ.

۳. د پورتنې حدیث شریف حکمت واضح کړئ.

کورنۍ دنده:

۱. د لوست حدیث شریف حفظ کړئ.

۲. د خلکو په منځ کې د نصیحت (خیر غوښتنې) د فکر د خپرېدو د ارزښت په اړه یوه مقاله ولیکئ.

د اړیکو پرېکول

عَنْ أَبِى أَيُّوبَ الأَنْصَارِىِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ –ﷺ– قَالَ « لاَ يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلاَثِ لَيَالٍ يَلْتَقِيَانِ فَيُعْرِضُ هَذَا وَيُعْرِضُ هَذَا وَخَيْرُهُمَا الَّذِى يَبْدَأُ بِالسَّلاَمِ ». متفق عليه.

د راوي پیژندنه:

نوم يې خالد بن یزید انصاري (خزرجي) دی، د بنو نجار له قبیلې سره تړاو لري. د اصحابو کرامو په منځ کې په ابو ایوب انصاري مشهور و، د عقبې د دویم بیعت پر مهال يې د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره بیعت وکړ او له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره يې په ټولو غزواتو کې ګډون درلود، ابو ایوب انصاري د حضرت علي رضي الله عنه سره ناسته ولاړه درلوده او د مجلس ملګری يې و او د هجرت په پنځلسم کال د قسطنطنیې ښار ته نژدې وفات او خاورو ته وسپارل شو.

د کلمو معنا:

١. لاَ يَحِلُّ: روا نه ده.
٢. أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ: دا چې د خپل ورور سره اړیکې پرې کړي.
٣. فَوْقَ ثَلاَثِ: زیات له درې (ورځو).
٤. يَلْتَقِيَانِ: د یو بل سره مخامخ کیږي.
٥. يُعْرِضُ هَذَا: مخ اړوي دی له هغه څخه.

د حدیث شریف معنا:

له ابو ایوب انصاري رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: ((هیڅ مسلمان ته روا نه ده چې د خپل مسلمان ورور سره له درې ورځو څخه زیاته موده اړیکې پرېکړي، چې کله سره مخامخ شي، نو یو له بل څخه مخ واړوي، خو په دوی کې غوره کس هغه دی چې په بل ړومبی سلام واچوي)).

د حدیث شریف حکمت:

اسلام د یووالي، ټولنیزو اړیکو د ټینګښت، اجتماعي ژوند، بسپنې، سرښندنې او ورورګلوۍ دین دی، داسې ستونزه نشته چې د اسلام په مقدس او سپیڅلي دین کې د هغې لپاره حل نه

وي، د يو بل څخه په مخ اړولو او د اړيکو په پرې کولو او يو بل ته د سلام په نه اچولو سره ستونزې نه هوارېږي او کله داسې هم کېږي چې دا کار د ډېرو نورو ستونزو د زياتيدو لامل وګرځي، نو په دې مبارک حديث کې رسول الله صلی الله عليه وسلم د مسلمانانو ترمنځ د اړيکو د پرېکولو څخه سخت ممانعت کړی دی او له درې ورځو څخه زيات يې پر هغې ټينګار او هميشه والی له شريعت څخه سرغړونه بللې ده.

د حديث شريف ګټې:

١. له نورو سره د اړيکو د پريکولو حرمت: د هيڅ مسلمان لپاره جايز نه ده چې د شخصي او دنيوي ګټو په خاطر له خپل مسلمان ورور سره اړيکې پرې کړي، ځکه دغه کار د تکبر او غرور نښه ده او که چيرې دغه کار ته ادامه ورکړل شي، نو په دښمنۍ او نفرت بدليږي او هغه کسان چې په يو ځای کې سره ژوند تيروي، له يو بل څخه لرې کوي او په زړونو کې يې کينه راپاروي.

٢. لږ تر لږه درې ورځو کې د اړيکو راژوندي کول: کله چې کوم سړی له خپل مسلمان ورور څخه خفه شي، نو لازمه ده چې د درې ورځو په ترځ کې دې سوچ او فکر وکړي او خپلو خطاګانو او تيروتنو ته دې متوجه شي، د پوهې او علم خاوندانو سره دې مشوره وکړي او خپلې تيروتنې دې هغوی ته څرګندې کړي او له هغوی څخه دې د ستونزو د حل غوښتنه وکړي، که چيرې مصلحينو دا درک کړه چې ملامتي په مقابل لوري کې ده بيا دې هم له ده څخه غوښتنه وکړي تر څو له مقابل لوري سره اړيکه ونيسي او د دوی ترمنځ دې جوړ جاړی وشي.

٣. هر څوک چې په پخلاينې پيل وکړي هغه غوره دی: ډېر خلک داسې فکر کوي چې که چېرې دښمنۍ ته دوام ورکړي او په مقابل لوري شرطونه ومني، نو دی غيرتمند بلل کيږي، خو رسول الله صلی الله عليه وسلم غوره او غيرتمند هغه څوک بللی دی چې په پخلاينې او سلام اچونه کې پر بل لومړيتوب وکړي.

٤. پر مسلمانانو لازمه ده چې سوله رامنځته کړي: کله داسې کيږي چې ښکېلې خواوې دواړه د غچ او بدلې اخيستلو په قهر او غوسه کې راګيرې وي او هره شيبه مقابل لوري ته د سختو مجازاتو د ورکولو پلانونه جوړوي او لازم تدبيرونه نيسي او د اسلام د سپيڅلي دين له لارښوونو او ارشاداتو څخه بې خبره وي او يا هم هغو لارښوونو ته کوم

ارزښت نه ورکوي، نو په داسې حال کې پرمسلمانانو فرض ده، ترڅو د خپلې وسعې او توان په اندازه د ښکيلو خواوو تر منځ په پخلاينه کې برخه واخلي او په دې لار کې هر ډول سستي او تقصير د لويو ګناهونو د ارتکاب سبب ګرځي، څکه چې الله تعالی فرمايي: ژباړه: ((که د مسلمانانو دوه ډلې يو له بل سره په جګړه کې ښکېلې وي، نو ترمنځ يې سوله وکړئ او سره پخلا يې کړئ)).[۱]

فعاليت:

زده کوونکي دې د اړيکو د پرېکولو په اړه په ځانګړيز او يا ګروپي بڼه څرګندونې وکړي.

ارزونه:

۱. پورتنی حديث معنا کړئ.
۲. د لاندې حديث شريف عبارت تکميل کړئ: لايحل لمسلم........... اخاه فوق ثلاث ليال، يلتقيان فيعرض د هذا و يعرض هذا و............. الذى يبدأ بالسلام.
۳. د حديث شريف ګټې په لنډ ډول بيان کړئ.
۴. د حديث حکمت وواياست.

کورنۍ دنده:

۱. د حديث دا عبارت ياد کړئ (لايحل لمسلم ان يهجر اخاه فوق ثلاث ليال).
۲. د اړيکو د پرېکولو د اضرارو په هکله يوه لنډه مقاله وليکئ.

---

۱ - ((وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا)) د الحجرات سورت، ۹ آيت.

دوه مخي

عن أبی هريرة قال قال رسول الله ﷺ «تَجِدُونَ شَرَّ النَّاسِ يومَ القِيامَهِ ذَاالوَجهَينِ الَّذِی يأتِی هَؤُلَاءِ بِوَجهٍ وَ هَؤُلَاءِ بِوَجهٍ» متفق عليه

د راوي پېژندنه:

نوموړی عاليقدر راوي په لومړني لوست کې معرفي شوی دی.

د کلمو معنا:

١. تَجِدُونَ: تاسو مومئ.

٢. ذَاالوَجهَينِ: دوه مخي.

٣. يأتي: راځي

٤. هَؤُلَاءِ: دوی

٥. وَجهٍ: مخ

د حديث شريف معنا:

له ابو هريرهؓ څخه روايت دی چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم وفرمايل:((تاسو به د قيامت په ورځ د ټولو خلکو بد کس هغه څوک ومومئ چې د خلکو ترمنځ دوه مخي کوي، يعنې ځينو ته په يو مخ او ځينې نورو ته په بل مخ څرګندېږي چې دې خلکو ته يو څه او هغو نورو ته بل څه وايي، (تر څو يې تر منځ نيکې او دوستانه اړيکې خرابې کړي)

د حديث شريف حکمت:

دوه مخيتوب د انسان اخلاقي او تربيوي نيمګړتيا څرګندوي، د افرادو او ډلو ترمنځ اړيکې زيانمنې کوي او د هغوی ترمنځ د کرکې او دښمنيو لامل ګرځي چې وروسته بيا په جګړو او وينو تويولو بدلېږي، دغه ډول کار يو ډول نفاق او غولونه ده، بناءً پيغمبر صلی الله عليه وسلم مسلمانان ور څخه په کلکه منع کيږې ده.

فعالیت: د دوه مخی ضررونه په ځانګړېزه او یا ګروپي بڼه بیان کړئ.

د حدیث شریف ګټې:

۱. د قیامت په ورځ به تر ټولو بد کس دوه مخی کس وي: دوه مخي یوه ډېره بده کړنه ده چې د الله ﷻ په نزد ډېره لویه ګناه ده، خو ځینې خلک دوه مخي یو لوی هنر ګڼي او په هغې ویاړي، خو دوی په حقیقت کې په یوې لویې ګناه اخته کېږي، نو په دې حدیث شریف کې دوه مخی انسان ډېر بد انسان ګڼل شوی دی.

۲. دوه مخي او دوه رنګي یو ډول نفاق او دوکه ده،: دا ځکه دوه مخي انسان د دې پر ځای چې د دوو خفوو مسلمانانو او یا ډلو ترمنځ د روغې جوړې هڅه وکړي، دا کوښښ کوي، ترڅو د هغوی ترمنځ تاوتریخوالی او نفرت زیات کړي، دوه مخی انسان کله چې کومې ډلې ته ورشي د هغې تایید کوي او هغه سل پر سلو په سمه او مقابل لوری یې سل پر سلو په ناروا بولي، ترڅو په دې توګه خپله ګټه په دواړو خواوو کې خوندي وساتي او له بلې خوا دواړه ډلې سره نورې هم په دښمنۍ کې راښکېل کړي.

۳. مسلمان باید د دې جرئت ولري، ترڅو ګنهګار ته د هغه ګناه ور په ګوته کړي: مسلمان باید دواړو ناراضو ډلو ته د هغوی خطاګانې ور په ګوته کړي، البته د حق دا وینا باید په ډېر حکمت او نرمۍ سره دواړو خواوو ته وویل شي او هغوی باید په دې پوه شي چې د دوی حقیقي او واقعي دوست هغه څوک دی چې دوی ته د دوی خطاګانې څرګندوي او نېکې مشورې ورکوي.

۴. د مداحو او غوړه مالو خلکو څخه ځان ژغورل: ځکه ډېر ځل داسې هم کېدای شي چې مداحان او غوړه مالان د خپلو ګټو په خاطر له رېښتیا ویلو ډډه وکړي، خصوصاً هغه وخت چې د حق وینا د دوی د دوستانو د خفګان لامل ګرځي.

ارزونه:

۱. **د لاندې حدیث عبارت تکمیل کړئ:**

.... شَرَّ النَّاسِ یومَ القِیامَهِ............ یأتِی هَؤُلَاءِ.......... وَ هَؤُلَاءِ بِوَجهٍ.

۲. **د حدیث عبارت ولولئ او مفهوم یې څرګند کړئ.**

۳. **د حدیث حکمت بیان کړئ.**

۴. **د حدیث ګټې څرګندې کړئ.**

کورنۍ دنده:

۱. **لاندې عبارتونه له معنا سره په یادو زده کړئ:**

«تَجِدُونَ شَرَّ النَّاسِ یومَ القِیامَهِ ذَاالوَجهَینِ الَّذِی یأتِی هَؤُلَاءِ بِوَجهٍ وَ هَؤُلَاءِ بِوَجهٍ»

۲. **د دوه مخي تر عنوان لاندې لنډه مقاله ولیکئ.**

تقوا او پرهيزگاري

عن معاذ بن جبل رضى الله تعالى عنهما عن رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم قال: ((اِتَّــقِ اللهَ حَيثُمَا كُنتَ، وَ أَتبِعِ السَّيِّئةَ الحَسَنَةَ تَمحُهَا)) رواه الترمذي

د راوي پيژندنه:

معاذ بن جبل، د انصارو د خزرج له قبيلي څخه و، په ځوانۍ کې په اسلام مشرف شــوى و او له پيغمبرﷺ سره د بيعت په مهال په عقبې کې هم موجود و، د حفاظو، فقيهو او مجتهــدينو صحابوو څخه ګڼل کيږي، په ټولو غزاګانو کې يې ګډون کړى دى، پيغمبرﷺ يمن ته د قاضي په حيث ولېږه، او د هجرت په اتلسم کال په اردن کې وفات شو.

د کلمو معنا:

۱. اتَّقِ اللهَ:	له الله څخه وويريږه.
۲. حَيثُمَا كُنتَ:	په هر ځاى او هر حالت کې چې يې.
۳. أَتبِعِ السَّيِّئةَ الحَسَنَةَ:	د بدى‌ پسې نيکي وکړه.
۴. تَمحُهَا:	پاکوي يې (نيکې بدي پاکوي او له مينځه يې وړي).

د حديث شريف معنا:

له معاذ بن جبل رضي الله عنه څخه روايت دى چې: پيغمبرﷺ فرمايلي دي: په هر ځــاى او هرحالت کې چې وى له الله جل جلاله څخه وويريږه او که چيرې درڅخه کومه ګناه صــادره شوه، نو حتماً ورپسې نيک کار وکړه، ځکه چې نيکي بدي له مينځه وړي.

د حديث شريف حکمت:

انسان په هغه وخت کې د ګناه مرتکب کېږي کله چې الله جل جلاله هېر کړي، غصه او عذاب يې له پامــه وغورځوي، او يا دا چې ګناه نه پيژني، نو کله چې انسان د الله تعالى په يادولو او د هغه په عبــادت ځــان عادت کړي، او له هغه څخه دوامداره ويره يې په سترګو کې وي او په دې پوه شي کوم کار چــې کــوي ګناه ده، په دې صورت کې به هيڅکله انسان د ګناه مرتکب نه شي. په دې حديث کــې پيغمبــرﷺ د انسانانو پام دې ته را اړوي تر څو له الله جل جلاله څخه وويريږي، ځکه چې له الله جل جلاله څخــه ويــره د فرد او ټولنې په اصلاح کې رغنده رول لري.

فعالیت: د دوو کسانو کړنې چې یو یې له الله جل جلاله څخه ویرېږي او بل نه ویرېږي په ډله ییزه توګه مقایسه کړئ.

د حدیث شریف ګټې:

۱. **پرهېزګاري:** له الله جل جلاله څخه په هر ځای کې وېرېدل، دا احساس د انسان وجدان ویښ ساتي او په وجود کې یې د یو داخلي څارونکي په حیث دنده تر سره کوي. له خیانت، د نورو پر حقوقو له تیري کولو او بل هر بد عمل څخه یې ژغوري.

۲. **له بد عمل څخه وروسته د نیک عمل ترسره کول:** انسان باید د الله جل جلاله له رحمت څخه ناهیلی نه شي، کله چې ورڅخه د بیلا بیلو لاملونو په وجه کومه ګناه صادره شي، نو له ګناه څخه دې توبه وباسي او نیک کار دې وکړي، ځکه الله جل جلاله د خپلې مهربانۍ له مخې د نیک کار په سرته رسولو سره ګناه له مینځه وړي.

خو که چیرې انسان د نورو په حقوقو تیری کړی وي، لازمه ده چې هر چا ته خپل حق ورکړي، او توبه وباسي، تر څو الله جل جلاله ورته بخښنه وکړي.

ارزونه:

۱. لاندې نیمګړې جملې پوره کړئ:

اِتَّقِ اللّٰهَ حَیثُمَا.............. وَ أَتبِعِ..................... الحَسَنَةَ.......................

۲. د لوست د حدیث مفهوم ذکر کړئ.

۳. د لاندې کلماتو معنا ووایاست.

اِتَّقِ اللّٰهَ   حَیثُمَا کُنتَ   السَّیِّئةَ   تَمحُهَا

۴. هغه ګټې چې د لوست حدیث ورته لارښوونه کوي، ذکر کړئ.

کورنۍ دنده:

۱. د لوست حدیث حفظ کړئ.

۲. د حدیث حکمت په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

تواضع (عاجزي کول)

عن عمر رضى الله عنه قال: إِنّى سَمِعتُ رَسُولَ الله صلى الله عليه و سلم يَقُولُ: «مَن تَوَاضَعَ لِلّهِ رَفَعَهُ اللّٰهُ» رواه البيهقى فى شعب الإيمان.

د راوي پيژندنه:

دغه ستر صحابي، امير المؤمنين حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د خطاب خوی او د مسلمانانو دويم خليفه و، د نوموړي په اسلام راوړلو سره مسلمانان په مکه مکرمه کې خورا قوي شول، په ټولو غزاگانو کې يې گډون درلوده، د هجرت په ديارلسم کال د مسلمانانو خليفه وټاکل شو، د هجري سني بنسټ يې کيښود او د خلافت په دوران کې يې د عراق شام او مصر اوسيدونکي په اسلام مشرف شول، د عدالت په پلي کولو کې يې شهرت درلوده، نوموړی د هجرت په درويشتم کال د دري شپيتو کالو په عمر په مدينه منوره کې د يو مجوسي غلام له خوا چې ابولؤلؤ نوميده په شهادت ورسيده او د پيغمبر ﷺ د قبر تر څنگ د ابوبکر الصديق رضي الله عنه په خوا کې دفن کړای شو.

د کلمو معنا:

۱. مَن تَوَاضَعَ لِلّهِ: چا چې د الله جل جلاله لپاره عاجزي وکړه.
۲. رَفَعَهُ اللّٰهُ: الله جل جلاله به يې مقام او منزلت اوچت کړي.

د حديث شريف معنا:

له حضرت عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چې ويلي يې دي: له پيغمبر ﷺ څخه مې واوريدل چې ويل يې: ((چا چې د الله تعالی د رضا لاس ته راوړلو په مقصد عاجزي وکړه، نو الله جل جلاله به يې مقام او درجې اوچتې کړي)).

د حديث شريف حکمت:

لويي او تکبر انسان د نورو په وړاندې خورا وړوکی کوي، خو د دې پر خلاف عاجزي کول انسان د نورو په زړونو کې لويوي او خلک ورته په درنه سترگه گوري، متواضع انسان د هميش لپاره کوښښ کوي چې خپلې ټولنې ته خدمت وکړي او نه غواړي چې څوک يې وپيژني، نه غواړي چې د حقوقو او امتيازاتو په حاصلولو په نورو برتري ولري، د خدای جل جلاله د رضا د حاصلولو لپاره د ټولنې تر ټولو وگړو ځان کم بولي، شپه او ورځ پدې فکر

کې وي چې څرنګه د خلکو خدمت وکړي، په دې حدیث کې پیغمبرﷺ د پورته صفاتو لرونکو اشخاصو سره وعده کوي چې: الله جل جلاله به دوی ته د دوی بدله ورکړي، مرتبې به یې اوچتې او عزت به یې زیات کړي.

فعالیت: په ډله ییزه توګه د تواضع (عاجزۍ) ګټې او د تکبر(لویۍ) تاوانونه ذکر کړئ.

د حدیث شریف ګټې:

۱. عاجزي باید د الله جل جلاله لپاره وي: انسان باید په هیڅ صورت کې ځان په نورو پورته ونه ګڼې او د کبر (لویۍ) او د نورو له سپک ګڼلو څخه ځان وساتي او کوښښ دې وکړي چې کومې نیکۍ یې د خلکو سره کړې یادونه یې خلکو ته ونه کړي، خپل نیک کارونه الله جل جلاله ته وسپاري، په یقیني توګه چې الله جلاله به یې بدله په دواړو جهانو کې ورکړي.

۲. الله جل جلاله د متواضع انسان مرتبه اوچتوي: کله چې انسان د الله لپاره تواضع وکړي، نو عادل ذات خپل بنده هیڅکله ذلت ته نه پریږدي، بلکې الله جل جلاله هغه ته عزت ورکوي او مرتبه یې لوړوي، هغه ته د خپلو نیکانو بندګانو په زړونو کې ځای پیدا کوي او د الله تعالی سره یې هم مرتبه اوچتیږي.

ارزونه:

۱. لاندې نیمګړې عبارتونه پوره کړئ:
من..................لله رفعه الله.

۲. د لوست حدیث معنا کړئ.

۳. د لوست له حدیث څخه چې کومې ګټې په لاس راځي، بیان یې کړئ.

۴. د حدیث حکمت بیان کړئ.

کورنۍ دنده:

۱. د لوست حدیث د معنا سره حفظ کړئ.

۲. د لوست حدیث د خپلې کورنۍ غړو ته ووایاست.

کفالت

د کفالت تعریف:

کفالت په لغت کې: یو ځای کېدو ته وايي.

او د فقهاوو په اصطلاح کې: په یو چا د لازم (ثابت) مال او یا د هغه د ځان ضمانت کول په داسې توگه چې غوښتونکی یې د اصیل او کفیل دواړو څخه غوښتلای شي، کفالت بلل کېږي.

لنډه دا چې پور د کفیل په غاړه نه ثابتېږي او د اصیل له غاړې څخه نه ساقطېږي.

لکه زید احمد ته پور ورکول او یا ورسره څه شی امانت ږدي، خو زید په احمد اعتبار نه لري، محمود زید ته وایي: زه د احمد ضامن یم، که چېرې له هغه څخه ورک شي، زه یې حاضروم، زما په اعتماد له ده سره معامله وکړه، دا معامله کفالت بلل کېږي، چې پدې اساس په کفالت کې پور د کفیل په غاړه ثابت نشو او همدارنگه د مدیون له ذمې څخه ساقط نشو.

د کفالت د روا والي دلیل:

د ضمانت روا والی په قرآن کریم، احادیثو او اجماع باندې ثابت دی.

لومړی: قرآن کریم:

الله تعالی فرمایي: (وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ) (سورۀ یوسف، ۷۲ آیت)

ژباړه: او هغه چا ته به د یو اوښ بار په جایزه کې ورکول کېږي چې (د یوسف علیه السلام) ورکه شوې پیمانه راوړي او زه یې ضامن یم.

په دې آیت کریمه کې (زَعِيمٌ) د کفیل په معنا دی.

دویم: سنت:

نبي اکرم ﷺ فرمایي: « الزَّعِيمُ غَارِمٌ »[۱]

ژباړه: ضمانت کوونکی به تاوان گالي.

([۱]) ترمذي، ۲/ ۲۹۵

دريم: اجماع:

ټولو مسلمانانو د کفالت په روا والي باندې له دې امله اجماع کړې ده چې خلک ورته اړتيا لري.

فعاليت: زده کوونکي دې له خپل چاپېريال څخه داسې يو مثال راوړي چې د چا د مال او يا ځان ضمانت يې کړی وي.

د ضمانت د روا والي حکمت:

د حقوقو د ساتنې، ترمنځ مرسته، پوروونو او داسې نورو مالي معاملاتو کې آسانتيا او د دې لپاره چې د حق خاوند په خپل پور او چاته د څه په ورکولوکې ډاډمن اوسي او همدارنګه د خلکو څخه ستونزې دفع او له منځه ولاړې شي تر څو په خپل منځ کې په ډاډه زړه يو د بل سره معاملې وکړي، دا هغه ټول مطالب دي چې د ضمانت د روا والي د حکمت له جملې څخه شميرل کيږي.

د کفالې رکن:

د کفالې رکن ايجاب او قبول دی. (١)

البته ايجاب د کفيل له لوري او قبول د پور د خاوند له لوري.

د کفالت ډولونه:

کفالت په دوه ډوله دی:

١. د يو چا د ځان ضمانت کول چې دې ته کفاله بالنفس وايي.

٢. د يو چا د مال ضمانت کول چې کفالت بالمال بلل کيږي.

د کفالت اړوند ځينې اصطلاحات:

کفيل: هغه څوک دی چې د بل چا د مال او يا ځان ضامن کيږي.

مکفول عنه: اصلي پوروړی چې د اصيل په نامه هم يادیږي.

مکفول له: د حق خاوند.

د کفالې محل: د کفالې محل به يا نفس وي او يا مال.

---

(١) فتح القدير/٥/ ٣٩٠– الدر المختار ٤/ ٢٦٠

د کفالې شرطونه:

کفالت ځانګړي شرطونه لري چې صيغې، کفيل، اصيل، مکفول له او مکفول به پورې اړه لري او په لاندې ډول بيانېږي:

د صيغې شرطونه:

۱. کفالت بايد په داسې صيغه يا لفظ وي چې په التزام دلالت کوي، مثلاً ووايي:
زه ستا د هغه پور ضامن يم چې فلاني کس درڅخه اخيستی دی.
او يا: زه د فلاني شخص ضامن يم.
۲. د کفالت لفظ بايد په غير متعارف شرط پورې تړلی نه وي، مثلاً د چا په راتګ پورې يې وتړي.
۳. د کفالت لفظ بايد وخت پورې ونه تړل شي، دا که د مال کفالت وي اود يانفس، ځکه چې د کفالت څخه مقصد ورکړه او يا حاضرول دي، کله چې وخت پکې رامنځ ته شي بيا دا مقصد نه ترسره کېږي.

د کفيل شرطونه:

۱. کفيل بايد د تبرع (ورکړې او بخښلو) اهليت ولري، يعنې عاقل او بالغ وي، د لېوني او ماشوم کفالت صحيح نه دی.
۲. کفيل به آزاد شخص وي نو د غلام (مريي) کفالت صحيح نه دی، ځکه چې دا يو خدايي کار دی، حال دا چې مريي ددې اهل نه دی.

د اصيل يا مديون شرطونه:

۱. اصيل بايد د مکفول په تسليمولو قادر وي، که پخپله وي او يا د کوم نائب په واسطه.
۲. اصيل بايد کفيل ته معلوم وي.

د مکفول له شرطونه:

۱. مکفول له (د قرض خاوند) بايد معلوم وي.
۲. مکفول له بايد عاقل وي.
۳. مکفول له به د عقد په مجلس کې حاضر وي. (۱)

---

(۱) فتح القدير، ج ۵، ص ۳۹۰، بدايع الصنايع ۶/ ۲

د مکفول به شرطونه:

۱. د مکفول به یا ضمانت شوي شي تاوان به اصیل (مدیون) گالي.

۲. مکفول به باید له هغه شیانو څخه وي چې ورکړه یې د کفیل له لوري امکان ولري، څو عقد ګټور واقع شي.

۳. د ضمانت شوي مال پور به لازم او صحیح وي.

فعالیت: زده کوونکي دې په خپل منځ کې کفیل، مکفول به، مکفول له او مکفول عنه په داسې مثالونو روښانه کړي چې یو یو کس په دې نومونو ونوموي.

د کفالې احکام:

۱. داین به له کفیل څخه د هغه څه مطالبه کوي چې په اصیل باندې یې لري.

۲. کفیل به له اصیل څخه هغه څه غواړي چې د څه شي ضمانت یې کړی دی.

ارزونه:

لاندې پوښتنو ته ځواب وواياست:

کفالت لغتاً او اصطلاحاً تعریف کړئ.

دکفالې رکن وواياست.

کفالت په څو ډوله دی؟ بیان یې کړئ.

دکفالې اړوند اصطلاحات تعریف کړئ.

لاندې خالي ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

۱. هغه کس چې له هغه څخه د مال ورکولو او یا د شخص حاضرولو غوښتنه کیږي، د............... په نوم یادیږي.

۲. مکفول عنه ته............. هم ویل کیږي.

کورنۍ دنده:

د خپل ټولګي د ملګرو په نومونو اخیستو سره د کفالت بالمال او کفالت بالنفس صورتونه ولیکئ او هر کس ته د کفالت په اصطلاح کې نوم ورکړئ.

د کفالې پای

په تېر درس کې مو ولوستل چې کفالت په دوه ډوله دی، یو ته کفالت بالمال او بل ته کفالت بالنفس وايي، پدې لوست کې غواړو چې هغه کارونه وپېژنو چې کفاله پرې پای مومي.

(۱) کفالت بالمال په دوو لارو سرته رسېږي:

۱. غوښتونکي ته د مال په ورکولو او یا هغه څه کول چې د ورکړې په معنا وي، که دا ورکړه د کفیل لخوا وي او که د پوروړی لخوا.

۲. ابراء او یا صلح کول، کله چې غوښتونکی پوروړي یا کفیل ته ابراء وکړي او یا ورسره په یوه اندازه مال روغه وکړي، کفالت پای ته رسېږي.

(۲) کفالت بالنفس په لاندې شیانو سره پای مومي:

۱. په هغه ځای کې غوښتونکي د سړی سپارل چې د قاضي مجلس ته يې حاضرولی شي.

۲. ابراء: کله چې د حق خاوند کفیل ته ابراء وکړي، نو کفالت بالنفس پای ته رسېږي.

۳. کله چې په خپله مکفول عنه مړ شي، کفالت بالنفس پای ته رسېږي.

فعالیت: ځو تنه زده کوونکي دې په انفرادي توګه د کفالې د یو یو شرط د حکمت په اړه خپلو ملګرو ته معلومات ورکړي.

په اصیل باندې د کفیل د رجوع شرطونه:

۱. کفالت باید د مکفول عنه په اجازه شوی وي، که داسې نه وي، بیا د کفیل ورکړی شی له پوروړي څخه نه شي غوښتلای، ځکه چې په دې صورت کې د کفیل ورکړه خیرات شمېرل کېږي.

۲. کفالت باید په صحیحې اجازې سره ترسره شوی وي، نو د هغه ماشوم اجازه د اعتبار وړ نه ده چې په ده باندې بندیزونه اینبودل شوي وي.

۳. د ضمانت نسبت به اصیل ته کېږي، لکه چې کفیل ته ووايي: زما لخوا ضامن شه تر څو د قرض ورکولو معنا پکې رښتینې شي، نو کله چې مدیون د ضمانت نسبت ځان ته ونه کړي، بیا د کفیل او اصیل ترمنځ هېڅ علاقه نه پاتې کېږي.

مسئله:

- که چېرې دوه تنه د يو سړي د زرو افغانيو ضمانت وکړي، په داسې حال کې چې دوی دواړه يو د بل تضمين ونه کړي، بيا له دواړو ضامنانو څخه يو تن خپله حصه پور ادا کړي، نو د هغه څه چې ده ورکړي دي، له خپل ملګري څخه هېڅ غوښتنه نه شي کولای، ځکه چې ده هغه له خپل لوري څخه ورکړي، نه د ملګري له لوري څخه، خو د اصيل(مديون) څخه يې غوښتلای شي، ځکه چې د همده په امر ضامن شوی دی.
- وړاندې له دې چې ضامن منل شوی مال نه وي ورکړی له مديون څخه يې نه شي غوښتلی، نو هر کله چې کفيل منل شوی شی داين ته ورکړ بيا يې له پوروړي څخه غوښتلای شي.

په اوسني عصر کې په کفالت باندې د اجورې اخيستلو حکم:

دا غوره ده چې د کفالت عقد پرته له کومې اجورې ترسره شي، بيا هم که چېرې پوروړي څه اندازه مال د خيرات، ډالۍ او بخشش په نامه خپل کفيل ته ورکړي، ګناه نه لري، ځکه چې دا د ده د هغې ښېګڼې په لړ کې ده، چې ضامن له ده سره کړې ده.

- که چېرې کفيل اجوره شرط کړي څه حکم لري؟

ځواب: د ضرورت او ټولنيز حاجت لپاره په کفالت باندې اجوره اخيستل روا ده، د دې لپاره چې د خلکو مصالحو يا ښېګڼو کې ځنډ رانه شي، لکه بهر ته د مزدورۍ يا درس لپاره تګ.

د اوسني عصر د مهمو تجارتي کفالتونو ډولونه:

۱. د درک ضامن کېدل:

هغه دا چې پلورونکي ته د پيسو ضمانت ورکړي او مشتري يا اخيستونکي ته د مبيعې تضمين ورکړي.

۲. د بازار ضمانت کېدل:

دا چې د بازار د تاجر د ټولو پوروونو ضمانت وکړي، يعنې تاجر چې څه شيان په بازار کې رانيسي، د هغو د پيسو تضمين په غاړه واخلي.

۳. د وزن، ګز او پيمانې ضامن کېدل:

دا چې دا تاجر يا دوکاندار چې د وزن، ګز او پيمانې په هکله څه وايي، صحيح دي، د غلطۍ او درغلۍ يې زه ضامن يم.

ارزونه:

أ. لاندې پوښتنو ته ځواب ووایاست:

۱. په کومو حالاتو کې کفالت بالمال او کفالت بالنفس پای مومي؟

۲. ایا کفیل د اصیل څخه غوښتنه کولای شي؟ د دې مسئلې شرطونه په لنډ ډول بیان کړئ.

۳. د اوسنۍ زمانې د تجارت اړوند د کفالت مهم ډولونه ووایاست.

ب. لاندې خالي ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

۱. کفالت باید د...................... په امر او اجازې سرته ورسېږي.

۲. د بازار ضمانت او تعهد عبارت دی له..

کورنۍ دنده:

دلوست مهم ټکي په خپله ژبه په پنځو کرښو کې ولیکئ

حواله

زبیر په بلال پنځوس زره افغانۍ پور لري، بلال احمد ته وايي: پنځوس زره افغانۍ زبير ته زما له درکه ورکړه، احمد وايي سمه ده. دې کار ته د فقهې په اصطلاح کې حواله ويل کېږي.

دا عمل په څلورو عناصرو مشتمل دی چې د فقهې په علم کې هر يو خپل نوم لري.

بلال ته محيل، زبير ته محال، احمد ته محال عليه او پور ته محال به وايي.

د حوالې تعريف:

حواله په لغت کې: نقلولو ته وايي.

او د فقهاوو په اصطلاح کې: د مديون له غاړې څخه د ذمې اخيستونکي غاړې ته د غوښتنې نقلولو ته حواله وايي.

دا د کفالې پر خلاف ده، ځکه په کفاله کې غوښتونکی په اصيل او کفيل دواړو حق لري او په هر يو چې برلاسی شي، خپل حق ورڅخه غوښتلی شي، مگر په حواله کې د محيل له غـــاړې څخه حق ساقطيږي. (١)

د حوالې د روا والي دليل:

د پور حواله د نبي اکرمﷺ په احاديثو او اجماع باندې روا شوې ده.

١. رسول اللهﷺ فرمايي: (مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ وَإِذَا أُتْبِعَ أَحَدُكُمْ عَلَى مَلِيءٍ فَلْيَتْبَعْ) (٢)

ژباړه: غني چې د پور ورکولو توان ولري، د پور ځنډول يې ظلم دی، هر کله چې ځوک غني ته حواله کړی شو، حواله دې ومني.

٢. مسلمانانو د حوالې په جواز باندې اجماع کړې ده. (٣)

---

(١) فتح القدير د عنايي سره، ٥/ ٢٤٣، الدر المختار: ٤/ ٣٠٠

(٢) نصب الداية، ٤/ ٥٩

(٣) فتح القدير، ٥/ ٤٤٤

د حوالې حکم:

حواله په پوروونو کې روا ده، خو په اعیانو کې جواز نه لري، ځکه چې دا د نقل او اړولو په معنا ده، حال دا چې دا کارونه په پوروونو کې راتلای شي، نه په اعیانو کې، ځکه اعیان مشخص وي او کوم عین چې له یوه سره وي، هغه له بل سره نه وي، نو څوک نه شي کولی چې هغه عین حقدار ته ورکړي چې په بل لازم دی.

فعالیت: څو تنه زده کوونکي دې د حوالې مختلف موارد تمثیل کړي.

د حوالې اړوند ځینې اصطلاحات:

۱. مُحِیل: هغه کس ته ویل کیږي چې پور ورباندې وي.
۲. مُحَال: هغه کس ته وایي چې د حق خاوند وي.
۳. مُحَال عَلَیهِ: هغه شخص دی چې د بل د پور ورکړه یې په ځان منلې وي.
۴. مُحَال بِهِ: هغه پور ته ویل کیږي چې بل کس ته حواله شوی وي.

د حوالې رکن:

په ځانګړو الفاظو سره ایجاب او قبول د حوالې رکن دی. [1] ایجاب د حواله کوونکي له خوا او قبول د حواله اخیستونکي او حواله شوي له خوا.

د حوالې شرطونه:

الف: د صیغې (ایجاب او قبول) شرطونه:

۱. ایجاب او قبول باید په یو مجلس کې وي.
۲. عقد باید قطعي وي، هېڅ ډول خیار به پکې شرط شوی نه وي.

ب: د محیل یا حواله کوونکي شرطونه:

۱. حواله کوونکی باید عاقل او بالغ وي.
۲. حواله کوونکی به په خوښۍ سره حواله ترسره کوي، په زور سره حواله صحیح نه ده.

ج: د محال یا د حق خاوند شرطونه:

۱. محال یا د حق خاوند به عاقل او بالغ وي.

---

(1) الدر المختار، ۴/ ۳۰۱ او وروسته پاڼه

۲. محال علیه یا حواله شوی شخص به په حواله خوښ او راضي وي.

۳. حواله شوی شخص باید حواله د عقد په مجلس کې ومني.

د: د محال علیه شرطونه:

۱. د ده شرطونه کټ مټ د محال یا د حق د خاوند شرطونه دي.

هـ: د محال به شرطونه:

۱. محال به یا حواله شوی مال باید پوروي، که چېرې پور نه وي، عین وي، په دې صورت کې تسلیمول د عین حواله نه، بلکې وکالت بلل کیږي. [۱]

د حوالې احکام:

۱. د حواله کوونکي خلاصېدل: کله چې حواله د مقابل لوري په منلو سره پای ته ورسېده، حواله کوونکي براءت لاس ته راووړ او له پور څخه خلاص شو.

۲. د حق د خاوند د غوښتنې ثابتېدل، په هغه چا باندې چې دی ورته حواله شوی.

ارزونه:

أ. لاندې پوښتنو ته ځواب ووایاست:

۱. حواله لغتاً او اصطلاحاً تعریف کړئ.

۲. حواله په کومو شیانو کې روا ده؟ په لنډ ډول یې بیان کړئ.

۳. د حوالې رکن ووایاست.

۴. د حوالې کوونکي اړوند شرطونه بیان کړئ.

۵. د حوالې د اخیستوونکي اړوند شرطونه ووایاست.

ب. لاندې خالي ځایونه په مناسبو کلمو سره ډک کړئ:

۱. حواله په........................... روا ده، نه په اجناسو کې.

۲. د حوالې په صیغه کې............ شرط دی او باید د عقد مجلس کې را منځ شي.

کورنۍ دنده:

حواله له کفالت څخه څه توپیر لري؟ د دې موضوع په اړه پنځه کرښې ولیکئ.

---

(۱) بدایع الصنایع، ج ۲، ص ۱٦

حواله ۲

په تېر درس کې مو حواله وپېژندله، په دې درس کې به د حوالې پای او د محال عليه رجوع په حواله کوونکي باندې وپېژنو.

لومړی: د حوالې پای: حواله په لاندې شيانو پای مومي:

۱. د محيل او محال عليه له خوا د حوالې فسخه کول يا له منځه وړل: هر کله چې حواله فسخه يا له منځه ولاړه شي، محال بايد بېرته خپل شی له محيل څخه لاس ته راوړي.
۲. د محال عليه مړينه او يا مفلس کېدل: د محال عليه د مړينې او يا د مفلس کېدو په صورت کې حواله له منځه ځي او محال بايد خپل پور له محيل څخه وغواړي.
۳. د محال عليه ادا، يعنې کله چې محال عليه حق محال ته وسپاري.
۴. کله چې محال مړ شي او محال عليه يې وارث وګرځي، د حوالې مال به محال عليه له محيل څخه غواړي.
۵. کله چې محال خپل حق محال عليه ته وبخښي او هغه يې ومني.
۶. کله چې محال خپل حق محال عليه ته خيرات ورکړي او هغه يې خيرات ومني.
۷. کله چې محال هغه چاته ابراء وکړي چې دا ورته حواله شوی او ورته ووايي چې زه له تا څخه هېڅ مطالبه نه لرم. [1]

فعاليت: څو تنه زده کوونکي دې په انفرادي توګه د حوالې د يو يو شرط حکمت په هکله خپلو ملګرو ته معلومات ورکړي.

په محيل باندې د محال عليه رجوع:

دلته موږ په دوه شيانو خبرې کوو:

۱. د رجوع شرطونه.
۲. هغه څه چې په هغې باندې رجوع کېږي.

---

(۱) بدايع الصنايع، ۲/ ۱۸، فتح القدير، ۵/ ۴۴۷

لومړی: د رجوع شرطونه:

۱. حواله باید د محیل په امر ترسره شوې وي.

۲. حواله شوی مال باید محال ته ورکړل شوی وي او یا د محال له خوا محال علیه ته ببښل شوی وي او یا خیرات ورکړل شوی وي او ده ورسره منلی وي.

۳. محیل باید په محال علیه باندې هم مثل پور ونلري.

دویم: په څه به رجوع کیږي؟

محال علیه له محیل څخه د هغه څه غوښتنه کولای شي چې ده پرې حواله ورکړې وي، نه هغه شی چې محال ته ورکړل شوی وي، نو که چېرې محال علیه د پیسو پر ځای محال ته جنس ورکړي، له حواله کوونکي څخه به پیسې غواړي، نه جنس.

د حوالې په اړه مسایل:

لومړی مسأله:

د حوالې په پای کې مو ولوستل چې حواله د محال علیه په له مینځه تگ سره پای مومي. دا له مینځه تگ د امام ابو حنیفه رحمة الله علیه په نظر په لاندې دوو شیانو صورت مومي:

۱. کله چې محال علیه مړ شي.

۲. کله چې محال علیه له حوالې څخه منکر او د قاضي له لوري قسم ورکړل شي، په داسې حال کې چې د حق خاوند هېڅ شاهدان ونه لري.

د صاحبینو په نظر په دریم شي هم راتلای شي هغه دا چې:

۳: کله چې محال علیه په ژوندانه کې مفلس او قاضي د ده په افلاس پرېکړه وکړي.

دویمه مسأله:

که چېرې د حق خاوند د حوالې مال ترلاسه کړي او بیا له حواله کوونکي سره اختلاف پیدا کړي:

حواله کوونکی وایي: ستا په ما باندې هېڅ نشته، بلکه ته ما د قبض لپاره وکیل کړی وې، څه چې دې ترلاسه کړي، هغه زما دي.

د حق خاوند وایي: نه داسې نه ده، بلکې تا ما ته د خپلو هغو زرو افغانیو پور ترلاسه کولو حواله راکړې، چې له دې سړي څخه یې ترلاسه کړه، دې صورت کې:

د حواله کوونکي خبره له قسم سره د باور وړ ده، ځکه چې محال د پور ادعا کوي او حواله کوونکی منکر دی، بناءً د شاهدانو د نه لرلو په صورت کې د منکر خبره له لوړې سره د قبول وړ ده.

سفتجه:

په حواله باندې د دا ډول پيسو استول جواز لري، هغه دا چې يو سړی چا ته يو اندازه مال د امانت په توګه په يو ښار کې ورکړي او بيا ترې په بل ښار کې تسليم شي.[1]

ارزونه:

أ. لاندې پوښتنو ته ځواب ووایاست:

۱. حواله په کومو شیانو پای ته رسيږي؟ په لنډ ډول يې بيان کړئ.

۲. د رجوع شرطونه ووایاست.

ب. لاندې عبارات بشپړ کړئ:

۱. دامام ابوحنيفه (رح) په نظر د............. له مينځه تلو سره حواله پای مومي.

۲. کله چې د حق خاوند او حواله کوونکي تر منځ اختلاف منځ ته راشي، د............. خبره په............ کولو سره د اعتبار وړ ده.

کورنۍ دنده:

د حوالې د ګټو په اړه مختصره مقاله وليکئ.

۱– اللباب، ۲/ ۱۶۲

وکالت ۱

احمد په کابل کې اوسیږي، غواړي چې له هرات څخه یو موټر واخلي، د هغه ملګری محمود د هرات اوسیدونکی دی، هغه یې له خپلې خوا د موټر په اخیستلو کې وکیل ونیوه تر څو ده ته موټر واخلي.

د وکالت تعریف:

وکالت په لغت کې د ساتنې، سپارنې او اعتماد په معنی راغلی دی.

او د فقهې په اصطلاح کې: په جائز او معلوم تصرف کې د ځان پر ځای د بل چا ټاکل وکالت بلل کیږي. [1]

د وکالت د روا والي دلیل:

وکالت په قرآن کریم، نبوي احادیثو او اجماع باندې روا شوی دی.

أ. قرآن کریم: الله تعالی فرمایي: وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُواْ حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا إِن يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا (۳۵) النساء: ۳۵

پدې آیت کریمه کې (حکمان) د ښځې او خاوند له لورې وکیلان دي.

ب. احادیث: رسول الله ﷺ حکیم بن حزام د قربانۍ له پاره د مال اخیستلو په خاطر وکیل کړی و، همدا راز یې عروة البارقي د پسه د اخیستلو له پاره وکیل نیولی و. [2]

ج. اجماع: د دې له پاره چې یو انسان نه شي کولای خپل ټول کارونه یواځې تر سره کړي، له دې امله د وکالت په روا والي باندې اجماع راغلې ده. [3]

---

[1] – و ګوره: بدائع الصنائع. ج: ۱. ص: ۱۹.

[2] – د دې حدیث تخریج ابوداؤد او ترمذي کړی دی.

[3] – و ګوره: فتح القدیر: ج، ۲. ص، ٦.

فعالیت: یو شمېر زده کوونکي دې په انفرادي توګه د وکالت د شرطونو یو یو حکمت خپلو ملګرو ته بیان کړي.

د وکالت حکم:

وکالت په اصل کې یو مباح کار دی، خو ځینې وخت مستحب او مکروه هم راتلای شي، مګر په هغه صورت کې چې له موکل څخه ضرر دفع کوي بیا واجب دی.

د وکالت د روا والي حکمت:

داسې پېښېږي چې ځینې وخت یو انسان د ځینو کارونو له کولو څخه عاجز وي او دا کار بل څوک په ښه توګه کولای او مخ په وړاندې بېولای شي، له همدې ښېګڼې او حکمت له پاره وکالت روا شوی دی.

د وکالت ارکان:

د وکالت رکن ایجاب او قبول دی.

د وکالت اړوند ځینې اصطلاحات:

۱. موکل: هغه شخص دی چې په یو جایز او معلوم کار او تصرف کې د ځان پر ځای بل کس ته د کولو واک ورکوي.

۲. وکیل: هغه کس دی چې د موکل لخوا د ورکړل شوي واک په اساس دهغه له طرف یو کار ترسره کوي.

۳. موکل به: له هغه جایز او معلوم کار او تصرف څخه عبارت دی چې د موکل او وکیل تر منځ پرې اتفاق کیږي.

د وکالت شرطونه:

د وکالت ځینې شرطونه د وکیل، موکل او د وکالت د عقد په محل کې شرط دي.

أ. د وکیل شرطونه: وکیل څلور شرطونه لري:

۱. وکیل به عاقل وي، خو په عقد پوه شي، یعني داسې چې بیعه یا پلورنه وپېژني.

۲. وکیل باید د عقد کولو قاصد وي، نه دا چې ټوکې او مسخرې کوي.

۳. وکیل باید معلوم او معین شخص وي، نه داسې چې دوو تنو ته ووایي، له تاسې څخه یو زما وکیل یاست، دا وکالت د جهالت له امله صحیح نه دی.

۴. وکیل به خپل موکل (هغه څوک چې دی یې وکیل نیسي) په کامله معنا پېژني یعنې، وصف او شهرت به یې ورته معلوم وي.

ب. د موکل شرطونه: موکل دوه شرطونه لري:

۱. هغه څوک چې وکیل نیسي (موکل) باید عاقل وي، نو د لیوني توکیل صحیح نه دی.
۲. موکل به د هغو تصرفاتو چې وکیل ورته نیسي، مالک وي.

ج. د عقد د محل یا موکل به شرطونه:

۱. هغه شیان او کارونه چې وکالت پرې ترسره کیږي، باید د مباحاتو څخه نه وي، نو د یو چا وکیل کول د معدنونو په راویستلو باندې روا نه دي.
۲. د عقد محل (موکل به) به د موکل ملکیت وي.
۳. موکل به له داسې ډلې څخه وي چې نیابت به مني، نو په بدني عباداتو لکه لمونځ باندې د یو چا وکیل کول روا نه دي.

د وکالت احکام:

د دې لپاره چې د وکالت احکام وپېژنو، باید ډولونه یې هم وپېژنو، نو د وکیلانو ډولونه دا دي:

۱. د خصومت وکیل: دا هغه وکیل دی چې د قاضي په وړاندې محاکمو کې د خپل موکل نیابت کوي، نوموړی پرته له قصاص او حدودو څخه په خپل موکل باندې د اقرار مالک دی، ځکه چې دا د مدعي د دعوې د ځواب، د حق روښانتیا او اثبات له پاره ټاکل شوی، نه د جنګ او جنجال په خاطر.
۲. د پور د اخیستلو له پاره وکیل: دا هغه وکیل دی چې د پور غوښتلو له پاره ټاکل کیږي.
۳. د اخیستلو او پلورلو له پاره وکیل: د هغه وکیل دی چې د موکل لخوا ورته د اخیستلو او پلورلو واک ورسپارل شوی وي.

لومړی: د خصومت د وکیل احکام:

۱. پرته له قصاص او حدودو څخه په نورو شیانو کې یواځې د اقرار واک لري.
۲. د قبض یا ترلاسه کولو واک ورسره نشته، ځکه یو څوک د لانجې ګټلو له پاره امین ګرځول کیږي، خو د مال په هکله معتمد نه وي.[1]

دویم: د هغه وکیل احکام چې د پور غوښتنې له پاره ټاکل شوی وي:

۱. د پور ترلاسه کولو واک نه لري، ځکه چې یواځې د غوښتلو له پاره ټاکل شوی دی.
۲. دا واک هم نه لري چې بل څوک د ځان پر ځای وټاکي.

---

۱ – و ګوره: فتح القدیر، ج: ٦. ص: ٩٧، المبسوط: ج:١٩، ص: ١٩.

دریم: د پلورنې او اخیستنې د وکیل احکام:

دا وکیل به په خپلو کړنو کې آزاد او یا به یې تصرفات مقید وي، که چېرې یې تصرفات مقید وي، لاندې احکام لري:

۱. د هغه قیودو رعایت پرې لازم دی چې د موکل له لوري ورته ټاکل شوي دي.

۲. که چېرې د موکل له ټاکلو قیودو څخه مخالفت کوي بیا د موکل اجازې ته اړتیا لري.

خو که چېرې د موکل لخوا په تصرفاتو او کړنو کې آزاد وي، نو احکام یې دا دي:

۱. اخیستنه او پلورنه به په هغه روپو کوي چې هغې وطن کې رایجې او چلند ولري.

۲. اخیستنه او پلورنه په مناسب ارزښت او قیمت ترسره کیږي.

ارزونه:

لاندې پوښتنې ځواب کړئ:

۱. وکالت په لغت او اصطلاح کې څه ته وایي ؟

۲. د وکیل، موکل او د عقد محل څخه څه مقصد دی؟

۳. د وکیل په اړه شرطونه ووایاست.

۴. د عقد د ځای شرطونه بیان کړئ.

۵. د خصومت وکیل اړوند احکام بیان کړئ.

لاندې عبارتونه بشپړ کړئ:

۱. موکل دوه شرطونه لري:

۲. موکل باید.. .

۳. په هغه څه کې چې وکیل په کې تصرف کوي، باید موکل د هغه................. وي.

۴. د خصومت وکیل: هغه وکیل دی چې د............... په وړاندې محاکمو کې د خپل................. نیابت کوي.

کورنۍ دنده:

د وکالت اړوند اصطلاحات په یادو زده کړئ او د وکالت په هکله په پنځو کرښو کې یوه مقاله ولیکئ.

وکالت ۲

د وکیلانو ډېروالی، د وکالت پای، د دې باب له ځینو اړوندو مسایلو سره

۱- د وکیلانو ډیروالی:

ډیر داسې پیښیږي چې له یو تن څخه ډیر اشخاص په تصرفاتو او شخړو کې وکالت کوي، نو پدې صورت کې به یو شخص دوه یا ډیر وکیلان لري.

الف: که چیرې یو تن ډیر وکیلان پداسې توګه سره ولري چې هر یو ته یې ځانګړی عقد یا کار سپارلی وي، دې صورت کې به هر یو خپل کار پرته د بل وکیل له مشورې څخه مخ په وړاندې وړي.

ب: که چیرې یو سړي د یو کار لپاره ډیر وکیلان نیولي وي، دې صورت کې هیڅ یو ځانته پرته د موکل له اجازې څخه ټاکلی کار نشي ترسره کولای، خو هغه کارونه کولای شي چې هغه مشورې ته اړتیا نلري، لکه د امانتونو سپارل او د پورونو پرې کول.

۲- د وکالت صفت:

الف: وکالت پرته له اجورې څخه:

مفت وکالت کول روا دي، خو پدې بیا عاقدین ملزم ندي، نو هر یو کولای شي چې دا عقد فسخه کړي.

ب: په اجورې باندې وکالت: دا وکالت په دوه صورتونو کې راتلای شي:

۱. دا چې د انعام بڼه ولري، یعنې چې په عقد کې وخت او کارونه ونه ټاکل شي، دې صورت کې جبري عقد ندی.

۲. خو که چیرې د اجورې بڼه ولري، یعنې چې وخت او کار پکې وټاکل شي، بیا ملزم دی[1].

۳- د وکالت پای: وکالت په لاندې شیانو باندې پای ته رسیږي:

۱. کله چې موکل خپل وکیل ګوښه کړي، خو پدې شرط چې وکیل پرې خبر وي او د بل کس حق ورسره تړاو ونلري.

۲. کله چې موکل خپله د وکیل دنده ترسره کړي، ځکه چې دې وخت کې وکالت هیڅ ګټه نه لري.

---

[1]- وګوره: بدائع الصنائع: ۳۷/۶، الدر المختار: ۳۱۵/۷.

۳. کله چې د وکالت غرض ترسره شي، یعني هغه تصرف اجرا شي د کوم لپاره چې وکیل نیول شوی دی.

۴. کله چې موکل یا وکیل خپل اهلیت په مړینه او یا دایمي لیونتوب سره د لاسه ورکړي.

۵. کله چې هغه عین له منځه ولاړ شي چې د هغې د تصرفاتو لپاره وکیل نیول شوی وي.

۶. د موکل له لاسه د موکل فیه وتل[۱].

فعالیت: وکالت له کفالت سره څه توپیر لري؟ په ډلهییز او یا انفرادي توګه دغه موضوع روښانه کړئ.

د وکالت اړوند مسائل:

۱. داسي وکالت هم شته چې هیڅ حقوق نلري، لکه په چا پسې د تګ راتګ وکالت، پرته له ملازمت څخه هیڅ نلري.

۲. ځینې وکالتونه داسې دي چې حقوق یې وکیل ته راجع کېږي او بیا د نورو حقوق موکل ته راجع کیږي، بناءً:

الف: هر هغه عقد چې موکل ته یې د نسبت اړتیا نه وي، ځان ته یې نسبت کول صحیح کېږي، بناءً حقوق یې عاقد ته راجع کیږي، لکه د پلورلو عقد، نو همدا وکیل به هغه چا ته، چې ورباندې یې شی پلورلی، مبیعه سپاري او پیسې به ترلاسه کوي.

ب: که چیرې عقد داسې وي چې هغه د موکل نسبت ته اړتیا لري، د دې حقوق موکل ته راجع کیږي، لکه نکاح.

ج: همدا راز که چیرې داسې عقود وي چې د هغې تمام په قبض او ترلاسه کولو سره راځي، لکه بخشش، قرض او داسې نور، د دې نسبت به هم موکل ته کوي او حقوق یې هم همده ته راجع کیږي.

د اخیستلو د وکالت ډولونه: دا وکالت په دوه ډوله دی:

۱ – عام: هغه داسې چې موکل وکیل ته ووایي، څه چې دې خوښ وي، ما ته یې اخله یا څه چې ګورې، ما ته یې اخله.

۲ – خاص: داسې چې موکل خپل وکیل ته ووایي: ما ته جامې یا کور او یا غاړکۍ واخله.

---

[۱]– الدر المختار: ج ۷ ص ۳۹۳، المبسوط ۱۹/۵۰، بدائع الصنائع: ۳۸/۶، تکملة فتح القدیر ۱۲۶/۶.

ارزونه:

۱. ایا یوکس کولای شي څو تنه وکیلان ونیسي؟ بیان یې کړئ.

۲. په اجوره سره د وکالت یو مثال ووایاست.

۳. کله وکالت پای مومي ؟ درې موارد یې ووایاست.

لاندې عبارات بشپړ کړئ:

۱. پرته له اجورې وکالت.................. دی، خو یو د عاقدینو کولای شي چې عقد............... کړي.

د وکیل د ګوښه کولو دوه شرطونه دي:

۲. ....

۳. ....

کورنۍ دنده:

د درس مهم مطالب په خپل عبارت په پنځو کرښو کې ولیکئ.

مضاربت

د مالونو له شرکتونو څخه يو ډول شرکت د مضاربت شرکت دی، هغه داسې چې پانګه د يو چا او کار وربانديې بل څوک کوي، دا شرکت له اجارې سره ورته والی لري، څکه چې کارګر په مال کې د هومره ګټې مستحق دی چې څومره کار يې په مال کړی وي.

د مضاربت تعريف:

مضاربت په لغت کې د ضرب يا سفر په معنا دی، څکه چې کارګر سفر ته اړتيا لري.

او د فقهاوو په اصطلاح کې: هغه عقد دی چې مالک مال د تجارت لپاره بل چا ته پداسې ډول ورکړي چې ګټه به دواړه د ټاکلي شرط سره سم وېشي. يا په بل عبارت، دا هغه شرکت دی چې مال د يو چا او تجارت وربانديې بل څوک کوي[1]. مضاربت ته قراض هم ويل کيږي.

د مضاربت روا والی: مضاربت په قرآن‌کريم، احاديثو او اجماع باندې ثابت دی.

قران کريم: الله جل جلاله فرمايي: «وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ» (د المزمل سورت، ۲۰ آيت)

ژباړه: (... او نور په ځمکه کې ګرځي د الله جل جلاله د فضل (حلال رزق) لټونه کوي. مضارب هم په ځمکه کې د الله جل جلاله د فضل لټونه کوي.

حديث: د عبدالله ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دی چې: ((حضرت عباس رضي الله عنه به چې کله د مضاربت لپاره چا ته مال ورکاوه، په مضارب باندې به يې دا شرط ايښودل چې زما مال سره به په بحر کې نه ځې، نه به خوړونو ته کوزيږې او نه به وربانديې ژوندی مال اخلې، که چيرې دې دا کارونه وکړل، تاوان به يې ته ګالې، کله چې دا شرطونه رسول الله ﷺ ته ورسيدل، اجازه يې ورکړه[2].

اجماع: د صحابه کرامو رضوان الله عليهم اجمعينو له ټولګې څخه په روايت کې راځي چې دوی د يتيم مال په مضاربت ورکړی او لدې څخه هيڅ چا انکار ندی کړی[3]، بناءً دا اجماع شميرل کيږي.

---

[1]- وګوره: المبسوط ۱۸/۲۲.

[2]- د دې تخريج طبراني په الاوسط کې کړی.

[3]- وګوره: نصب الراية ۴/۱۱۳.

د مضاربت د روا والي حکمت:

د مضاربت د روا والي حکمت دا دی چې خلکو ته له مال څخه د ګټې اخستلو لار برابره شي، یو له بل سره پداسې شکل مرسته وکړي چې یو د بل له تجربو څخه په استفادې ښه ګټه لاسته راوړي او بالاخره یوې غوره نتیجې ته ورسیږي.

د مضاربت رکن:

د مضاربت رکن ایجاب او قبول دی، په هغو الفاظو باندې چې په مضاربت دلالت کوي.

د مضاربت ډولونه:

مضاربت په دوه ډوله دی، مطلق مضاربت او مقید مضاربت.

۱-مطلق مضاربت:

مطلق مضاربت هغه دی چې یو څوک بل چا ته خپل مال د مضاربت په نوم ورکړي او کار، د کار ځای، صفت او هغه کس چې ورسره معامله کوي، تعین نه کړي.

۲- مقید مضاربت:

هغه مضاربت دی چې یو څوک چا ته ټاکلې اندازه روپۍ د معین ښار، معین مال، معین وخت او یا یو خاص شخص سره د معاملې کولو لپاره ورکړي، یعني دا روپۍ پدې شرط درکوم چې اخیستل او خرڅول به د فلاني سره کوې.[۱]

د مضاربت حکم:

مضاربت یو غیر لازم عقد دی، برابره ده چې د کار له پیل څخه مخکې وي او که وروسته، بناءً هر یو له عاقدینو څخه یې له منځه وړلای شي، همدارنګه په میراث هم نه وړل کیږي.

د مضاربت شرطونه:

د مضاربت د صحت لپاره ځینې شرطونه په عاقدینو، راس المال (پانګه) او ګټه کې بیل بیل شرط شوي دي.

د عاقدینو شرطونه:

عاقدین د مال له خاوند او مضارب څخه عبارت دي. د دوی شرطونه کټ مټ د وکیل شرطونه دي، چې مورږ په وکالت کې ذکر کړل.

۱- بدائع الصنائع ۶/۷۸.

د پانګې شرطونه:

د مضاربت د راس المال (پانګې) شرطونه دا دي:

۱. د مضاربت پانګه باید له چلیدونکو پیسو څخه وي.
۲. د مضاربت د پانګې اندازه باید معلومه وي.
۳. د مضاربت پانګه به معینه او موجوده وي، پور به نه وي.
۴. د مضاربت پانګه به کاریګر (مضارب) ته سپارل کیږي.

د ګټې شرطونه:

د ګټې شرطونه په لاندې ډول دي:

۱. د ګټې اندازه به څرګنده وي.
۲. ګټه به تیته او پراګنده وي، یعني په نیمایي، دریمه یا څلورمه به دواړه سره متفق شوي وي.

فعالیت: څو تنه زده کوونکي دې د مضاربت مختلف شکلونه تمثیل کړي

ارزونه:

لاندې شیان تعریف کړئ:

۱. مضاربت لغتاً او اصطلاحاً تعریف کړئ.
۲. مطلق او مقید مضاربت تعریف کړئ.
۳. د مضاربت حکم څه دی؟
۴. په مضاربت کې د راس مال شرطونه بیان کړئ.
۵. په مضاربت کې د ګټې شرطونه ووایاست.

کورنۍ دنده:

د مطلق او مقید مضاربت صورتونه په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

مضاربت ۲

په تير درس کې مو مضاربت د ارکانو او شرايطو سره وپيژانده، په دې درس کې د مضاربت احکام او هغه شيان، چې مضاربت ورباندې پای مومي، وړاندې کوو.

هر کله چې مضاربت د يو شرط د خلل له امله فاسد، شو مضارب د مناسبې مزدورۍ مستحق ګڼل کيږي او په ګټه کې نشي شريکيدای، نو که چيرې يو څوک چا ته ووايي: زما جال د ښکار لپاره واخله، څه چې دې ښکار کړل، د مضاربت په توګه زما او ستا تر منځ شريک دي، په دې صورت کې د مضارب لپاره د مضاربت په اساس هيڅ نشته، ځکه دا صحيح مضاربت ندی او نه ورباندې د صحيح مضاربت احکام پلي کيږي، بلکه دې سړي ته به مناسبه مزدوري ورکول کيږي، برابره ده چې نوموړي مضاربت ګټه کړې وي او که نه، ځکه چې فاسد مضاربت د فاسدې اجارې غوندې دی.

د صحيح مضاربت احکام:

۱. مضارب (کاريګر) چې کومه پانګه په لاس کې لري، ورسره امانت ده او دی په خپله امين ګڼل کيږي، ځکه چې ده دا مال د خپل مالک په اجازه قبض کړی دی.
۲. مضارب په اخيستنې او پلورنې کې وکيل ګڼل کيږي، ځکه دی د هغه کار په اساس چې ده ترسره کړی دی، د مال د يوې برخې مالک وګرځيد.
۳. مضارب په مضاربت کې د خپلې برخې د ګټې په اندازه شريک شميرل کيږي، ځکه دی د مال د ځينې برخې مالک وګرځيد د هغه کار په اساس چې ده ترسره کړی دی.
۴. کله چې په يو سبب د اسبابو سره مضاربت فاسد شو، اجاره ګرځي او مضارب د مال د خاوند مزدور دی، نو مناسبه اجوره به ورکول کيږي.
۵. که چيرې مضارب د عقد تاکلو له شرطونو څخه مخالفت وکړي، غاصب شميرل کيږي، ځکه ده د بل چا په ملکيت تيری کړی دی.
۶. د مضاربت تاوان د مال په خاوند دی، په هغه صورت کې چې ګټه شتون ونلري، خو که چيرې له ګټې څخه وروسته تاوان رامنځ ته شوی وي، دا تاوان به له ګټې څخه ورکول کيږي[1].

[1] – مختصر الطحاوي ۱۲۴.

فعالیت: زده کوونکي دې د فاسد مضاربت د مثالونو په هکله په خپلو منځوکې مباحثه وکړي.

د مضاربت پای: مضاربت په لاندې شیانو سره پای مومي:

۱. په فسخه او له منځه وړلو باندې مضاربت پای مومي.
۲. کله چې مضارب له تصرفاتو څخه منع شي، مضاربت پای ته رسیږي.
۳. کله چې یو له عاقدینو څخه، د مال خاوند یا مضارب مړ شي.
۴. کله چې یو له عاقدینو څخه لیونی شي.
۵. کله چې د مضاربت پانګه د مضارب په لاس کې له منځه ولاړه شي.

د مضاربت په هکله مسئلې:

۱. کله چې د مضارب لپاره پرته له تجارتي مال څخه ګټه وټاکل شي، مضاربت جواز نلري.
۲. مضارب دا واک لري چې د مضاربت مال بل چا ته د دې لپاره ورکړي چې له بل ښار څخه ورته سامان راوړي، پداسې حال کې چې اجوره یې ورسره نه وي منلې.
۳. مضارب دا واک نلري چې د مضاربت مال بل چا ته د مضاربت لپاره ورکړي او له چا سره شریک شي او نه یې له خپل او بل مال سره ګډولای شي، خو که چیرې د مال خاوند ورته داسې ویلي وي چې کارونه پخپله خوښه کوه، بیا خپلواک دی.
۴. مضارب به خپل واجبي مصارف د مضاربت له مال څخه کوي، دوا او د علاج مصارف هم په واجبي نفقاتو کې شمیرل کیږي، ځکه د بدن اصلاح یې پدې باندې راځي او پرته لـه جوړ صحته هیڅ تجارت نشي کولای.
۵. که چیرې مضاربت ګټه کړې وي، مصارف به له همدې څخه کیږي او که چیرې یې ګټه نه وي کړې، بیا به له پانګې څخه حسابیږي، ځکه چې مصارف د مال له منځه تللې برخه ده.
۶. که چیرې د مضارب او د مال د خاوند تر منځ د مال د بیرته ورکړې په هکله اخـتلاف رامنځ ته شو، د مال د خاوند خبره د باور وړ ده.
۷. مضارب ته به تر هغه پورې ګټه نه ورکول کیږي تر څو چې مال په پیسو بدل نـشي او د مـال خاوند ته یې نقدې تسلیم کړې نه وي.

ارزونه:

الف: لاندې پوښتنو ته ځواب ووایاست:

۱. په کومو حالاتو کې اجر مثل د مال په خاوند باندې لازمیږي.

۲. د مضاربت اړوند ځینې احکام ووایاست.

۳. د مضاربت عقد څه وخت له منځه ځي؟ په لنډ ډول یې بیان کړئ؟

۴. ایا مضارب کولای شي مضاربت مال بل چا ته په مضاربت ورکړي؟

۵. مضاربت کوونکی د مضاربت اړوند مصارف له کوم ځای څخه پوره کوي؟ موضوع روښانه کړئ.

ب: لاندې خالي ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

۱. هغه مهم حالات چې مضاربورباندې د مناسبې مزدورۍ مستحق ګرځي، عبارت دي له...........

۲. ستاسې په مقرر کتاب کې د صحیح مضاربت احکام عبارت دي له...........

۳. مضاربت پدې.............. شیانو پای مومي.

کورنۍ دنده:

د لوست مهم مطالب په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

هبه

هبه ډالۍ او صدقې ته شامله ده، ځکه چې معناوې يې سره نږدې دي، که چيرې څوک څه شی کوم اړ سړي ته د الله جل جلاله د رضا په خاطر ورکړي، دا صدقه ده، خو که چيرې يې چا ته د دوستۍ له کبله ورکړي، بيا هديه ده، خو که دا يوه معنا هم پکې موجوده نه وي، بيا هبه ده.

د هبې معنا:

هبه په لغت کې ورکړې او تبرع ته وايي.[1]

او د فقهاوو په اصطلاح کې هر هغه عقد او تړون، چې په ژوندانه کې پخپله خوښه پرته له کوم عوض څخه بل ته ملکيت ثابتوي، هبه بلل کيږي.[2]

د هبې د روا والي دليل:

هبه په قران کريم، احاديثو او اجماع باندې روا شوې ده.

١. قران کريم: الله جل جلاله فرمايي: «فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا» (سورة النساء، ۴ آيت) ژباړه: که چيرې تاسې ته خپلو ښځو د مهر څه برخه دروبښله، نو په خوښۍ سره يې وخورئ.

٢. سنت: نبي اکرمﷺ فرمايي: «لَا تَحْقِرَنَّ إِحْدَاكُنَّ أَنْ تُهْدِيَ لِجَارَتِهَا وَلَوْ كُرَاعَ شَاةٍ مُحْرَقًا».[3] ژباړه: که يوه ښځه خپلې گاونډۍ ته په هديه کې د پسه يو ښنگرى (سوم) ورکوي، هغه دې هم سپک نه گڼي.

٣. اجماع: د هبې د ټولو ډولونو په استحباب اجماع شوې ده.

د هبې رکن: ايجاب او قبول له قبض سره د هبې رکن دى.[4]

فعاليت: يو شمير زده کوونکي دې د هبې څو صورتونه تمثيل کړي.

د هبې شرطونه: هبه ځانگړې شرطونه لري، چې په لاندې ډول بيانيږي:

١. هبه کوونکی بايد د هبې (بخشش) ورکولو اهليت ولري يعني عاقل او بالغ وي.

٢. موهوب (ښښل شوی شی) بايد د هبې په وخت کې موجود وي.

٣. موهوب بايد ارزښتناک مال وي، نو د تښتيدلي اوښ هبه صحيح نده.

۴. موهوب بايد مملوک مال وي، نو د مباحاتو ښښل صحيح ندي.

۵. موهوب بايد د هبه کوونکي ملکيت وي، د بل چا د مال هبه کول صحيح نه دي.

---

[1] – لسان العرب ۸۰۳/۱.

[2] – فتح القدير ۱۱۳/۷.

[3] – مؤطا امام مالک (رح).

[4] – المبسوط ۷۵/۱۲.

۶. موهوب مال باید جلا شوی او په امان کې وي، د تیت او خور شي هبه کول صحیح ندي.
۷. د موهوب مال قبض باید د واهب په اجازه ترسره شوی وي.

د قبض ډولونه:

د هبې قبض په دوه ډوله راتلای شي، چې یو ته اصالتاً او بل ته نیابتاً قبض ویل کیږي.

۱- اصالتاً قبض: هغه قبض دی چې یو سړی پخپله د ځان لپاره شی قبض کړي، د جواز شرط یې یواځې عقل دی، بلوغ ورته شرط ندی، نو د لیوني قبض صحیح ندی.

۲- نیابتاً قبض: هغه قبض دی چې د ماشوم پر ځای د هغه ولي یې ترلاسه کړي، د جواز شرط یې د ولایت موجودیت او سرپرستي ده.[۱]

د هبې حکم:

د ملکیت ثبوت دی، د هغه چا لپاره چې هبه ورته شوې وي، پداسې توګه سره چې رجوع او فسخه پکې راتلای شي، رسول الله ﷺ فرمایي: ((واهب بیرته خپل بښلی مال په هغه صورت کې غوښتلای شي چې عوض یې نه وي اخیستی.))[۲]

ارزونه:

الف: لاندې پوښتنې ځواب کړئ:

۱. هبه په لغت او اصطلاح کې څه ته وایي؟
۲. د هبې شرطونه بیان کړئ.
۳. قبض په څو لارو سرته رسیږي؟ واضح یې کړئ.
۴. د هبې حکم ووایاست.

ب: لاندې خالي ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

۱. هبه ورکوونکی باید د......... د............ اهلیت ولري.
۲. رسول الله ﷺ فرمایي: ((واهب خپل بښلی مال بیرته غوښتلای شي تر څو چې.................. نه وي اخیستی.))۳

کورنۍ دنده:

دلوست مهم مطالب په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

۱- بدائع الصنائع: ج ۵ ص ۱۲۶.
۲- نصب الرایه ۱۲۵/۴.
۳- نصب الرایه ۱۲۵/۴.

هبه ۲

په تیر درس کې مو د هبې تعریف، شرایط او ارکان وپیژندل، اوس پدې هکله نوره څیړنه کوو او په هبه باندې د رجوع موانع او خپلو اولادونو ته یې ورکړه او داسې نور بیانوو.

لومړی: په هبه باندې د رجوع موانع:

احمد محمود ته غوا وبښله، وروسته له څه مودې بیرته پښیمانه شو، غواړي چې بیرته خپله غوا له د محمود څخه واخلي، ایا دا کار ورته روا دی او که نه؟

دا کار په خپل ذات کې روا دی، خو دا یو کمزوی عمل دی چې د انسان له شان سره مناسب نه دی، خو په ځینو صورتونو کې د موانعو له امله رجوعورباندې روا نده.

پر هبه باندې د رجوع موانع:

۱. کله چې د هبې مالي عوض ورکړل شي:

یعنې واهب ته د هبې مالي بدله ورکړي او واهب دا عوض قبض کړي، بیا خپل بښل شوی شی نشي غوښتلای.

۲. کله چې خپلوانو ته شی وبښل شي:

که چیرې یو څوک خپلو داسې خپلوانو ته، چې د ده له محارمو څخه وي، مال بخشش کړي، بیرته یې ورڅخه نشي غوښتلای، ځکه چې خپلوي معنوي عوض دی.

۳. کله چې بښل شوي شي کې زیاتوالی وشي:

۴. یعنې بښل شوې غوا بچی وزیږوي او یا ټوټه وي، وګنډل شي، بیا یې غوښتل روا ندي.

۵. کله چې موهوب له ملکیت څخه ووځي:

یعنې یا یې خرڅ کړي او یا یې بل چا ته بښلی وي، رجوع ورباندې نشي کولای.

۶. کله چې یو له عاقدینو څخه خپل ژوند له لاسه ورکړي.

۷. کله چې بښل شوی شی له منځه ولاړ شي.

۸. کله چې ښځه خپل خاوند او یا خاوند خپلې ښځې ته شی بخشش کړي، بیا یې هم نشي غوښتلای.

دويم: اولاد ته ورکړه:

خپل اولاد ته په ورکړه کې مساوات مستحب دي او د روغتيا په حالت کې يو پر بـل غـوره کول مکروه دي.

له مستحب مساوات څخه مراد کوم ډول مساوات دی؟ پدې هکله فقهاء په دوو ډلو ويـشل شوي دي:

١– د امام ابو يوسف رحمه الله تعالی نظر:

د پلار لپاره دا مستحب ده چې په ورکړه کې د نارينه او ښځينه اولاد تر منځ مساوات مراعات کړي، د دې دليل د نبي اکرمﷺ دا حديث دی چې فرمايي: ((تاسې په ورکړه کې د بچو تر منځ برابري مراعت کړئ، که زه چيرې غني وای، ما به ښځينه اولاد ته له نارينه وو څخه ډير څه ورکړي وای.))[١]

٢– د امام محمد رحمه الله تعالی نظر:

امام محمد رحمه الله تعالی وايي: پلار ته پکار ده چې د اولادونو تر منځ په ژوند کې هغه ويش وکړي، چې الله تعالی په ميراث کې کړی، يعني په ژوند کې دې هم نارينه اولاد ته د ښـځينه اولاد په پرتله دوه چنده ورکوي، ځکه دا ويش الله جل جلاله کړی دی.

فعاليت: څو تنه زده کوونکي دې په ډله ييزه او يا انفرادي توګه د هبې د يو يـو شـرط د حکمت په اړه خپلو ملګرو ته معلومات ورکړي.

دريم: په ورکړه کې مساوات او برابروالی:

په ورکړه کې د اولادونو تر منځ د برابرۍ او مساوات خيال ساتل واجب ندي، بلکې يو مـستحب عمل دی، نو که چيرې يو څوک ځينو اولادونو ته په نورو باندې زياتوالی کوي، صحيح دی، سـره له کراهيته، خو هغه احاديث چې په برابروالي باندې امر کوي، په استحباب محمول دي.

څلورم: مور او پلار ته ورکړه:

مور او پلار ته په ورکړه کې د مساوات او برابرۍ خيال ساتل سنت دي، خو ځيني وختونه د مور غوره والی په پلار باندې په زياته ورکړه او عزت کولو سره جواز لري، نظر په هغه احاديثو چې پدې هکله راغلي دي.

---

[١]– قال عليه السلام: ((سووا بين اولادکم في العطية ولو کنت مؤثراً لاثرت النساء على الرجال)) مجمع الزوائد ٣/١٥٣.

پنځم: وړونو او خوېندو ته ورکړه:

په هبو او بخششونو کې د وړونو او خوېندو تر منځ تعادل ساتل مستحب دي، په هغه صورت کې چې په اړتیاوو کې سره برابر وي، خو د مشر خاص کول په څه زیات شي جـــواز لـــري، رسول الله ﷺ فرمايي: ((مشر ورو د پلار ځای لري)).[1]

د هبې په هکله مسئلې:

۱. که چیرې یو څوک چا ته داسې غوا چې ګیډه کې یې بچی وي، پرته له بچي هبه کـــړي، روا ندي، ځکه دا داسې هبه ده چې په بل شي سره مشغوله او بنده ده.

۲. که چیرې څوک چا ته داسې شی چې ویشل شوی او بیل شوی وي، وبښي، حال دا چې د قبض او ترلاسه کولو اجازه ورنکړي، خو که د واهب په وړاندې قبض او ترلاسه شي روا دي.

۳. په هبه باندې رجوع صحیح نده، خو په خوښه یا د قاضي په پریکړه صحیح ده، ځکه چې وروسته له تامیدو څخه رجوع فسخه ګڼل کیږي.

ارزونه:

أ. لاندې پوښتنې ځواب کړئ:

۱. د هبې د بیرته غوښتنې موانع بیان کړئ.

۲. په کومو حالاتوکې مور او پلار ته د اولاد ترمنځ توپیر کول روا دي؟

۳. ایا ځوی کولای شي چې د مور او پلار او یا له خپلوان څخه هغه تحفه چې ورکړې وه، بیرته واخلي؟

ب لاندې عبارات بشپړ کړئ:

۱. که چیرې څوک چا ته غوا پرته له هغه بچي، چې ګیډه کې یې دی، هبه کړي....................

۲. د هبې د بیرته اخیستلو غوښتنه صحیح نده، خو په............... او یا د...............په پریکړه صحیح ده.

کورنۍ دنده:

د لوست مهم مطالب په خپلو کتابچو کې ولیکئ او خپلې کورنۍ ته دغه لوست ولولئ.

---

[1]- بیهقي او طبراني روایت کړی دی.

ودیعت (امانت)

احمد زید ته وايي: دا راديو واخله، ما ته يې وساته او يا دا له تا سره امانت شوه. دې عمل ته وديعت وايي.

د وديعې معنا:

وديعه د (و، د، ع) له تورو څخه اخېستل شوې چې په لغت کې ترک او پرېښودلو ته وايـــي، يعني له بل چا سره د ساتنې پخاطر د يو شي اېښودلو ته وديعه وايي.

او د فقهاوو په اصطلاح کې:

صريحاً او يا دلالتاً په خپل مال باندې د بل چا مسلطول، د حفاظت او ساتنې لپاره، وديعه بلل کيږي.[1]

اصطلاحات:

مُودِع: د دال په زير سره، امانت ورکوونکي ته وايي

مُودَع: د دال په زور باندې امانت اخستونکي ته وايي.

د امانت د روا والي دليل:

ايداع يا امانت اېښودل په قران کريم او احاديثو باندې روا شوي دي.

لومړی قران کريم: الله جل جلاله فرمايي: «إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا» (النساء، ٨) الله جل جلاله تاسې ته امر کوي چې امانتونه هغه چا ته وسپارئ چې اهليت يې لري.

دويم حديث:

نبي اکرمﷺ فرمايي: «أَدِّ الْأَمَانَةَ إِلَى مَنِ ائْتَمَنَكَ وَلاَ تَخُنْ مَنْ خَانَكَ»[2] ژباړه: چا چې امـــين ګڼلی يې، هغه ته خپل امانت وسپاره او له هغه چا سره خيانت مه کوه چې له تا سره يې خيانت کړی دی.

د امانت يا وديعت رکن:

د وديعت رکن ايجاب او قبول دی.

د وديعت په عاقدينو کې يواځې عقل شرط دی او بلوغ ته اړتيا نه ليدل کيږي.

---

[1]- حاشيه ابن عابدين ۴/۵۱۵.

[2]- ابو داود او ترمذي روايت کړی دی.

فعالیت: یو شمېر زده کوونکي دې د ودېعت صورت په ټولګي کې تمثیل کړي.

د امانت حکم: په لازمي او حتمي ډول مالک ته د شي ساتل د امانت حکم دی.

د امانت د ساتلو لیارې:

هغه څوک چې امانت ورسره ایښودل شوی دی، د امانت په ساتلو داسې مکلف دی لکه څنګه چې خپل مال ساتي او په هغه ځا به يې ساتي چې د ده په عیال کې شامل وي او پده يې نفقه لازمه وي، لکه د ده ښځه، زوی او مزدور یې.

ایا ودیعه تاوان لري او که څنګه؟

له ځا څخه د ساتنې لپاره د امانت اخیستل د ثواب کار دی، خو د دې مال ساتنه به د خپل مال په څېر کوي او د ده له تقصیر څخه پرته د مال د تلف په صورت کې په ده باندې تاوان نه لازمېږي، ځکه نبي اکرمﷺ فرمايي: «په هغه ځا باندې، چې امانت ورسره ایښودل شوی، تاوان نشته، خو په هغه صورت کې چې خیانت يې کړی وي، بیا به تاوان ورکوي»[1]

فعالیت: څو تنه زده کوونکي دې په انفرادي توګه د ودیعت د هر شرط د حکمت په هکله خپلو ملګرو ته معلومات ورکړي.

د امانت د تاوانیدو حالات:

په لاندې حالاتو کې د امانت تاوان ورکول لازمېږي:

١. هغه څوک چې امانت ورسره ایښودل شوی، د امانت ساتل پرېږدي.

٢. کله چې مؤتمن امانت له هغه ځا سره کېږدي چې هغه د ده په عیال کې نه وي او یا یې هغه ځا ته ورکړي چې دی ورباندې خپل مال عادتاً نه ساتي.

٣. کله چې د امانت مال هغه څوک استعمال کړي چې ورسره ایښودل شوی، یعنې امانت استعمال کړي او ګټه ترېنه واخلي.

٤. کله چې له امانت څخه منکر شي.

٥. کله چې امانت له خپل مال سره ګډ کړي.

٦. کله چې مُودَع د مُودِع د ساتنې له شرایطو څخه مخالفت وکړي، یعنې د هغه د ټاکلو شرایطو لاندې يې ونه ساتي.

امانت په لاندې حالاتو کې پای مومي:

---

[1] – بیهقي او دار قطني روایت کړی دی.

۱. کله چې امانت مال بیرته خپل خاوند ته ورکړي.
۲. کله چې یو له عاقدینو څخه خپل ژوند یا اهلیت له لاسه ورکړي.
۳. کله چې د امانت مال مالک بل څوک وګرځي، یعنې ملکیت یې انتقال ومومي.

د امانت اړوند مسائل:

۱. کله چې د امانت ساتونکي او امانت ورکوونکي تر منځ اختلاف څرګند شي، امانت ساتونکی ووايي: ستا امانت ما سره له منځه ولاړ او یا ما درکړ، حال دا چې امانت ورکوونکی ووايي: نه داسې نده، نو د هغه چا خبره د باور وړ ده چې امانت ورسره ایښودل شوی دی، ځکه چې په ساتنه باندې امین ګڼل شوی دې.

۲. که چیرې دوه تنه له یو سړي سره څه شی امانت کیږدي او دواړه ولاړ شي، وروسته یو راشي او خپله برخه وغواړي، ده ته به تر هغه چې بل ملګری یې نه وي حاضر شوی، خپله حصه نه ورکول کیږي.[۱]

ارزونه:

أ. لاندې شیان بیان کړئ:

۱- ودیعه یا امانت لغتاً او صطلاحاً تعریف کړئ.

۲- امانت باید څرنګه وساتل شي؟

۳- د امانت ساتوونکی په کومو حالاتو کې ضامن ګڼل کیږي؟

۴- په کومو حالاتو کې امانت پای مومي؟

۵- که چېرې د امانت خاوند او هغه ساتوونکي ترمنځ اختلاف پیدا شي، نو د کوم یو خبره د اعتبار وړده؟ واضح یې کړئ.

ب- لاندې خالي ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

۱. مودِّع ته................ هم ویل کیږي، اوهمدارنګه مودَّع ته.................. ویل کیږي.

۲. د امانت ساتوونکی ضامن نه وي، په هغه حالت کې چې.................................. .

کورنۍ دنده:

د خلکو د امانتونوکیښودل او د هغو د ساتلو د ګټو تر عنوان لاندې په پنځو کرښو کې یوه مقاله ولیکئ.

---

[۱]- المبسوط: ۱۲۳/۱۱.

مدينې منورې ته د نبي کريم ﷺ هجرت

له هجرت څخه مخکې:

کله چې د مدينې منورې مشرانو له نبي کريمﷺ سره د عقبې دويم بيعت وکړ او قريش لدې بيعت څخه خبر شول، نو د مکې د مشرکينو ضرر رسول لاپسې زيات شول، ځکه دوی پوهېدل چې له مسلمانانو سره د مدينې منورې د اوس او خزرج قبيلو مرسته د مسلمانانو د قوت لامل ګرځي.

پدې وخت کې مسلمانان نبي کريمﷺ ته راغلل او له هغه څخه يې مدينې منورې ته د تللو اجازه وغوښتله، نبي کريمﷺ مدينې منورې ته د هجرت اجازه ورکړه او مسلمانانو مدينې منورې ته په پټه توګه هجرت پيل کړ.

د هجرت په اړه د ابوبکر صديق رضي الله عنه غوښتنه:

ابو بکر صديق رضي الله عنه هم نبي کريمﷺ ته تشريف يووړ او مدينې منورې ته يې د هجرت اجازه ورڅخه وغوښته، خو نبي کريمﷺ ورته وويل: يو څه وخت دې انتظار وباسي، امکان شته چې الله تعالی ورته ملګری پيدا کړي.

د دې خبرې په اورېدو سره ابوبکر صديق رضي الله عنه ډېر خوښ شو او د سفر لپاره په تيارۍ نيولو بوخت شو، دوه قوي اوښان يې تيار کړل.

د مکې د مشرکينو د مشرانو دسيسه:

د قريشو مشرانو دا خبره حس کړه چې نبي کريمﷺ مدينې منورې ته هجرت کوي او کله چې نبي کريمﷺ مدينې منورې ته هجرت وکړي، نو شونې ده چې مسلمانان به د عزت او قدرت خاوندان شي، چې دا به د دوی لپاره لوی خطر وي، لدې امله دوی په دار الندوة کې را ټول شول، چې پدې وخت کې ابليس هم د نجد د خلکو په جامه کې دې مجلس ته ورغی او جلسه پيل شوه.

يوه وويل: پرېږدئ چې محمد له مکې څخه بهر شي او موږ يې له شر څخه په آرام شو.

ابليس وويل: دا خبره سمه نده، ځکه هغه کولای شي چې په خپل ځان خلک راټول کړي او په راتلونکي کې ستاسو لپاره ډېرې ستونزې پيدا کړي.

بل وويل: هغه بندي کوو تر هغه چې مړ شي.

ابليس وويل: دا هم سمه خبره نده، ځکه چې ملګري يې خبرېږي او هغه لــه مــوږ څخــه خلاصوي.

ابو جهل وويل: له هرې قبيلې څخه يو تکړه ځوان ټاکو او هر يوه ته تېره توره ورکوو، تر څو ټول په يو ځای په محمد باندې حمله وکړي او هغه په يو وژونکي ګوزار سره ووژني، چې پدې صورت کې به د محمد قبيله (عبد مناف) ونشي کولای له ټولو عربو سره جنګ وکړي، نو په پای کې به اړ شي چې د ديت اخيستلو ته غاړه کېږدي.

ابليس وويل: همدا معقوله خبره ده.

پدې ترتيب ټول له ابليس او ابو جهل سره پدې نظر کې سره شريک شول او ټول اتفاق ته ورسېدل.

لدې توطئې څخه د نبي کريمﷺ خبرېدل: پدې وخت کې جبرئيل امين نبي کريمﷺ ته راغی او ورته وېې وويل چې: د هجرت تياری ونيسه او نن شپه په خپله بستره کې مه ويده کېږه، هماغه و چې نبي کريمﷺ د هجرت تياری ونيو.

حضرت عليرضي الله عنه ته دنده سپارل: څرنګه چې له نبي کريمﷺ سره د مکې د خلکو ډېر امانتونه موجود وو او هغهﷺ نه غوښتل چې دا امانتونه ضايع شي او همدارنګه د دې لپاره چې ابو جهل او ملګري يې دا ګومان وکړي چې نبي کريمﷺ تر اوسه پورې په خپل کور کې دی، نو حضرت عليرضي الله عنه ته يې وظيفه وسپارله چې د ده په کور کې پاتې شي، څو خلکو ته يې خپل امانتونه وسپاري او د قريشو توطئه جوړوونکي مصروف وساتي او ورته يې لارښوونه وکړه چې هوښيار او خپل حال ته متوجه واوسي، همدارنګه دا ډاډ يې هم ورکړ چې کفار ده ته هېڅ ضرر نشي رسولای، ځکه نبي کريمﷺ خبر درلود چې قريشو يوازې د هغهﷺ د قتل دسيسه جوړه کړې ده او د نورو د قتل او ضرر له پاره هېڅ تصميم نه لري.

له خپل کور څخه د نبي کريمﷺ وتل: نبي کريمﷺ د بعثت په څوارلسم کال د صفرې د مياشتې په اووه ويشتمه نېټه له خپل کور څخه ووت، په خپل لاس کې يې يو موټی خاورې واخيستې، هغه يې د مشرکانو په سرونو وشيندلې او د کفارو د صفونو له منځه پداسې حال کې تېر شو چې د يس سورت يې تلاوت کاوه. څه وخت وروسته دوی متوجه شول چې د هغوی د هر يوه په سر خاورې پرتې دي، يوه وويل: محمد له کور څخه وتلی دی.

كفار وارخطا شول، كله چې دوى كور ته ننوتل نو ويې ليدل چې نبي كريمﷺ په خپله بستره كې نشته او پر ځاى يې حضرت عليرضي الله عنه پيدا كړ.

د ثور غار ته ورتګ: مشركينو د نبي كريمﷺ د پيدا كولو په منظور هر لوري ته كوښښونه پيل كړل، خو نبي كريمﷺ پدې توانېدلی و چې د ابوبكر صديقرضي الله عنه په ملګرتيا سره د ثور غره ته (چې د مكې مكرمې په جنوب ختيځ خوا كې موقعيت لري) ولاړ شي او هلته په يوه غار كې پناه واخلي.

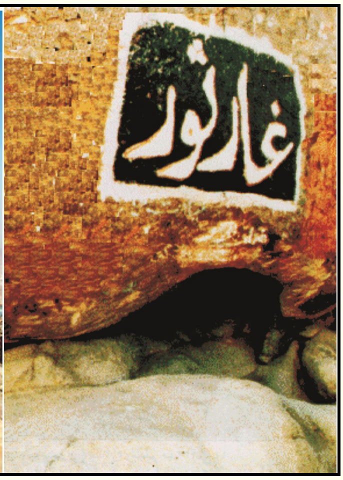

د ثور په غار کې د نبي کریمﷺ پاتې کېدل:

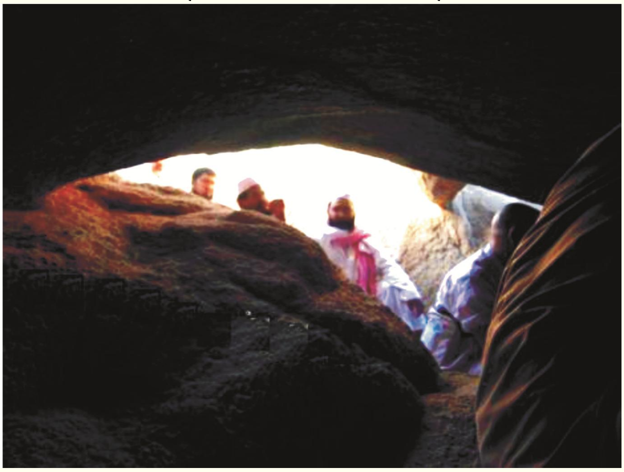

نبي کریمﷺ له ابوبکر صدیقرضي الله عنه سره د ثور په غار کې درې ورځې پاتې شو او پدې درېیو ورځو کې هره شپه د ابوبکر صدیقرضي الله عنه د زوی عبدالله په واسطه د مکې د خلکو له احوال څخه خبرېدل او عامر بن فهیره به (چې د ابوبکر صدیقرضي الله عنه غلام و) هره ورځ خپل پسونه د څرولو له پاره دې ځای ته راوستل او کله به چې دوی دواړو د هغو له شیدو څخه استفاده وکړه نو د شپې په تیاره کې به بېرته مکې ته را ستنېده.

نبي کریمﷺ دا درک کړې وه چې د مکې مشرکین به له ټولو څخه مخکې د مدینې منورې لاره (چې د مکې مکرمې شمال لور ته موقعیت لري) ډېره وڅاري او تر خپل نظر لاندې به یې ونیسي، نو لدې امله یې د مکې مکرمې جنوب لوری، چې په تمامه معنی معکوس او بې ګومانه وه غوره کړه. له دریو ورځو وروسته د عبدالله بن اریقط په ملګرتیا د مدینې منورې په لوري وخوځېدل او له آتو شپو ورځو تېرولو ورسته مدینې منورې ته ورسېدل.

د جایزې او انعام ټاکل: قریش چې د خپلې دسیسې د ناکامېدلو له امله پرېشانه شوي وو، د اضطراري کېناستلو په پای کې یې تصمیم ونیوه چې د هغوی د نیولو له پاره له هرې ممکنې وسیلې څخه کار واخلي، نو لدې امله یې سره لدې چې د مکې مکرمې څخه د وتلو ټولې لارې یې تړلې وې، داسې اعلان وکړ: هر هغه چا چې دوی دواړه یې موږ ته په لاس راکړل، سل (۱۰۰) اوښان به انعام ورکړو.

د سراقه بن مالک هڅه: د دې اعلان له امله سراقه بن مالک (چې په هغه وخت کې مشرک و) د هغو خلکو له جملې څخه و چې په هر لورې يې کوښښ کولو تر څو د نبي کريمﷺ کوم اثر پيدا کړي او د دغې لويې جايزې وړ وګرځي.

په ځمکه کې د سراقه بن مالک د آس پښې خښېدل: سراقه وکولای شو چې نبي کريمﷺ ووينې، خو کله يې چې کوښښ وکړ څو خپل ځان نبي کريمﷺ ته نږدې کړي، نو د آس پښې يې دوه ځلې په ځمکه کې ننوتلې، سراقه پدې متيقن شو چې الله تعالی د خپل پيغمبر حفاظت کوي او دی هېڅکله نه شي کولای چې هغه ته ضرر ورسوي، نو هماغه و چې سراقه وعده وکړه چې دی به د نبي کريمﷺ په اړه هېچا ته څه نه وايي او پدې ترتيب سره سراقه مکې ته وګرځېد.

فعاليت: لاندينيو کسانو د نبي کريمﷺ په هجرت کې څه رول لوبولی دی؟:

ابوبکر، ابو جهل، حضرت علي،

سراقه بن مالک، عامر بن فهيره، عبد الله بن اريقط.

زده کوونکي دې پدې فعاليت کې په انفرادي او ډله ييزه توګه برخه واخلي.

د لوست ګټې:

۱. سره لدې چې مسلمانان د الله تعالی په مرسته يقين لري، خو بيا هم بايد د کارونو په سرته رسولو کې پلان، احتياطي تدابير او اسباب په پام کې ولري.

۲. د امانتونو سپارل خپلو خاوندانو ته اسلامي فريضه ده، آن تر دې چې په اضطراري حالاتو کې هم بايد ورته پام وشي.

۳. د نبي کريمﷺ په وړاندې د حضرت ابوبکر صديق او حضرت علي رضی الله تعالی عنهما د مقام او منزلت لوړوالی او د پيغمبرﷺ په هجرت کې د دوی رول.

۴. د پيغمبرﷺ په وړاندې د ابو جهل او د هغه د ملګرو بدي.

۵. د الله تعالی لخوا د خپل پيغمبر حفاظت او ساتنه.

فعالیت: نورې هغه ګټې چې له لوست څخه تر لاسه کېږي، بیان کړئ.

ارزونه:

أ. لاندینیو پوښتنو ته ځواب وواياست:

۱. د دې لوست عمده ټکي په ګوته کړئ.

۲. نبي کريمﷺ په کوم تاريخ خپل کور پرېښود؟

۳. ولې نبي کريم ﷺ د خپل هجرت مسیر د ثور د غار په لوري و ټاکه؟

۴. د مکې د مشرانو په جلسه کې کومې خبرې وشوې؟

ب. لاندې خالي ځايونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

(   ) هغه شپون و چې نبي کريمﷺ او ابو بکر صديقؓ د ثور په غار کې د هغه له پسونو څخه ګټه پورته کوله.

ابليس د پيغمبر صلی الله د وژلو په اړه د (   ) نظر تاييد کړ.

پيغمبرﷺ د (   ) نېټه د مدينې منورې په لور د هجرت په نيت له خپل کور څخه ووت.

مدينې منورې ته د پيغمبرﷺ او ابوبکر صديقؓ د هجرت د لارې لارښوونه (   ) په غاړه درلوده.

کورنی دنده:

پورتنی لوست په لنډه توګه په خپلو تعبیرونو سره په خپلو کتابچو کې و لیکئ!

د لاندې اشخاصو نومونه په صحيح او مکمله توګه پنځه ځلې په خپلو کتابچو کې وليکئ!

(صديق، (ابن فهيره، (ابن اريقظ، (ابن مالک)

د لاندينيو کسانو په اړه يوه يوه مناسبه جمله وليکئ! ابوبکر صديق، حضرت علي، سراقه بن مالک، عامر بن فهيره، عبد الله بن اريقط، ابو جهل او ابليس.

مدينې منورې ته د نبي كريمﷺ رسېدل

د مدينې منورې لومړې كلي (قباء) ته د نبي كريمﷺ رسېدل:

كله چې د مدينې منورې مسلمانانو د نبي كريمﷺ د هجرت او له مكې مكرمې څخه د هغه نبي كريمﷺ د وتلو خبر واورېد، نو هره ورځ به دښتو ته وتل او د نبي كريم صلى الله د راتگ له پاره به سترگې په لاره وو، د نيمې ورځې له گرمۍ څخه وروسته به بېرته خپلو كورونو ته ستنېدل، بالآخره د دوشنبې په ورځ چې د ربيع الاول د مياشتې اتمه نېټه او د بعثت څوارلسم كال و، له انتظار وروسته بېرته خپلو كورونو ته راوگرځېدل، نو پدې وخت كې يو تن يهودي چې د خرما په ونه كې و، ناڅاپه يې سترگې په نبي كريمﷺ او د ده په خواږه ملگري ابوبكر صديق رضي الله عنه ولگېدې، په ناڅاپي توگه يې په لوړ اواز وويل: اى د عربو ټوليه! دغه دى ستاسې هغه لاربنود چې تاسو يې د راتگ انتظار كوئ او ليدلو ته يې تږي او لېواله ياستئ.
مسلمانان چې د نبي كريمﷺ په رارسېدلو ډېر خوشحاله شول، د تكبير په ويلو سره د نبي كريمﷺ مخې ته ورغلل او د پيغمبر په صفت سره يې هغه ته هركلى ووايه.

قباء:

قباء د مدينې منورې لومړى هغه كلى دى چې د مدينې منورې جنوب لور ته د مكې مكرمې په لار كې پروت دى، كله چې نبي كريمﷺ قباء ته ورسېد، نو لومړى هغه څوك، چې د نبي كريمﷺ د مېلمستيا شرف يې په برخه شو، كلثوم بن هدم وه.
رسول اللهﷺ په قباء كې د خپل څلور ورځني اقامت په ترڅ كې تر ټولو مخكې د قباء په نوم د هغه مسجد بنسټ كېښود، چې په قرآن كريم كې ورڅخه د تقوى د مسجد په نامه يادونه شوې ده او په هغه كې يې لمونځ ادا كول پيل كړل.

د حضرت علي رضي الله عنه رسېدل:

حضرت علي رضى الله تعالى عنه چې کله له پیغمبر صلی الله علیه وسلم د لاربنونو سره سم د خلکو امانتونه دوی ته وسپارل، نو د مدینې منورې په لور یې حرکت وکړ او پیغمبر صلی الله علیه وسلم په قباء کې و چې حضرت علي رضي الله عنه وروروسېد.

له قباء څخه د مدینې منورې په لور:

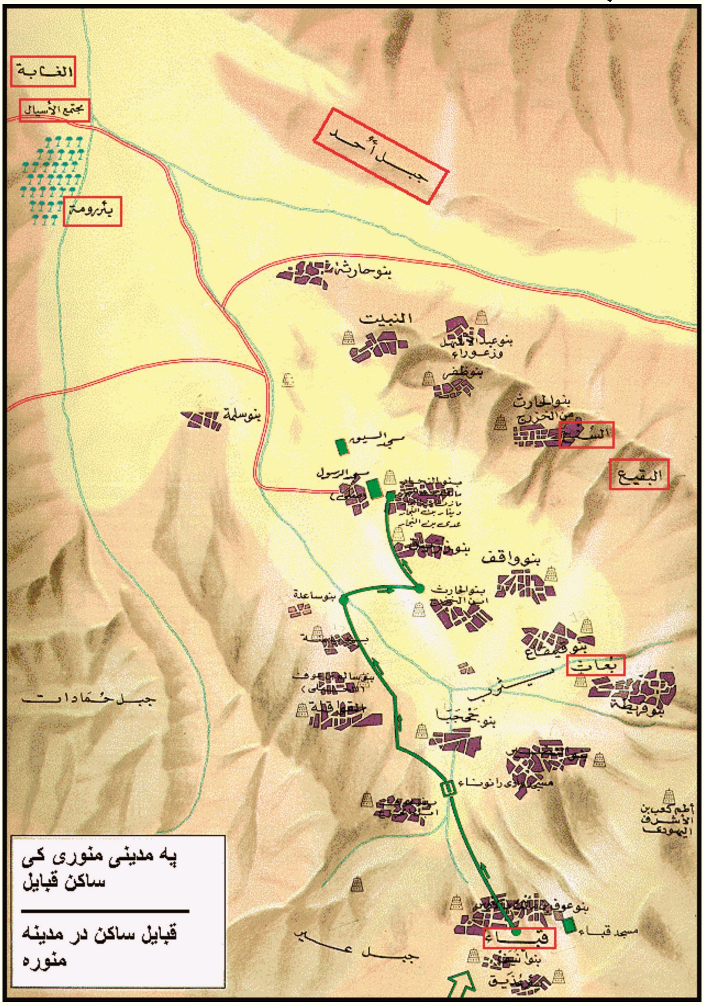

په پنځمه ورځ (چې د جمعې مبارکه ورځ وه) نبي کریم صلی الله علیه وسلم د بني نجار خلک، چې د ده له ماماګانو څخه وو، راوبلل، هغوی هم د خپل اخلاص له مخې، چې له نبي کریم صلی الله علیه وسلم سره یې درلود، ټول له خپلو تورو سره د نبي کریم صلی الله علیه وسلم په خدمت کې حاضر شول، نبي کریم صلی الله علیه وسلم د بني نجار د خلکو په ملګرتیا د مدینې منورې مرکز ته حرکت وکړ او د جمعې مبارکې ورځې د لمانځه د وخت په رارسېدلو سره یې د بني سالم بن عوف په منطقه کې د جمعې لمونځ ادا کړ.

مديني منورې ته داخلېدل: په همدغه ورځ د جمعې د لمانځه له ادا کولو څخه وروسته پیغمبراکرمﷺ د یثرب ښارګوټي ته ننوت، چې لدې ورځې وروسته په مدینة الرسول او یا مدینه منوره سره ونومول شو، (مدینه په عربي ژبه کې د ښار په معنی ده، یعنې د پیغمبر ښار او یا نوراني ښار). مديني ته د نبي کریمﷺ په رسېدلو د مدينې منورې د کليو خلک ډېر زيات خوښ او خوشحاله شول، خلکو خپله خوشحالي په مختلفو ډولونو ښکاره کوله، د انصارو وړو او کوچنيو نجونو په ډېره خوښۍ او خوشحالۍ سره دغه بيتونه د هرکلي د ترانې په توګه پيغمبرﷺ ته وړاندې کول:

طلع البـــــدرعلينا — من ثنيات الـــــوداع
وجب الشكر علينا — مـــــا دعـــا لله داع
ايهـــاالمبعوث فينا — جئت بالامر المطاع

ژباړه:

د وداع (په مدينه منوره کې د يو کلي نوم دی) له څوکو نه پر مـــوږ بانـــدې د څوارلـــسمې سپوږمۍ راوختله

پر موږ باندې شکر واجب دی تر هغې چې د الله لوري ته يو دعوتګر دعوت (بلنه) کوي.

اى مورِ ته راتلونکيه! تا له ځان سره داسې حکم راوړی دی چې منل او اطاعت يې فرض دی.

د انصارو د خلکو هيلې:

سره لدې چې د انصارو خلک شتمن او بډای نه وو، خو د هغه ايماني احساس له مخې، چې دوی درلود هر يوه يې غوښتل چې نبي کريمﷺ د هغه کور ته تشريف يوسي، د نبي کريمﷺ د اوښ پړی به يې نيولو او ويل به يې: پر ما احسان وکړه، زه په خدمت کې يم، خو رسول اکرمﷺ فرمايل: د اوښ لاره خوشې کړئ! هغه خپل ځای پېژني. تر هغه چې اوښه د ابو ايوب انصاري د کور مخې ته ګونډه شوه او پيغمبرﷺ ورڅخه راښکته شو او له هغه څخه وروسته يې د ابو ايوب انصاري په کور کې استوګنه غوره کړه.

په مدينه منوره کې د نبوي مسجد جوړول:

په مدينه منوره کې تر ټولو لومړی کار، چې نبي کريمﷺ تر سره کړ، هغه د نبوي مسجد جوړول وو، چې رسول اکرمﷺ په خپلو مبارکو لاسونو باندې په جوړولو کې يې کار وکړ.

د لوست ګټې:

١. له پيغمبرﷺ د مدينې منورې د خلکو (انصارو) مينه او اخلاص.

۲. په اسلام کې د مسجد جوړولو ارزښت، ځکه تر ټولو لومړی کوم کار، چې پيغمبرﷺ په مدينه منوره کې تر سره کړی، هغه د مسجد جوړول و.

۳. د مسلمانانو د مشرانو د هرکلي لپاره د خوښۍ څرګندولو او د هرکلي د ترانو د ويلو روا والی.

۴. د ابو ايوب انصاري مقام او منزلت.

فعاليت: لدې لوست څخه چې نورې کومې ګټې ترلاسه کېږي، بيان يې کړئ.

ارزونه:

أ. لاندينيو پوښتنو ته ځوابونه ووایاست:

۱. د لوست عمده ټکي بيان کړئ.

۲. پيغمبرﷺ او ملګری يې په کومه نېټه قباء ته ورسېدل؟ او څو ورځې يې هلته تېرې کړې؟ او تر ټولو مخکې يې څه وکړل؟

۳. پيغمبرﷺ د کومو خلکو په ملګرتيا د مدينې منورې په لورې حرکت وکړ؟

۴. د يثرب نوم له کوم وخت څخه په مدينة الرسول تبديل شو؟

ب. لانديني خالي ځايونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

۱. پيغمبرﷺ لومړی د جمعي لمونځ په (   ) کې ادا کړ.

۲. په قباء کې د نبي کريمﷺ د اوسېدلو وخت (   ) ورځې وو.

۳. پيغمبرﷺ په قباء کې د اوسېدلو په وخت (   ) جوړ کړ.

کورنۍ دنده:

د لوست ارزښتناک ټکي په يوه مقاله کې وليکئ!

پورتني لوست ته په کتو سره لاندينيو کسانو او قومونو څه رول لوبولی دی؟

يهودي سړي، کلثوم بن الهدم، علي بن ابي طالب، بني النجار، بني سالم، د انصارو کوچنيو نجونو، ابو ايوب انصاري.

د مسلمانانو تر منځ د ورورګلوۍ تړون

پیغمبرﷺ د لومړي ځل لپاره د مهاجرینو او انصارو تر منځ د اسلامي وروګلوۍ تړون قـــایم کړ، چې د هغې اړیکې له نسبي اړیکو څخه هم ډېرې کلکې او محکمې وې.

د مهاجرینو او انصارو تر منځ وروړګلوي: مدینې منورې ته د نبي کریمﷺ له رسېدلو وروسته د مهاجرینو او انصارو تر منځه د وروړګلوۍ د تړون اعلان وشو، پدې بنیاد د انس بن مالک په کور کې یې د نوي تنو صحابه کرامو تر منځ چې نیمايي یې انصار او نیمايي نور یې مهاجر وو د ورور ګلوۍ د تړون اعلان وکړ، چې د هغې له امله به یې یو له بل څخه میراث هم وړلای شو، او دا کار د مسلمانانو یو بل ته د ډېرې پاملرنې لامل و ګرځېد.

د مدینې منورې د اوسېدونکو سره د یووالي تړون: لکه څنګه چې نبي کریمﷺ د مهاجرینو او انصارو تر منځ د وروړګلوۍ تړون غبنتلی کړ، همدارنګه یې د انصارو تر منځه او په ځانګړې ډول د اوس او خزرج قبیلو تر منځ چې د ډېرو کلونو را پدېخوا یې له یو بل سره دښمني درلوده، د وروړګلوۍ تړون قایم کړ.

همدارنګه پیغمبرﷺ د مدینې منورې له ټولو اوسېدونکو یعنې له مسلمانانو، مشرکانو او یهودو سره د مرستې تړون لاسلیک کړ، چې د هغې په وسیله د مدینې منورې اوسېدونکو ته دیني او اقتصادي ازادي ورکړل شوه، او د بهرني یرغل په وړاندې مکلف وو چې له یو بل سره مرسته وکړي.

د لوست ګټې:

١. د مسلمانانو تر منځ د وروړګلوۍ د اړیکو ژوندي کول او په ځانګړې ډول په هغه وخت کې چې یوه ډله له دوی څخه مهاجر او بې کوره وي او بله ډله په ښه حالت کې قرار ولري.

٢. د ګډو مصالحو (ګټو) څخه د دفاع په منظور د مختلفو قومونو او طایفو سره د اړیکو د تړون تر سره کولو جواز.

٣. د مسلمانانو تر منځ او په ځانګړې توګه د هغو مسلمانانو تر منځ چې له یو بل سره دښمني ولري، د صلحې او وروړګلوۍ ټینګول.

فعالیت: لدې لوست څخه نورې کومې ګټې تر لاسه کېږي؟ بیان یې کړئ.

ارزونه:

أ. لاندینیو پوښتنو ته ځوابونه ووایاست:

۱. د دې لوست عمده ټکي بیان کړئ!

۲. د مدینې منورې له اوسېدونکو سره د یووالي تړون څرنګه تر سره شو؟

کورنۍ دنده:

پورتنی لوست په لنډه توګه په خپلو عبارتونو په کتابچو کې ولیکئ.

دوه ویشتم لوست

له نورو قبیلو سره د رسول اللهﷺ تړونونه

کله چې رسول اللهﷺ په مدینه منوره کې د مسلمانانو تر منځ د ورورګلوۍ تړون ټینګ کړ، نو د اسلامي ټولنې د پیاوړتیا او د مدینې منورې د ساتنې په غرض یې مدینې منورې ته د نږدې سیمو له اوسېدونکو سره هم تړونونه لاسلیک کړل.

د بني عوف له یهودو سره تړون:

د مدینې منورې په شاوخوا کې د یهودو ځینو قبیلو ژوند کاوه، دوی له مسلمانانو سره خپله دښمني پټه ساتله، خو نبي کریمﷺ له دوی سره له احتیاط څخه کار اخیسته، لدې امله یې له دوی سره ځینې تړونونه لاسلیک کړل چې مهم ټکي یې په لاندې توګه دي:

۱. د بني عوف یهود د مسلمانانو متحدین دي، یهود به په خپل دین او مسلمانان به په خپل دین اوسي.
۲. که د تړون په یوه لوري د پردیو له خوا تېرى کېږي، د تړون په دواړو لورو لازم دي چې په اتفاق سره د یرغلګرو پر وړاندې له یو بل سره مرسته وکړي.
۳. د تړون دواړه لوري به په خپل منځ کې د یو بل له پاره د خیر غوښتونکي وي.
۴. د تړون هېڅ یو لورى د بل لوري د جنایت مسوول ندى.
۵. د تړون دواړه لوري به د مظلوم مرسته کوونکي وي.
۶. د جنګ په وخت کې به د تړون هر لورى خپل مالي مصارف په خپله غاړه اخلي.
۷. د مدینې منورې سیمه د حرم (ممنوعه سیمې) حیثیت لري.
۸. که د تړون د دواړو لورو تر منځ کومه ستونزه پیدا کېږي. نو د الله تعالى او د هغه د پیغمبرﷺ د لارښوونو مطابق به فیصله کېږي.

د لوست ګټې:

۱. مسلمانان باید کوښښ وکړي چې له خپلو ګاونډیانو سره نېکې اړیکې ولري.

۲. مسلمان باید دخپل ګاونډي لپاره د خیر غوښتونکی اوسي.

۳. مسلمان باید له مظلوم څخه دفاع وکړي.

۴. د اسلامي هېواد لپاره د ښه امنیت په موخه دا لازمه ده چې له ګاونډیانو سره یې د دوستۍ، او تفاهم تړونونه لاسلیک کړي.

۵. له محاربینو څخه د اسلامي خاورې د دفاع په منظور مسلمانانو ته روا دي چې له غیر مسلمانانو سره ائتلاف وکړي.

ارزونه:

أ. لاندینیو پوښتنو ته ځوابونه ووایاست:

۱. د بني عوف له یهودانو سره د پیغمبر ﷺ د تړون مهم ټکي بیان کړئ.

۲. د لوست ګټې واضح کړئ.

کورنۍ دنده:

دغه لوست په خپل تعبیر سره په کتابچو کې ولیکئ.

د مسلمانانو په ضد د قریشو د سیسې

د قریشو کافرانو، سره لدې چې مسلمانانو ته یې په مکه مکرمه کــې ډول ډول شــکنجې او ضررونه ورسول او مدینې منورې ته د هجرت په وخت کې یې هم دوی ته ضرر ورساوه، خو بیا یې هم له مسلمانانو سره له دښمنۍ څخه لاس وانخیست.

عبد الله بن ابی بن سلول ته د قریشو د لیک لیږل:

د مکې مشرکینو عبد الله بن ابی بن سلول ته (چې د مدینې منورې له مــشرانو څخــه و) لیــک واستاوه، چې پکې راغلي وو:

تاسو زموږ دښمن ته ځای ورکړی دی، په الله دې قسم وي، چې یا خو به له ده سره جنګ کــوئ او له مدینې څخه به یې وباسئ او یا دا چې زموږ د راتلو انتظار وباسئ، تر څو ستاســې جنګیــالي مړه او عزت مو تر پښو لاندې کړو.

د پیغمبرﷺ په وړاندې د عبد الله بن ابی د جنګ تیاری: کله چې دغه لیک د عبد الله او د هغه د ملګرو لاس ته ورغی، هغوی د پیغمبرﷺ مقابلې ته را وړاندې شول، نبي کریمﷺ د دوی له بدو نیتونو څخه خبر شو، پخپله یې د دوی غونډې ته تشریف یووړ، او دوی ته یې وویل: د عبد الله خبرې د مکې د کفارو د درواغجنو تبلیغاتو نتیجه ده. هغوی نشي کولای چې د مدینې اوسېدونکو ته زیان ورسوي، عبدالله ملګرو ته یې وویل: ایا تاسو غواړئ چې له خپلو اولادونو او خپلو ورونو سره جنګ وکړئ؟

عبد الله بن ابی د پیغمبرﷺ د خبرو په اورېدو سره له جنګ څخه لاس په سر شو او ولاړل.

د لوست ګټې:

۱. مسلمانان په حکمت او نېکې موعظې سره کولای شي چې د ډېرو لويو ستونزو مخه ونيسي.

۲. مسلمانان بايد کوښښ وکړي چې د داخلي اختلافاتو مخنيوی وکړي، په ځانګړي ډول په هغه وخت کې چې کله له خارجي دښمن سره مخ وي.

۳. له منافقينو سره مخامخ کېدل ډېر ځلې د مسلمانانو تر منځ د نفاق لامل ګرځـي او پـه ځانګړي ډول په هغه وخت کې کله چې د مسلمانانو تر منځ قومي شعارونه موجود وي.

۴. د مسلمانانو لارښود بايد په مناسب وخت کې د دښمن له دسيسو څخه ځان خبر کـړي واوسي، څو مخکې له مخکې لاس په کار شي.

ارزونه:

أ. لاندينيو پوښتنو ته ځوابونه ووایاست:

۱. د لوست عمده ټکي بيان کړئ.

۲. د دې لوست ګټې په ډاګه کړئ.

۳. عبد الله بن ابي بن سلول څوک و؟

کورنۍ نده:

د دې لوست په اړه يوه مقاله وليکئ او مناسب عنوان ورته غوره کړئ.

د بدر غزا

الشام
المدينة
بدر
الجزيرة العربية
الحبشة
مكــة

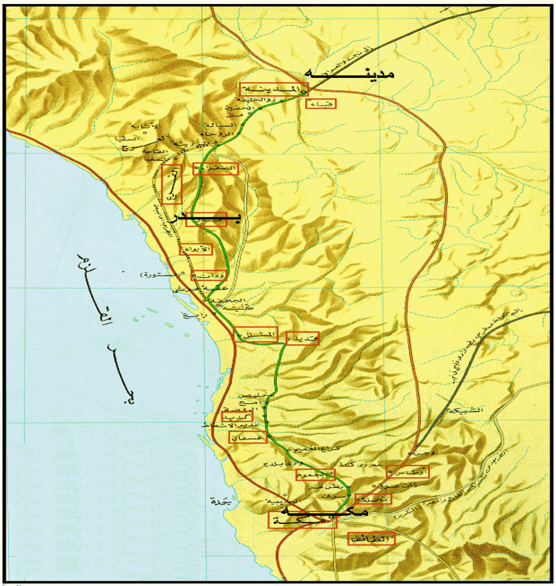
مدینـــه
بـــدر
مکـــه

د بدر غزوه د اسلام په تاریخ کې لومړنۍ سرنوشت ټاکونکې غزوه وه چې د رمضان المبارک په میاشت د هجرت په دویم کال په بدر نومي ځای کې (چې له مدینې منورې څخه په (۱۵۰) کیلو متره فاصله کې واقع دی) د مسلمانانو او مشرکینو تر منځ واقع شوه.

د بدر د جنګ لاملونه:

کله چې مسلمانانو له مکې مکرمې څخه مدینې منورې ته هجرت وکړ، نو د قریشو د مشرکینو له ویرې مدینې منورې ته د خپلو مالونو په وړلو ونه توانېدل، هماغه وو چې مالونه یې د مکې د مشرکینو له لوري غصب شول، په همدې بنیاد چې کله مسلمانان او په ځانګړې ډول مهاجرین د ابو سفیان په مشرۍ د قریشو د تجارتي قافلې څخه خبر شول، چې له شام څخه د مکې پــه لور روانه ده، پدې هوډ شول چې د قافلې لاره ونیسي او د مسلمانانو غصب شــوي مالونــه ورڅخه پدې ترتیب بېرته ترلاسه کړي، پیغمبرﷺ له درې ســوه او دیارلــسو (۳۱۳) تنــو مسلمانانو سره له مدینې منورې څخه د ابوسفیان د قافلې د لارې نیولو په نیت راووت، کلــه چې دغه خبر ابو سفیان ته ورسېد، هغه سملاسي د مکې مشران د مسلمانانو له نیت څخه خبر کړل، او د خپلې قافلې د نجات له پاره یې د مرستې غوښتنه وکړه، د مکې مشرکینو د خپلې قافلې د نجات له پاره سملاسي له یو زر او درې سوه تنو لښکر سره د ابو سفیان د مرستې له پاره ورودانګل، خو ابوسفیان د خپلې ځیرکۍ په مرسته قافله په بله لار روانه کړه او مکې ته یې ورسوله.

قریش د مسلمانانو پدې حرکت ډېر سخت په غوسه شول او سره لدې چې مکې مکرمې ته د قافلې له روغ رسېدلو څخه خبر شول، خو د مشرکینو د لښکر مشر ابو جهل له مسلمانانو سره په جنګ کولو ډېر ټینګار وکړ، د مشرکانو د لښکر مشر ابوجهل، د خپل هغه جاهلي غرور له مخې چې یې درلود، قسم یاد کړ او ویې ویل: په الله مې قسم چې بدر ته به ځم، هلته به درې شپې او ورځې مېلې جوړوم، تر څو ټول عرب زموږ له قوت څخه خبر شي او د تل له پاره لــه موږ څخه وویرېږي.

لدې امله د قریشو لښکر د بدر په لور حرکت وکړ، خو د بني زهره وو درې سوو تنــو لــه مسلمانانو سره له جنګ مخ واړاوه او د اخنس بن شریک په مشرۍ مکې ته واپس وګرځېدل.

د مسلمانانو او د مکې د مشرکينو تياری:

د بدر په غزا کې د مسلمانانو شمېر ۳۱۳ تنه وو، چې يوائې په دوو آسونو او ۷۰ اوښانو سمبال وو. د مکې د مشرکينو شمېر د بدر په غزا کې ۱۰۰۰ تنه وو، چې د دوی له جملې څخه ۷۰۰ تنو جنگي زغري درلودې او ۱۰۰ تنه يې په آسونو سپاره وو، د اوښانو شمېر يې هم ډېر زيات و، چې د نقلي لوازمو د نقلولو په وخت کې يې ورڅخه کار اخيست او له غوښو څخه يې هم گټه اخيسته.

له مجاهدينو سره د رسول الله ﷺ مشوره کول:

نبي کريم ﷺ د مسلمانانو مشورتي غونډه جوړه کړه، ابو بکر، عمر، مقداد بن عمرو او سعد بن معاذ رضي الله تعالی عنهم هر يوه په خپل نوبت سره خپل نظرونه څرگند کړل، پدې تصميم و نيول شو چې د قريشو د لوی لښکر په وړاندې بايد مقاومت وشي او د جنگ له پاره بايد تياری ونيول شي، خباب بن منذر رضي الله عنه د مسلمانانو د جنگ د قرارگاه په اړه خپل نظر وړاندې کړ، چې بايد د بدر اوبو ته نږدې و اوسي، پيغمبر ﷺ د ده نظر تاييد کړ، هغه ځای يې خوښ کړ چې د بدر اوبو ته نږدې و او همدارنگه يې نوې ځاگانې واېستې، تر څو د څښاک پرېمانه اوبه ولري.

له الله تعالی څخه دعا غوښتل:

سهار مهال کله چې دواړه لښکرې سره مخامخ شوې، رسول الله ﷺ د مجاهدينو صفونه برابر کړل، جنگي مسئولينو ته يې خپلې وروستۍ لارښوونې وکړې، لاس په دعا شو او ويې ويل: ای الله! د مرستې هغه وعده دې چې له ما سره کړې وه، نن ورځ هغه پوره کړه، ای الله! که نن ورځ د مسلمانانو دغه ټولی هلاک شي، نو دځمکې پر مخ به ستا عبادت ونه شي.

تن په تن جنګ (مبارزه):

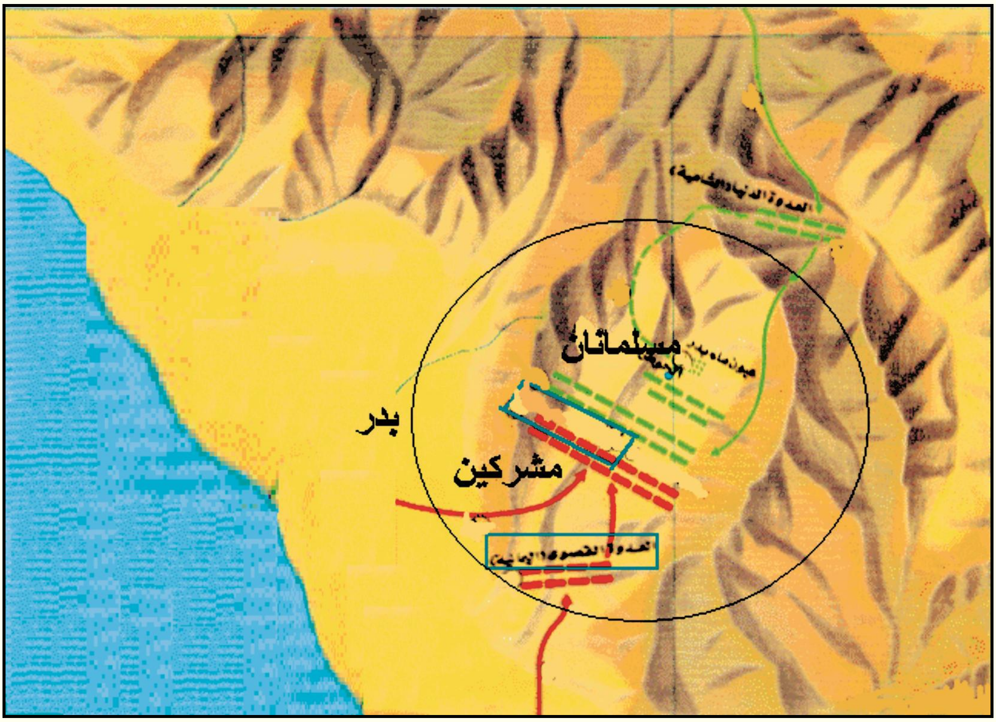

په پیل کې د معمول په څېر د قریشو درې تنه تر ټولو ښه تکړه جنګ کوونکي عتبه او شیبه د ربیعه زامن او ولید د عتبه زوی چې ټول له یوې کورنۍ څخه وو، د جنګ میدان ته را وړاندې شول او د مبارزې لپاره یې د دښمن غوښتنه وکړه، له انصارو څخه درې تنه عوف، معوذ چې د حارث زامن وو او عبد الله بن رواحه د دوی مخې ته ور وړاندې شول، خو د قریشو جنګ کوونکو له دوی سره د جنګ کولو څخه انکار وکړ او د خپلو ترونو د زامنو غوښتونکي وو.

پیغمبرﷺ عبیده بن حارث، حمزه او علي رضي الله تعالی عنهم ته د وتلو حکم وکړ.

حمزه رضي الله عنه خپل دښمن شیبه او علي رضي الله عنه هم خپل دښمن ولید ډېر ژر وواژه، یوازې عبیده رضي الله عنه چې د پاخه عمر خاوند و، خپل دښمن ته یې وخت ورکړ، کله چې حمزه او علي (رضي الله تعالی عنهما) د خپلو دښمنانو له وژلو څخه وزګار شول، ټولو په ګډه سره هغه هم وواژه.

ډله ییز یرغل:

د دغو دریو تنو په وژل کېدو سره د مشرکینو غوسه زیاته شوه، له کینې څخه په ډکو زړونو یې پر مسلمانانو باندې په ډله ییزه توګه یرغل وکړ، مسلمانانو چې له الله تعالی څخه یې یـــواځینۍ غوښتنه د دښمن پر وړاندې ثبات او استقامت و، د کفارو یرغلونه یې یو پر بل پسې پـــه شـــا وتمبول او په ښه توګه یې له خپل ځان څخه دفاع وکړه. پداسې حال کې چې د (اَحَد، اَحَـــد) کلمه یې پر ژبو جاري وه، دښمن ته یې ملا ماتوونکې ګوزارونه ورکړل.

د ابو جهل وژل کېدل: د مشرکانو د لښکر مشر ابو جهل په خپلو لښکرو کې د ماتې د نښو له لیدلو وروسته کوښښ وکړ چې د اسلامي لښکر په وړاندې د هغوی روحیات د دویم ځل له پاره را ژوندي کړي او هر لوري ته به یې منډې وهلې. ناڅاپه دوو زلمیو مجاهدینو د باز په څېر په ابو جهل حمله وکړه، د تورې د ګزار له امله یې ورون پرې شو او له آس څخه را پرېوت او د پرله پسې ګوزارونو له امله له حرکت څخه ولوېده.

د مشرکینو ماتې او د دوی تېښته: کله چې د مشرکینو په لښکرو ماته ګډه شوه او د مجاهدینو د سختو حملو له امله د دوی جنګي نظام په بشپړه توګه ګډ وډ شو، نو مشرکینو د تېښتې لاره غوره کړه، سره لدې چې دوی د جنګ میدان په ډېر بد حالت کې پرېښود خو بیا هم د مجاهدینو له لوري تر ډېرو لرې ځایونو پورې تعقیب شول.

د جنګ نتیجه: پدې تاریخي غزا کې چې د مشرکینو په ربښتونې ماتې او د مسلمانانو په ربښتوني بریالیتوب پای ته ورسېده، (۱۴) تنه مسلمانان په شهادت ورسېدل او د مشرکینو له لوري اویا (۷۰) تنه چې ډېر یې د قریشو مشران وو، ووژل شول او اویا (۷۰) تنه نور یې د بندیانو توګه ونیول شول، چې بیا وروسته په مختلفو لارو ازاد شول، تر دې چې ځینې یې لسو تنو زده کوونکو ته د زده کړې په بدله کې ازاد شول.

د لوست ګټې:

۱. د دښمن کاروان ته لار نیول شوني ده چې په لوی جنګ تبدیل شي، نو لازمه ده چې له یوه لوري د هغه له پاره د جواز دلیل پیدا شي او له بل لوري د جګړې د خطرناکو پایلو له پاره پوره تیارۍ ونیول شي.
۲. له خپلو ملګرو او په ځانګړي ډول له مخلصو او متخصصو ملګرو سره مشوره کول ښې پایلې لري.
۳. بریالیتوب ته د رسېدو په منظور له ټولو روا امکاناتو څخه ګټه اخیستل.
۴. الله تعالی ته دعاء او له هغه څخه د مرستې غوښتل.
۵. غرور، کبر او خپل ځان غوښتل ناوړه پایلې لري.
۶. څرنګه چې مسلمان له مرګ څخه وروسته په بیا ژوند ایمان لري، نو له دښمن سره په مقابله کې نه وارخطا کېږي او په لوړه روحیه او حواسسو باندې د پوره حاکمیت له لارې خپل حرکات په ښه توګه کنټرولوي، چې دا ټکی یې د بریالیتوب مهم لامل ګڼل کېږي.
۷. جنګي بندیان باید ونه وژل شي او په ځانګړې توګه هغوی چې جنګي مجرمان نه وي.
۸. د علم زده کړه په اسلام کې ډېر ارزښت لري.

فعالیت: له لوست څخه کومې ګټې تر لاسه کېږي؟ بیان یې کړئ.

ارزونه:

أ. لاندینیو پوښتنو ته ځوابونه ووایاست:

۱. د بدر د غزا علت څه و؟
۲. د بدر په غزا کې د مسلمانانو او مشرکانو شمېر او تجهیزات څومره وو؟
۳. د بدر د غزا نتیجه څه وه؟
۴. د بدر غزا په کوم کال او کومه سیمه کې واقع شوه؟

ب. لاندې خالي ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ.

۱. (   ) خپل حریف شیبه او (   ) خپل حریف ولید ډېر ژر ووژل.
۲. (   ) چې د پاخه عمر خاوند و، خپل حریف ته یې وخت ورکړ څو (   ).
۳. (   ) وتوانېدو چې د قافلې مسیر ته تغیر ورکړي اومکې ته یې روغه ورسوي.

کورنۍ دنده:

۱. د بدر د غزا مهم ټکي په خپلو کتابچو کې ولیکئ!
۲. پدې لوست کې د لاندینیو کسانو رول ته په کتلو سره د دوی په اړه مناسبې جملې ولیکئ:

حمزه بن عبد المطلب، علي بن ابي طالب، عبیدة بن الحارث، شیبه بن ربیعـة، عتبه بن ربیعة، ولید بن عتبة، ابوجهل، ابو سفیان، اخنس بن شریک، حباب بن منذر.

د احد غزا

د احد غزا د احد په سیمه کې، چې د مدینې منورې شمال لوري ته موقعیت لري، د هجرت په دریم کال د شوال په ۷ مه نېټه پېښه شوه.

د احد د غزا سبب:

په بدر کې د مکې د مشرکینو ماتې او د قریشو د مشرانو او نومیالیو جنګیالیو وژنې ټوله مکه د غم او غوسې په ټغر کېنوله، د دوی د انتقام او بدلې اخیستلو جذبه دومره تېزه وه چې په مړو باندې ژړا يې هم په خپلو ځانونو باندې حرامه کړې وه، څو له مسلمانانو څخه خپل انتقام او غچ واخلي. نو له مسلمانانو څخه يې د انتقام اخیستلو په منظور د احد د جنګ طرحه وړاندې کړه.

د بدلې اخیستلو له پاره د قریشو تیاری:

پدې اساس قریشو په یوه اتفاق له مسلمانانو سره د یو پرېکنده جنګ له پاره په تیاري نیولو پیل وکړ، د هغې قافلې ټول مالونه يې چې د بدر د غمیزې پېښې لامل شوي وو، پدې لاره کې وقف کړل، د راتلونکې کال په رارسېدلو سره د مکې خلک له دریو زرو ۳۰۰۰ وسله والو جنګیالیو سره چې درې زره ۳۰۰۰ اوښان، اووه سوه ۷۰۰ جنګې زغرې، دوه سوه ۲۰۰ آسونه او د جنګیالو د احساساتو د ښو پارولو له پاره یو شمېر ښځې ورسره ملګرې وې، د مدینې منورې په لوري روان شول.

په مدینه منوره کې د شورۍ جوړېدل:

د مشرکینو لښکر د حرکت د خبر له رسېدو سره سم، رسول اللهﷺ له خپلو ملګرو سره مشورتي غونډه جوړه کړه، څو د مشرکینو په وړاندې خپل تیاری ونیسي، د پیغمبرﷺ شخصي نظر دا و چې باید د مدینې منورې په داخل کې له مشرکینو سره جګړه وشي، د منافقینو رئیس عبد الله بن ابي بن سلول هم لدې نظر سره خپله موافقه اعلان کړه.

ځینې صحابه کرامو، لکه حضرت حمزهرضي الله عنه، له مدینې منورې څخه وتل وغوښتل، نو هماغه وو چې د مسلمانانو د ډېر ټینګار په نتیجه کې رسول اللهﷺ دا تصمیم ونیوه چې له کفارو سره د مقابلې له پاره له مدینې منورې څخه بهر ولاړ شي.

له جنګ څخه د عبد الله بن ابی را ګرځېدل:

عبد الله بن ابی چې اصلي موخه یې د مجاهدینو د مورال ټيټول او دښمن ته جرات ورکول وو، له خپلو درې سوو تنو ملګرو سره بېرته مدینې منورې ته راستون شو.

د مسلمانانو د صفونو تنظیمول:

کله چې رسول اللهﷺ له خپلو ملګرو سره د احد غره ته ورسېد، پنځوسو تنو ښو تجربه کارو غشو وېشتونکو ته یې د عبد الله بن جبیر په مشرۍ دنده وسپارله، څو د هغې غونډۍ په سر، چې وروسته په جبل رمات ونومول شوه، سنګر ونیسي، چې له یوې خوا دښمن پر غشو ولي او له بلې خوا به دښمن دې ته نه پرېږدي چې په ناڅاپي ډول پر مسلمانانو د شا له خوا حمله وکړي، پیغمبرﷺ دوی ته ډېر ټینګار وکړ چې د پیغمبرﷺ له امر پرته به په هېڅ ډول خپل ځای ته تغیر نه ورکوي، تردې چې که جنګ پای ته هم ورسېږي او مشرکین وتښتي.

د جنګ پیل:

دواړه لوري د یو بل په وړاندې ودرېدل، طلحة بن ابي طلحة عبدري د مکې د مشرکینو له لوري پداسې حال کې چې په اوښ سپور و، د جنګ میدان ته را وړاندې شو او د مقابلې له پاره یې د حریف غوښتنه وکړه، زبیر بن العوامرضي الله عنه یې د مقابلې له پاره ور وړاندې شو او له مهلت ورکولو پرته یې په هغه باندې د زمري په څېر حمله وکړه او د سر په پرې کولو سره یې هغه په ځمکه وپرځاوه، د دې صحنې په لیدلو سره رسول اللهﷺ په لوړ اواز د تکبیر نعره کړه چې ټولو صحابه کرامو ورسره د تکبیر اوازونه پورته کړل.

له دې وروسته جنګ په ډېرې تېزۍ سره پیل شو، د مشرکینو د بیرغ اخیستونکي یو پر بل پسې ووژل شول.

د مسلمانانو ځانونه قربانول:

مسلمانانو د جنگ میدان په بشپړه توگه تر خپل کنټرول لاندې درلود، د خپلو جنگي کارنامو او لوړ همت په ښکارولو سره یې مشرکانو ته ماتې ورکړه او تېښتې ته یې اړ کړل.

د ځینو غشو ویشتونکو تېروتنه:

پدې نازکو او حساسو شېبو کې چې د مسلمانانو وړوکی ټولی د مشرکینو پر لوی لښکر باندې د بریالیتوب په حال کې و، د مسلمانانو ځینو غشو ویشتونکو لویه تېروتنه وکړه، هغوی د غنیمتونو د ټولولو په هیله او پدې گومان چې گواکې جنگ پای ته ورسېد او مشرکین وتښتېدل، د رسول الله ﷺ له امر پرته یې خپل ځای پرېښود، لاندې راکوز شول او د غنیمتونو په ټولولو مشغول شول.

پر مسلمانانو باندې د مشرکینو دویم ځل حمله:

پدې حساسو شېبو کې په ناڅاپي توگه د مشرکینو څخه یوې ډلې، چې په آسونو سپاره وو، پر مسلمانانو د شا له خوا حمله وکړه، لومړی یې عبدالله بن جبیر او د ده نهه تنه ملگري، چې له ده سره په جبل رمات کې پاتې وو، په شهادت ورسول او لدې څخه وروسته یې مسلمانان له هرې خوا په ناڅاپي توگه محاصره کړل او حمله یې پرې وکړه، چې پدې وخت کې جنگ د

مشرکینو په ګټه تغیر وموند، د مسلمانانو لښکر غیر منظم او تیت شو، تر دې چې تر منځ یې د رسول الله ﷺ د وژل کېدو بده اوازه هم خپره شوه، خو رسول الله ﷺ خپل اواز لوړ کړ او مسلمانان یې خپلې شا او خوا ته راټول کړل، چې په نتیجه کې د دښمن حمله په شا وتمبول شوه. مشرکینو نه یواځې دا چې دویم ځل حمله یې ونه کړه، بلکې ونه توانېدل چې د جنګ له میدان څخه یو څه شی له خپلو ځانونو سره واخلي او بیا خپلې قرارګاه ته له رسېدلو څخه وروسته یې د مکې لاره ونیوله.

د حمراء الاسد د غزا له پاره تیاری:

د احد په غزا کې د مسلمانانو ۷۰ تنه شهیدان شول چې حضرت حمزه او حضرت مصعب بن عمیر رضي الله تعالی عنهما هم پکې وو او پیغمبر ﷺ هم زخمي شو، مشرکینو د مسلمانانو د شهیدانو بدنونه مثله (د بدن اندامونه یې غوش) کړل او د مکې د مشرکینو ۳۷ تنه په هلاکت ورسېدل.

د لوست ګټې:

۱. مسلمانان باید د خپل لارښود د اوامرو اطاعت وکړي او هېڅکله د لارښود له اوامرو څخه سرغړونه ونه کړي، (البته په معصیت او ګناه کې اطاعت لازم ندی).

۲. د مسلمانانو رهبر او لارښود باید په مهمو او ارزښتناکو مسائلو کې د نظر له خاوندانو سره مشوره وکړي.

۳. له خپل هېواد او خپلو خلکو څخه د دفاع په منظور لازم تدبیرونه نیول او له ټولو امکاناتو او روا وسائلو څخه ګټه اخیستل.

۴. د یوې کوچنۍ ډلې تېروتنه کله نا کله د یوه لوی ټولي له پاره د دردناکې پېښې لامل ګرځي.

ارزونه:

أ. لاندینیو پوښتنو ته ځوابونه ووایاست:

۱. د غشي ویشتونکو تېروتنه په څه کې وه؟ واضح یې کړئ.

۲. د احد د غزا سبب څه و؟ واضح یې کړئ.

۳. . د احد په غزا کې د مسلمانانو او مشرکینو د لښکرو شمېر څومره و؟

ب. لاندې خالي ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

۱. (   ) چې اصلي موخه یې د مسلمانانو د روحیې ضعیفول وو، له درې سوو تنو سره د مسلمانانو له ټولي څخه ووت او مدینې منورې ته واپس وګرځېد.

۲. (   ) د طلحة بن ابي طلحة مقابلې ته ور وړاندې شو.

۳. پیغمبر ﷺ پنځوس کسیزه ډله د (   ) په مشرۍ د جبل رمات په سر وټاکله.

کورنۍ دنده:

۱. د احد د غزا مهم ټکي په خپلو کتابچو کې ولیکئ!

۲. د احد په غزا کې د لاندینیو اشخاصو رول ته په کتلو سره د دوی په اړه یوه یوه مناسبه جمله ولیکئ:

زبیر بن العوام،   طلحه بن ابی طلحه عبدري،   حمزه بن عبد المطلب،

عبدالله بن ابی بن سلول،   او ابو سفیان.

د سلام فضیلت

عَن ابي هريرة قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: « لَاتَدخُلُوا الجَنَّةَ حَتَّى تُؤمِنُوا وَ لَا تُؤمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا اَوَلَااَدُلُّكُم عَلَى شَيءٍ اِذَا فَعَلتُمُوهُ تَحَابَبتُم؟ اَفشُوا السَّلَامَ بَينَكُم » رواه مسلم

د رواي پېژندنه:

د دې حدېث رواي په اول لوست کې پېژندل شوی دی.

د کلمو معنا:

۱. تُؤمِنُوا: ترڅو چې کامل مؤمنان شئ.
۲. تَحَابُّوا: چې يو بل سره مينه وکړئ.
۳. اِذَا فَعَلتُمُوهُ: کله چې تاسې هغه انجام کړ.
۴. اَفشُوا: خور کړئ.

د حديث شريف معنا:

د ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ فرمايلي دي:
تر هغې به جنت ته داخل نه شئ تر څو پوره مؤمنان نه شئ او تر هغې پورې به د کامل ايمان خاوندان نه شئ، ترڅو چې يو له بل سره د زړه له کومې دوستان نه شئ، ايا تاسې ته داسې يو کار درونه ښايم کــه چيرې مو انجام کړ، نو په خپلو کې به مو مينه زياته شي؟ په خپلو کې يو پر بل سلام اچوئ !

د حديث شريف حکمت:

اسلام د سولې دوستۍ او صميميت دين دی، نو اړينه ده چې مسلمانان د خپلو کړنو او وينـــاوو پــه ذريعه دا صفات په ځان کې ثابت کړي، نو له همدې امله کله چې يو مسلمان له بل مسلمان ســره مخ کيږي، اولنۍ الفاظ چې له دوی له خولې نه تر هر څه مخکې بايد راووځي، هغه د سلام (السلام عليکم...) الفاظ دي.

نو څوک چې پر چا پدې الفاظو (السلام عليکم) سلام واچوي، برسيره پر دې چې هغه ته يې د خير دعاء وغوښته او د هغه د سلامتيا غوښتونکی شو، هغه ته يې دا پيغام هم وړاندې کړ چې زما له طرفه پوره مطمئن شه، هيڅ کوم شر به زما له پلوه تا ته ونه رسيږي، همدارنگه زما لــه پلوه به ستا سر، مال او ابرو ته هيڅ کوم شر ونه رسيږي، د سلام په ويلو سره انسان مقابــل

جانب ته خپله دوستي ښکاره کوي او د هغه زړه ته اطمئنان ورکوي، نو بالاخره په پایله کــې یوه له دوستۍ او صمیمیت، محبت څخه ډکه فضا او ټولنه رامنځ ته کیږي.

د الله ﷻ پیغمبر د سلام اچول د تل پاتې دوستۍ لامل بللی دی او مونږ یې د سلام اچولو ته تشویق کړي یو.

فعالیت: په ډله ییزه او یا انفرادي توګه د سلام اچولو ګټې وښایئ.

د حدیث شریف ګټې:

۱. **د سلام په اچولو سره انسان د پوره ایمان خاوند ګرځي:** ځکه چې پیغمبر ﷺ د پوره ایمان درلودلو لامل د مسلمانانو ترمنځ دوستي ښودلي ده او د دوستۍ پیدا کیدلو لامل یې د سلام اچول ښودلي، نو پر دې بنا د سلام په اچولو سره انسان د پوره ایمان خاوند ګرځي.

۲. **جنت ته د ننوتلو شرط د ایمان درلودل دي:** ځکه چې جنت د مؤمنانو لپاره دی، خو له ایمان سره باید نیک عمل هم ملګری وي، نه بد اعمال.

۳. **یو له بل سره دوستي ساتل د پوره ایمان له نښانو څخه دي:**

۴. **د سلام اچولو کلتور (دود) باید د مسلمانانو ترمنځ ژوندی وساتل شي:** نو اړینه ده چې خپل ماشومان د سلام په اچولو سره عادت کړو او دا وروښایو چې پر بل څرنګه سلام اچول کیږي او هم د سلام جواب په څه ډول سره ورکول کیږي.

ارزونه:

۱. د لاندې حدیث نیمګړې جملې پوره کړئ:

لاَ تَدخلُوا الجَنَةَ حتّى.............وَ لاَ تؤمنُوا حتى..................

وَلاَ اَدُلُكُم على شيءٍ اذا...............تَحابَبْتُم ؟.................السلام بَينَكُم.

۲. د لوست حدیث ووایاست او معنا یې کړئ.

۳. د حدیث د راوي په باره کې معلومات ولیکئ.

۴. د حدیث حکمت وښایاست.

۵. له حدیث څخه لاس ته راوړل شوي ګټې ذکر کړئ.

کورنۍ دنده:

د لاندې ذکر شوي حدیث عبارت له معنا سره په یادو زده کړئ.

« اَوَلَاَادُلُّكُم عَلَى شَيءٍ اِذَا فَعَلتُمُوهُ تَحَابَبتُم؟ اَفشُوا السَّلَامَ بَينَكُم ».

د وخت او سلامتيا (صحت) ارزښت

عن ابن عباس رضي الله عنهما قال: قال النبیﷺ: «نِعمَتَانِ مَغبُونٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ الصِّحَةُ وَ الفِرَاغُ» رواه البخاري و الترمذي.

د راوي پيژندنه:

عبد الله بن عباس بن عبد المطلب د پیغمبرﷺ د تره ځوئ و او په وړوکوالي کې د اسلام په دین مشرف شوی و، د الله جل جلاله رسول ورته دعاء کړې وه، د صحابه وو تر منځ تر ټولو ښه فقیه او د تفسیر په علم پوهه وه، او له پیغمبرﷺ څخه يې تر دوو زرو زیات احادیث روایت کړي دي او د هجرت په درېشپیتم کال په طایف کې وفات او خاورو ته وسپارل شو.

د کلمو معنا:

١. نِعمَتَان: دوه نعمتونه.
٢. مَغبُونٌ: تاوان يې پکې ليدلی دی.
٣. الفِرَاغُ: وزګارتيا.

د حدیث شریف معنا:

له عبد الله بن عباس رضي الله عنهما څخه روایت دی چې رسول اللهﷺ فرمایلي دي: دوه نعمتونه دي چې ډیرو خلکو په کې تاوان لیدلی او ورڅخه په غفلت کې واقع دي: هغه سلامتیا (روغ صحت) او وزګارتیا ده.

د حدیث شریف حکمت:

تر ټولو ستره پانګه د انسان لپاره روغ صحت او فارغ وخت دی، ځکه چې ټول ارزښتونه د الله تعالی له توفیق څخه وروسته د همدې دوو نعمتونو پورې تړلي دي، لدې امله له دې دوو نعمتونو څخه ګټه اخيستنه له ژوند څخه ګټه اخيستل دي او ضایع کول يې د ژوند ضایع کول دي.

د انسان فکر هغه وخت ښه تولید کوي کله چې د هغه بدن سالم وي، يعني سالم فکر په سالم بدن کې وي او د فکر د ښې ودې لپاره باید پوره وخت د ځان سره ولري، خو ډیرى خلک د دې دوو نعمتونو په ارزښت نه پوهیږي او له دې څخه هم غافله دي چې عمر يې څومره په تیزۍ

سره تیریږي، نو پدې حدیث کې پیغمبرﷺ مور ته لاربنوونه کوي ترڅو له دې دوو نعمتونو څخه ښه ګټه واخلو او د الله جل جلاله په عبادت او د دنیا او آخرت په جوړولو کې یې ولګوو.

فعالیت: په ډله ییزه توګه د وخت د ارزښت او ورڅخه د ګټې د پورته کولو په باره کې خبرې وکړې.

د حدیث شریف ګټې:

۱. سلامتیا او د وخت درلودل د الله جل جلاله دوه ستر نعمتونه دي: نو انسان باید د دې نعمتونو شکر ادا کړي او ورڅخه ښه ګټه واخلي.

۲. د بدن سالم ساتلو ته پاملرنه: ځکه چې د ځان ساتل د علاج څخه غوره دي، انسان باید د صحت په سالم ساتلو کې بې غورې ونه کړي، دا ځکه کله چې د انسان د بې غورۍ په صورت کې د هغه د بدن یو غړی کار پریږدي او یا یې بدن په کومې ناوړه ناروغۍ اخته شي، نو په هغه وخت کې به پښیمانتیا هیڅ ګټه ونلري.

۳. زیاتره خلک له دې دوو نعمتونو څخه په غفلت کې دي: هغه وخت یې په ارزښت پوهیږي کله چې یې هر څه له لاسه وتلي وي.

۴. د سلامتیا او ځوانۍ ارزښت پیژندل: د انسان بریالیتوب پدې کې دی چې د سلامتیا او ځوانۍ ارزښت وپيژني.

ارزونه:

۱. د لاندې ذکر شوي حدیث شریف ناقصې جملې پوره کړې:

« نِعمَتَانِ............... فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ..............وَ.............. »

۲. د حدیث عبارت ووایئ، او معنا یې کړئ.

۳. کوم احکام چې له حدیث څخه لاس ته راځي، ویې ښایئ.

کورنۍ دنده:

۱. د لوست حدیث له معنا سره د ښوونکي په مشوره په ښایسته خط پر یوه تخته ولیکئ او لیکل شوی حدیث په خپله کوټه کې د دیوال پر مخ راوځړوئ.

۲. د حدیث په اړوند یوه لنډه مقاله ولیکئ او د لیکنې لپاره یو مناسب عنوان غوره کړې.

د رشوت حراموالی

عَنْ عَبْدِ اللهِ بنِ عَمرِو بن العاص رضي الله عنه، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْـهِ وَسَـلَّمَ: ((الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي فِي النَّارِ)).رواه للطبراني في المعجم الكبير.

د راوي پېژندنه:

دغه لوی او جليل القدر صحابي، عبد الله بن عمروبن العاص رضي الله تعالی عنه دی، نسب يې له نبي کريمﷺ سره په کعب بن لؤی کې يو ځای کېږي.

دغه صحابي عالم د قرآن کريم قاري او د احاديثو د حافظانو له جملې څخه دی، زيات شمېر احاديث يې روايت کړي دي او د هجرت په (٦٥) کال وفات شو.

د کلمو معنا:

۴. الرَّاشِي: رشوت ورکوونکی.

۵. الْمُرْتَشِي: رشوت اخيستونکی.

٦. فِي النَّار: په جهنم کې به وي.

د حديث شريف معنا:

د حضرت عبد الله بن عمرو بن العاصؓ څخه روايت دی چې رسـول اللهﷺ فرمـايلي دي:(رشوت ورکوونکی او رشوت اخيستونکی به دواړه په اور(جهنم) کې وي.

د حديث شريف حکمت:

رشوت هغه ناولې او کرغېړنه پديده ده چې د ټولنو ټول اساسي بنسټونه لــه منځــه وړي، د انسانيت لمنه ټولوي، بې باوري، اداري او مالي فساد خپروي، عامه ګټې لوټ کوي، حق تلفي، ظلم او بې عدالتي منځ ته راوړي، نو ځکه بايد د دغه شوم او ناروا کار سزا بايد سخته وي.

فعاليت: د رشوت بېلګې او اضرار په ګروپي ډول بيان کړئ.

د حديث شريف ګټې:

۱. د رشوت ورکوونکي سزا: په ډېرى وختونو کې رشوت ورکوونکی د دې لپاره بــدې ورکوي چې ناحقه پرېکړه بايد د ده په ګټه وشي.دا چې بدې ورکوونکی له يو پلوه د ظلم

لامل او له بل پلوه رشوت اخیستونکي ته د گناه او تیري زمینه برابروي، الله ﷻ ورته جهنم ته د داخلیدو سخته سزا ټاکلې ده.

۲. د رشوت اخیستونکي سزا: د اسلام په مقدس دین کې حاکمان او دواک خاوندان پــه دې مکلف دي چې همیش باید پر حق کلک ولاړ اوسي او د انسانانو ترمنځ د عدل، انصاف او د حق پریکړې وکړي او د هر نوعه فاسدو او ناحقه فیصلو څخه ډډه وکړي.که چیــرې څوک بډې واخلي او پر حقایقو پرده واچوي، الله ﷻ به یې د جهنم اور ته د اخل کړي، دا ځکه چې دی له یوې خوا د حرام مال خوړونکی او هم له سمې لارې څخه د انحراف د گناه مرتکب شوی دی.

فعالیت: د رشوت او ډالۍ ترمنځ څه توپیر دی؟ په هکله یې په خپل منځ کې بحث وکړئ.

ارزونه:

۱. لاندې کلمې معنا کړئ:

الرَّاشِي:

أَلمُرتَشِي:

فِي النَّارِ:

۲. د رشوت اخیستونکي او رشوت ورکوونکي سزا بیان کړئ.

۳. د رشوت په فرد او ټولنه بدې اغیزې څه دي؟

کورنۍ دنده:

حدیث په یادو زده کړئ او هم د رشوت د زیانونو په باره کې لنډه مقاله ولیکئ!

د حلال کسب طلب

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن مسعود قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّـهِ ﷺ:(طَلَبُ كَسْبِ الْحَلَالِ فَرِيضَةٌ بَعْدَ الْفَرِيضَةِ).مسند الشهاب القضاعي

د راوي پېژندنه:

د دغه جليل القدر صحابي نوم عبدالله، د پلار نوم يې مسعود او د بنو هذيل قبيلې ته منسوب دی، شپږم شخص و چې د اسلام په مبارک دين مشرف شو، دوه ځله يې حبشې ته هجرت کړی دی او په دريم ځل يې له حبشې څخه مدينې منورې ته هجرت وکړ. له رسول الله ﷺ سره به تل يو ځای او ملګری و چې له دې امله د اصحابو ترمنځ په صاحب العصا، صاحب الوسادة او صاحب المطهرة[1] مشهور و. په ډېره خوږه لهجه به يې تل د قرآنکريم تلاوت کاوه، د علم او پوهې سمندر و، د علمي مقام ترڅنګ د حق سنګر يو غښتلی مجاهد هم و، په بدر، احد، خندق او نورو ټولو غزاګانو کې يې برخه اخيستې ده، د هجرت په دوه ديرشم (۳۲) کال د حضرت عثمان رضي الله عنه له شهادت څخه وروسته يې د نيمګړې نړۍ څخه رحلت وکړ.

د کلمو معنا:

۱. طَلَبُ: لټول.

۲. كَسْبِ الْحَلَالِ: حلال کار او عمل کول.

۳. فَرِيضَةٌ بَعْدَ الْفَرِيضَةِ: فرض دی پس له نورو فرضونو څخه، يعنې د اسلام له پنځو ارکانو، او يا له پنځه وخته لمونځونو څخه وروسته.

د حديث شريف معنا:

له عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دی چې پيغمبر ﷺ فرمايلي دي: د حلال کسب لټون د نورو فرضونو پسې فرض عمل دی.

د حديث شريف حکمت:

هر انسان په ژوند کې خوراک، څښاک، پوښاک او داسې نورو شيانو ته اړتيا لري او د دې شيانو لاس ته راوړل په کسب اوکار پورې تړاو لري. د دې لپاره چې انسان هوسا ژوند وکړي

[1] – يعنې رسول اکرم ﷺ ته به يې امسا په لاس کې ورکوله، تکيه او بالښت به يې ورته ايښود، او مسواک به يې ورته په لاس کې ورکاوه.

او له فقر او احتیاج څخه مصوون وي، له همدې امله پر هر کس د حلال کسب لټه لازمه ده ترڅو ددې لارې څخه حلاله روزي لاس ته راوړي، په خپله يې هم وخوري، نورو ته يې هم ورکړي او په عامه خيريه کارونوکې يې هم مصرف کړي.

فعالیت: زده کوونکي دې په نوبت سره د هغو پغمبرانو نومونه واخلي چې لاندې کارونه يې کول: د هقانی، ترکاڼي، زغرې جوړول، چوپاني.

د حدیث شریف ګټې:

۱. **حلاله روزي ګټل عبادت دی:** الله ﷻ زمکه په راز راز نعمتونو پوخلې ده او هم يې د رزق لاس ته راوړلو سرچينې زياتې پيدا کړې دي ترڅو انسانان د خپل شتون او بقا لپاره ورڅخه استفاده وکړي البته دغو نعمتونو ته لاس رسي لپاره کار او کسب کولو او زحمت ګاللو ته اړتيا ده.

د حلال رزق لټه پر هر مسلمان فرض ده، د حلال رزق لټون عبادت او د پيغمبرانو سنت دی. پر هر مسلمان دا واجب دي چې د مشروع لارو څخه رزق وګټي تر څو د سوال او احتياج له ذلت څخه ځان وژغوري، بهتره او غوره روزي هغه ده چې د لاس په زيار وګټل شي، د الله ﷻ غوره پيغمبر داوود (ع) به د خپل لاس ګټلې روزي خوړله.

۲. **د حلال کسب ارزښت:** د اسلام سپيڅلی دين انسانان کار او کسب ته هڅوي، کار اوکسب پر هر مسلمان واجب بولي. په شرعي نصوصو کې د ټولو کسبونو په هکله لکه: تجارت، زراعت، او بزګري، صناعت، چوپاني او د داسې نورو کسبونو فضيلتونه بيان شويدي.

د حلالې روزۍ د لاس ته راوړلو په خاطرکارکول د الله ﷻ په لارکې د جهاد برابر ثواب لري.

پيغمبر ﷺ له يوکس سره مصافحه وکړه چې د هغه لاسونه د کار له امله زيږه وو پغمبر ﷺ وفرمايل:(دا هغه لاس دی چې الله ﷻ يې ډير خوښوي).

د اسلام له نظره هغه څوک د ستاينې وړ دی چې کار او عمل کوی. يوازې کسب اوکار دی چې شخصي او ټولنيزې اړتياوې پوره کوي. د پياوړي اقتصاد سرچينه کسب او کار کول دي، کاسب او کارکوونکي ته خپله کورنۍ، خپل خپلوان او ټول وګړي په درنده سترګه ګوري او د هرچا په وړاندې محترم وي.

۳. **بې کاري او بد عواقب يې:** بې کاري ياکار نه کول هغه بد خصلت دی چې هېڅ سالم عقل يې نشي زغملای، کار نه کول په شريعت کې مردود خصلت دی د دې لپاره چې په جامعه کې بيکاري دفقر سبب ونه گرځـي پيغمبـرﷺ بيکـاري پـه کلکـه غنـدي اوفرمايي:(بيشکه اللهﷻ بېکاره ناسټ بنده بدگني).

حضرت عمرؓ هغه ځوانان چې د عبادت په بهانه مسجد کې بيکاره ناســت وو، لــه مسجده ووېستل او ورته يې وويل: (ووځئ هيڅکله له اسمان څخه په خپله سره او سپين زر نه راتوييږي).

هرڅوک چې کار او عمل پرېږدي او سستي وربانديې غالبه شي، پر کورنۍ او ټولنه بار او بــوج وي، دوستان يې کم وي، څوک يې نه خوښوي، د هرچا په وړاندې ملامته وي، له مالي عباداتو او نورو سره له کومک کولو څخه بې برخې، او د ښيگڼې لاس يې تر هر چا زيات لنډ وي.

۴. **د ځمکې تعمير او ابادي:** اللهﷻ زمکه د انسان د ژوند زانگو او انسان يې د دې زمکې معمار پيداکړی دی. انسان د دې لپاره زمکې ته راليږل شوی چې د زمکې مخ په ودانيو، کرلو، جوړولو... اباد او د ژوندانه لپاره يې برابر کړي ترڅو انسانان وکولای شي په ارامه او اطمنان سره عبادت او د اللهﷻ بنده گي وکړي چې د زمکې تعمير او ابادي د انــسان په بې سارې هلو ځلو پورې تړاو لري.

فعاليت: زموږ خوږ پيغمبر حضرت محمدﷺ له بعثت څخه مخکې کوم کوم کارونه کړي؟ ددوو نومونه واخلئ

ارزونه:

۱. د حديث شريف د راوي په هکله لنډ معلومات وړاندې کړئ.

۲. د حديث شريف اجمالي معنا ووایاست.

۳. لاندې خالي ځايونه ډک کړئ:

:(طَلَبُ..............الْحَلَالِ............... بَعْدَ...............)

۴. د حديث شريف دوې گټې وليکئ.

کورنۍ دنده:

پورتنی لوست په خپلو کتابچو کې وليکئ.

د الله ﷻ نعمتونه

عن ابن عباس رضي الله عنهما قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، لِرَجُلٍ وَهُوَ يَعِظُهُ:اغْتَنِمْ خَمْسًا قَبْلَ خَمْسٍ: شَبَابَكَ قَبْلَ هِرَمِكَ، وَصِحَّتَكَ قَبْلَ سَقَمِكَ، وَغِنَاءَكَ قَبْلَ فَقْرِكَ، وَفَرَاغَكَ قَبْلَ شُغْلِكَ، وَحَيَاتَكَ قَبْلَ مَوْتِكَ).المستدرك للحاكم

د راوي پېژندنه:

د دې راوي پېژندنه په تېرو لوستونو کې تېره شوې ده.

د کلمو معنا:

۱. يَعِظُهُ:	ورته يې نصيحت کاوه.
۲. اغْتَنِمْ:	غنيمت وګڼه.
۳. خَمْسًا قَبْلَ خَمْسٍ:	پنځه شيان مخکې له پنځو څخه.
۴. شَبَابَكَ قَبْلَ هِرَمِكَ:	ځواني دې مخکې له کمزورتيا څخه.
۵. وَصِحَّتَكَ قَبْلَ سَقَمِكَ:	او خپله روغتيا مخکې له مريضتيا څخه.
۶. وَغِنَاءَكَ قَبْلَ فَقْرِكَ:	او خپل غني والى مخکې له فقرڅخه.
۷. وَفَرَاغَكَ قَبْلَ شُغْلِكَ:	او خپله وزګارتيا مخکې له بوختيا څخه.
۸. وَحَيَاتَكَ قَبْلَ مَوْتِكَ:	او خپل ژوند مخکې له خپل مرګ څخه.

د حديث شريف معنا:

د عبد الله بن عباس رضي الله عنه څخه روايت دى چې رسول الله ﷺ يوه کس ته نصيحت کاوه، ورته يې وويل: (پنځه شيان مخکې له پنځو څخه غنيمت وګڼه: خپله ځواني مخکې له خپلې کمزورتيا څخه غنيمت وګڼه، او خپله روغتيا مخکې له خپلې ناروغۍ څخه غنيمت وګڼه، او خپله بډايي او غنيوالى مخکې له خپل فقر څخه غنيمت وګڼه, او خپله وزګارتيا مخکې له بوختيا څخه غنيمت وګڼه، او خپل ژوند مخکې له خپل مرګ څخه غنيمت وګڼه).

د حديث شريف حکمت:

د کايناتو خالق الله ﷻ انسانانو ته ډول ډول ظاهري او باطني نعمتونه ورپه برخه کړي دي، لکه. روغ صحت، مال او دولت، ځواني، علم او پوهه او داسې نور، بناءً حتمي ده چې انسان د الله ﷻ د نعمتونو شکر ادا کړي او شکر يې هله پر ځاى کيږي چې له ژوند او وخت څخه اعظمي استفاده واخيستل شي او په نيکو لارو چارو کې مصرف کړل شي ترڅو د نعمتونو د خالق او د هغه مخلوق د خوښۍ سبب وګرځي. پيغمبر ﷺ موږ ته په دې حديث کې دغه نعمتونه او ورڅخه د ښې استفادې لارې چارې را په ګوته کوي.

فعالیت: زده کوونکي دې په ګروپي شکل د الله ﷻ د نعمتونو نومونه واخلي.

د حدیث شریف ګټې:

١. **ځواني د الله ﷻ لوی نعمت دی:** د انسان عمر له لحظو، دقیقو او میاشتو څخه عبارت دی او د ژوند هره لحظه چې تیرېږي، انسان مرګ ته ورنږدې کیږي. ځواني هغه نعمت دی چې په هکله به یې د قیامت په ورځ له بنده څخه پوښتنه کیږي. انسان په ځوانۍ کې له داسې نعمتونو څخه برخه مند وي چې د ځوانۍ په تیریدو سره یې بیا هیڅکله نشي تر لاسه کولای. په ځوانۍ کې بنده د کامل عقل، ښه ذهن، پیاوړي قوت او طاقت څښتن وي، هرڅه ډیر ژر یادوي، د کارونو په مقابل کې زیات تحمل او حوصله لري هر جسمي کار په ښه شان انجاموي، خو کله چې ضعیف او ځواني یې تیره شي، نو د بدن هډوکي یې نرم او کمزوري شي، بیا د ډیر څه کولو ارزو لري، خو ورځخه عاجز او ناتوانه وي، که وغواړي چې ډیر ښه کارونه وکړي، خو د ضعیفوالی له امله یې نه شي کولای. د سالمې ټولنې جوړول، د ښو او عالي اخلاقو ترویجول، ذهنیتونه مثقف‌کول، علم او پوهه د وګړو ترمنځ عامول، د جامعې د افرادو ترمنځ د مهذب مسلمان تصویر انځورول، دا هر څه مستقیما د ځوانانو مسؤولیت دی، د ځوانۍ عمر عبث تیرول نه جبرانیدونکی زیان دی.

٢. **روغ صحت او سلامتیا ستر نعمت دی:** روغ صحت هم د الله ﷻ له نعمتونو څخه ستر نعمت دی، صحت او مریضي دواړه داسې څیزونه دي چې د انسان په واک او اختیار کې نه دي، روغتیا د انسان پر سر هغه تاج دی چې هغه یواځې ناروغان ویني، خو صحت من یې احساس نه کوي، خو کله چې روغ صحت الله ﷻ له انسان څخه واخلي، بیا یې په ارزښت پوه شي، سالم عقل په سالم جسم کې وي، روغتیا او صحت د الله ﷻ هغه مهرباني ده چې د دې په وسیله بنده کولای شی دنیوي او اخروي کارونه په ښه شان ترسره کړي، بناءً پر هر مسلمان لازم دي چې له دغه ارزښتناک نعمت څخه ګټه واخلي او کوښښ وکړي چې د ژوند هره لحظه بیکاره او له نیک عمل څخه علاوه په بل څه تیره نه کړي.

مریضی له داسې ضعیفه حالت څخه عبارت دی چې بنده له هر نیک او خیر کار څخه بې برخې کوي.

٣. **د پانګې او مال دارۍ نعمت:** د الله ﷻ د نعمتونو له جملې څخه یو شتمني او مال داري ده چې د بشري ټولنې نیکمرغي ورپورې تړلې ده. حلاله شتمني الله ﷻ ته د نزدیکت، د پت او ابرو ساتلو، د بندګانو د حقوقو د اداکولو، له خپلوانو سره د صله رحمۍ ذریعه او سرچینه ده. بډایي او شتمني هغه وخت نعمت دی چې ورځخه په سمه توګه استفاده وشي اوکه چیرې په ناروا، حرامو او ناوړه لارو چارو کې ولږول شي، نو بیا

لویه بدبختي ده. د دغه نعمت د شکر د ادا کولو لار د فرضي او نفلي صدقاتو ورکول دي، د فرضي صدقو څخه مراد د زکاتونو، فدیو، کفارو، نذرونو ورکول دي چې بنده له بخل او شومتیا څخه پاکوي او په مؤمن کې د ایثار، فداکارۍ، ورکړې او سخا احساس راژوندی کوي. د دې لپاره چې مسلمان باید یوائې د زکات په ورکولو بسنه ونه کړي، بلکه نفلي صدقې باید ورکړي او په نورو اجتماعي خیریه کارونوکې برخه واخلي، لکه: مدرسې، مکتبونه، روغتونونه، پلونه، ونې کینول، سرکونه جوړول. د ټولنې د ډیرې بې وزله طبقې نابینایانو، شلو، ګوډانو او کونډو ضرورتونه پوره کول، هغه فقیران چې په کار قادر وي، ورته د کارونو زمینه برابرول.

۴. **مخکې له مرګه خپل ژوند غنیمت وګڼه:** ژوند هغه فرصت دی چې له لاسه ووت، بیا هیڅکله نه راځي او هرکله چې انسان مړ شي، د ده د نیکو عملونو دروازه بنده شي. پس له مرګه هر انسان له بیا ژوند څخه علاوه بل د هیڅ شي ارزو نه کوي، له همدې کبله مخکې له دې، چې دغه نعمت له لاسه ووځي، باید ورڅخه ګټه واخیستل شي او په ژوندکې هغه اعمال ترسره شي چې د اخرت د ابدي ژوند لپاره سودمند وي، مخصوصاً داسې اعمال چې ثواب یې پس له مرګه هم بنده ته ور رسیږي، لکه: د علم ښوونه، د نیک اولاد روزنه، لارې، پلونه او سرکونه جوړول، مسجدونه ابادول، د اوبو څاګانې ویستل، ټول د خیر هغه کارونه چې انسانان ورڅخه په ژوندانه کې استفاده کوي.

فعالیت: زده کوونکی دې د وخت د ارزښت په اړوند په انفرادي یا ګروپي شکل معلومات وړاندې کړي.

ارزونه:

۱. لاندې عبارات معنا کړئ:

شَبَابَکَ قَبلَ هِرمِکَ: وَصِحَّتَکَ قَبلَ سَقمِکَ: وَغِناءَکَ قَبلَ فَقرِکَ: وَحَيَاتَکَ قَبلَ مَوتِکَ.

۲. د حدیث شریف معنا ووایاست!

۳. له پورتنو مطلبونو څخه یو مطلب غوره او په اړوند یې لنډه مقاله ولیکئ.

کورنۍ دنده:

د لوست مطلبونه په خپل تعبیر په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

د مزدور حق باید ډېر ژر ورکړل شي

عَن جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (أَعْطُوا الأَجِيرَ أَجْرَهُ قَبْلَ أَنْ يَجِفَّ عَرَقُهُ).
رواه سنن ابن ماجة

د راوي پيژندنه:

نوم يې جابر او د پلار نوم يې عبد الله د مدينې منورې د خزرج له قبيلې څخه و، پلار او زوی دواړه جليل القدره صحابه وو. پيغمبرﷺ ورته پينځه ويشت ځله په يوه شپه کې د مغفرت دعاء کړې، له بدر او احد څخه علاوه يې په ۱۹غزواتو کې له رسول اللهﷺ سره اشتراک کړی دی. په خپل وخت کې د مدينې منورې لوی مجتهد او مفتي و. او د هجرت په ۷۸کال کې يې له فاني دنيا څخه سترگې پټې کړې.

د کلمو معنا:

۱. أَعْطُوا: ورکړئ.
۲. الأَجِيرَ: مزدور ته.
۳. أَجْرَهُ: د هغه اجوره او مزدوري.
۴. قَبْلَ أَنْ يَجِفَّ عَرَقُهُ: مخکې له دې چې د هغه د وجود خوله وچه شي.

د حديث شريف معنا:

له حضرت جابر بن عبد الله رضي الله عنه څخه روايت دی چې پيغمبرﷺ فرمايلي دي:(مزدور ته د هغه مزدوري مخکې له دې ورکړئ، چې د هغه خوله وچه شي).

د حديث شريف حکمت:

په ټولنه کې انسانان يو پر بل مادي او معنوي ځانگړي حقوق لري، لکه: د مور او پلار حقوق، د مشرانو حقوق، د گاونډيانو حقوق او داسې نور، چې د دې حقوقو په قطار کې يو هم داجير(مزدور) حق دی او هغه ته دهغه دزحمت گاللو اومشقت تيرولو په مقابل کې مزدوري ورکول دي. دا چې د نورو پرحقوقو تيری، هغه که په هر شکل او رنگ کې وي، ناروا دی. په همدې اساس پيغمبرﷺ فرمايلي دي چې د اجير په حق تيری مه کوئ او هغه ته د هغه حق بې له ځنډه ورکړئ.

فعالیت: مالک او اجیر ته څه کول په کار دي؟ په ګروپي شکل یې ځواب ووایاست

د حدیث شریف ګټې:

۱. **د اجیر (مزدور) مزدوري ځنډول ظلم او ګناه ده:** مزدور د خپل وجود انـرژي د دې لپاره مصرفوي چې څه وګټي او ځان ته حلاله روزي پیدا کړي او د دې په انتظـار کې وي چې د خپل زحمت او مشقت بدله ډېر ژر ترلاسه کړي، نو لازمه ده چې د هغـه مـزدوري دې دومره ژر هغه ته ورکړل شي چې حتی د هغه د وجود خوله هم نه وي وچه شوي او په دې کار کې ځنډ او تاخیر ظلم او ګناه ده، پیغمبرﷺ فرمایلي دي: (د غني له خوا د مزدور مزدوري یا د قرضدار قرض ځنډول ګناه ده). په بل حدیث کې راغلـي دي، پیغمبـرﷺ فرمایلي دي: (زه به د اخرت په ورځ د اللهﷻ په حضورکې د هغه مزدور د حق غوښـتنه کوم چې په کار وګمارل شي او بیا د هغه مزدوري هغه ته ورنکړل شي).

۲. **د اجیر (مزدور) حقوق:** په نړۍ کې شتمن او غریب دوه ډوله انسانان اوسیږي چې یـو بل ته د ژوندانه په هره ګړۍ کې محتاج دي، شتمن غریب ته دکار لپاره او غریب مالدار ته د مزدورۍ لپاره اړتیا لري.

په اسلام کې د مالک او مزدور ترمنځ علاقه په ورورولۍ، کومک، مهربانۍ او یو بل ته په وفادارۍ ولاړه ده، نو لازمه ده چې له اجیر او مزدور سره نیکه رویه او ښه چلند وشـي، ورته د کار پر وخت مناسبه غذا ورکړل شي، د کار کولو مناسب وسایل ورته مهیا شـي، هغه ته دهغه مزدوري پر وخت ورکړل شي، هغه ته پر خپل ټاکلي وخت رخصت ورکړل شي، اجوره او مزدوري باید د کار په تناسب او یا ډېره وي او د هغه له بې وزلۍ څخـه ناوړه استفاده ونه شي. د اجیر په حقوقو تیري لویه ګناه ده.

۳. **کار او مزدوري د هرکس حق دی:** کار او مزدوري د ژوندانه هغه اساسي رکـن دی چې بې له مزدورۍ شخصي اوټولنیز اقتصادي پرمختګ او نړیوال تمدن نا شـوني دی. د نړۍ په هر ګوټ کې، هر وخت او هر کس د دې حق لري چې کار او مزدوري وکړي او د خپل توان په اندازه هرکار چې وغواړي، د ځان لپاره یې خوښ کړي، په دې شرط چې د اسلام د عالي مقاصدو او شرعي قوانینو او مقرراتو سره په ټکر کې نه وي.

۴. **په کار او وظیفه کې سستي او غفلت کول ګناه ده:** کار او وظیفه یـو امانـت دی، بناءً په شخصي او د دولت پر مامور واجب دي چې دغه امانت په پوره اخلاص، دیانـت دارۍ، وفادارۍ، د وخت په پابندۍ او بې له تقصیره سره انجام کړي ترڅو هغه معـاش،

چې د دې لارې څخه يې ترلاسه کوي، ځان ته حلال، او د شخصي او ملي خيانت څخه ځان وژغوري.

پيغمبرﷺ فرمايلي دي: (کله چې له تاسې څخه څوک کوم کار کوي، بايد هغه ښه وکړي).

په کارونو او وظيفو کې سستي، غفلت او عبث وخت تيرول اجتماعي خيانت دی.

همداراز دولتي وسايل او شتمنۍ ملي امانت دی او بايد په سمه توګه وکارول شي، په شخصي کارونو کې ورڅخه استفاده وانه خيستل شي.

فعاليت: په اجير داسې کار تحميلول چې هغه يې توان ونه لري، څنګه کار دی؟

ارزونه:

۱. د حديث شريف راوي څوک و؟ په اړوند يې معلومات وړاندی کړئ.

۲. د حديث شريف په رڼا کې د مزدور حقونه کوم دي؟

۳. لاندې کلمې او عبارات معنا کړئ:

أَعْطُوا:

الأَجِيرَ:

أُجْرَهُ:

قَبْلَ أَنْ يَجِفَّ عَرَقُهُ.

کورنۍ دنده:

۱. حديث شريف سره له معنا په يادو زده کړئ.

۲. د مزدور د حقونو په باره کې يوه لنډه مقاله وليکئ.

د علم زده کړه فرض ده

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ:(طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ). رواه ابن ماجه

د راوي پېژندنه:

د دې حديث شريف د راوي نوم حضرت انس او د پلار نوم يې مالک انصاري دی، د پيغمبر ﷺ په کور کې لوی شوی او پوره لس کاله يې د پيغمبر ﷺ خدمت کړی دی، د فقهاوو او مجتهدينو اصحابو له جملې څخه ګڼل کېږي. پيغمبر ﷺ ورته د اوږده عمر، په مال کې د برکت او جنت ته د تللو دعا کړې ده، د هجرت په ۹۳ کال د بصرې په ښار کې وفات شوی دی.

د کلمو معنا:

۱. طَلَبُ: پلټنه.

۲. الْعِلْمِ: پوهه.

۳. فَرِيضَةٌ: فرض دی.

۴. عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ: پر هر مسلمان باندې.

د حديث شريف معنا:

حضرت انس رضي الله عنه له پيغمبر ﷺ څخه روايت کوي چې پيغمبر فرمايلي: د علم طلب پر هر مسلمان فرض دی.

د علم مفهوم: علم يوازينۍ هغه کلمه ده چې ټولو الهامي او ديني معلوماتو او دنيوي غير الهامي څېړنو او تحقيقاتو ته شامله ده او يوازې په کوم خاص فن يا خاصو احکامو پورې منحصره نه ده.

د حديث شريف حکمت:

علم هغه روښنايي ده چې د نړۍ سعادت او نېکمرغي، ټولنيز عدالت، اقتصادي پياوړتيا، سياسي او ساينسي ځغلنده پرمختګ ورپورې تړلی دی.علم دی چې انسان د جهالت له تورو تيارو څخه خلاصوي او ورته خير او سوکاله ژوند ورپه برخه کوي. د نړۍ په ډګر کې چې څومره لاس ته راوړنې تر سترګو کيږي دا هرڅه د علم له برکته دي.که چيرې علم نه وي، نو نړيواله بې

نظمي او د ټولنيز طبقاتي ډول ډول ظلمونو تور څادر به د زمکې پر سر خپور وی. په همـــدې بناء پيغمبرﷺ د علم زده کړه پر هر چا لازم بولي.

هڅونه: د علم له لارې د لاس ته راوړنو ژوندي مثالونه دې زده کوونکي په ګروپي شکل په ګوته کړئ.

د حديث شريف ګټې:

۱. **د علم فضيلت:** د جاهليت د تورتمونو د له منځه وړلو لپاره د هر څه لومړی الله ﷻ خپل پيغمبر ته د علم په زده کولو امر وکړ، دا ځکه چې دټولو مشکلاتو حل په علم پورې اړه لري، علم الله ﷻ د معرفت او هغه ته د نږدې والي ذريعه ده، د علم زده کړه د الله ﷻ ستر عبادت دی، علم هغه ستر نعمت دی چې الله ﷻ خپل پيغمبر ته وايي چې د علم د زياتوالي غوښتنه کوه او داسې وايه: (ای زما ربه زما په علم کې زياتوالی راوله). علـــم د دنيـــا او اخرت سعادت او نيکبختي ده.

۲. **د علم طلب:** هر څه چې څومره ارزښت ولري، د هغه پلټنه هم په همغه اندازه ارزښتناکه وي، لکه چې د علم زده کړه لازمه ده، د علم پلټنه او طلب هم لازم دي، نو دا ضروري ده چې د پوهې د لاس ته راوړلو په غرض زيات کوښښ او زيار وويستل شي، دا ځکه چې د عامو انسانانو علم کسبي بڼه لري او بې له هلو ځلو د دې قيمتي نعمت ترلاسه کـــول ناممکن دي که د صحابه کرامو او تابعينو چې تر ټولو غوره انسانان دي، سيرت ته ځيـــر شو، ګورو چې هغوی د علم په خاطر په خالي نس شپې او ورځې تيرولې او پـــه مياشـــتو مياشتو پياده سفرونه به يې کول.

څوک چې د علم په طلب کې ووځي، د هغه سفر عبادت او د الله ﷻ په لاره کې حسابيږي او الله ﷻ ورته جنت ته د داخليدو لاره هواروي، ملايکې ورته خپلې وزرې پر زمکه غوړوي، پـــه اسمان کې ملايکې او په اوبو کې ماهيان ورته د مغفرت دعا غواړي.

۳. **دکوم علم زده کړه فرض ده:** علمونه ډير اقسام لري چې د ځينو علومو زده کړه پـــه هرکس فرض عين ده او د ځينو علومو زده کړه فرض کفايي ده، دا په دې معنا چې کـــه چيرې په ټولنه کې يو څه کسان زده کړه په غاړه واخلي، نو فرضيت يې د نورو له ذمـــې څخه ساقطيږي. هغه علم چې چې زده کړه يې پر هرکس فرض عين ده، له هغو اعتقادي او عملي احکامو څخه عبارت دي چې الله ﷻ بنده‌ګان د هغې پر زده کړه مکلف کړي دي،

لکه: په الله ﷻ ایمان درلودل، د الله ﷻ په ملایکو، پیغمبرانو، اسماني کتابونو، د اخرت د ورځې په حالاتو ایمان لرل. د اسلام د پنځو ارکانو زده کړه، لکه لمونځ، روژه، زکات او حج کول. په هر حال له حدیث شخه دا په ډاګه معلومیږي چې د هر علم زده کړه ضروري ده.

۴. **د علم زده کړه پر هر مسلمان فرض ده:** د علم زده کړه په هر نارینه او ښځینه مسلمان فرض ده ښځې چې د ټولني نیمه برخه تشکیلوي، عموماً هغه احکام چې سړو ته په کې خطاب شوی وي، ښځو ته هم شاملیږي. د پیغمبر ﷺ په زمانه کې ښځو هم د سړو په څیر د علم زده کړې کولې او حتی ډیرې لویې لویې فقیهې زنانه هم موجودې وې چې سړو به د پیغمبر ﷺ له وفات شخه وروسته هغوی ته په مسایلو کې مراجعه کوله او له هغوی شخه به یې پوښتنې کولې، لکه ام المؤمنین عایشة رضي الله عنها، خو د دوی د زده کړې زمینه باید د اسلامي احکامو مطابق تنظیم کړای شي.

هڅونه: د علم د زده کړې په اړه په خپلو کې سره خبرې وکړئ.

ارزونه:

۱. د حدیث شریف معنا ووایاست.

۲. لاندې کلمې معنا کړئ:

- ✓ طَلَبُ:
- ✓ العِلْم:
- ✓ فَرِیضَةٌ:

۳. د حدیث شریف ګټې ووایاست.

کورنۍ دنده:

۱. حدیث شریف سره له معنا په یادو زده کړئ.

۲. د حدیث له مطالبو شخه د یو مطلب تر عنوان لاندې یوه مقاله ولیکئ!

غصب

د غصب تعریف: غصب په لغت کې په ښکاره او زور سره له یو چا څخه د شي اخیستلو تــه وایي او د فقهاو په اصطلاح کې: پرته د مالک له اجازې نه د هغه مــال اخیستل، پداسې ډول سره چې د ده لاس ورڅخه لنډ کړي، غصب بلل کیږي[1].

د غصب د ناروا والي دلیل:

د غصب حراموالی په قران کریم، احادیثو او اجماع باندې ثابت دی.

لومړی قران کریم: الله ﷻ فرمايي: «وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ»(البقره، ۱۸۸) ژباړه: تاسې د یو بل مالونه په ناروا مه خورئ او مه یې چارواکو ته په رشوت کې ورکوئ، پدې خاطر چې تاسې به په ناروا د خلکو د مالونو ځیني برخه د پوهې سره خوړلې وي.

دويم: حدیث: رسول الله ﷺ فرمايي: «لاَ يَحِلُّ مَالُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِلاَّ بِطِيبِ نَفْــسٍ مِنْــهُ».[2] د مسلمان له خوښې څخه پرته د هغه مال خوړل جواز نلري.

دريم: اجماع: مسلمانانو د غصب په حراموالي اجماع کړې او دا یې لویه ګناه شمیرلې ده، که څه هم د غلا نصاب ته ونه رسیږي.

فعالیت: دوه زده کوونکي دې د غصب صورت په ټولګي کې تمثیل کړي.

د غصب احکام: غصب درې حکمونه لري:

۱– ګناه: په هغه صورت کې چې څوک پدې پوه شي چې له ما سره د پردي شخص مال دی او بیا یې هم له ځان سره ساتي، ګناه ده او په اخرت کې ورباندې نیول کیږي.

۲- غصب شوی مال که چیرې غاصب سره شتون ولري ورکول یې لازم دي:

د رد او بېرته ورکولو مصارف په غاصب دي او هغه وخت مسترد کیږي چې د مالــک لاس ورباندې ثابت شي، چې پدې کار سره غاصب له تاوان څخه خلاصیږي.

۳– کله چې غصب شوی مال له منځه تللی وي، تاوان به ورکوي:

برابره ده چې دا تلف د الله ﷻ له لوري وي او که د مخلوق له لوري.

که چیرې غصب شوی مال مثلي وي د مثل ورکول یې لازم دي او که مثلي نه وي بیــا یــې قیمت ورکول لازم دي.

---

[1]– تکملة فتح القدير ۳٦۱/۷.

[2]–رواه البيهقي ۱٦۹/۴.

د غصب په هکله مسائل:

۱- چا چې د کوم مسلمان د ساز او سرود سامان لکه طبله، ارمونیه، چمبه، شپیلۍ او دې ته ورته نور شیان مات کړل د صاحبینو په نظر تاوان نلري، ځکه چې دا د ګناه لپاره تیار شوي، نو قیمت ورکول یې باطل دي، همدا راز شرعاً یې له منځه وړل واجب دي او د امام صاحب په نظر تاوان لري، ځکه چې پرته لدې کارونو څخه نوره ګټه هم ترې اخیستل کېږي او همدا راز پلورل یې هم روا دي.[1]

که چیرې یو چا په ناپوهۍ پدې ګمان چې دا زما دي، څه غصب کړل، هیڅ ګناه ورباندې نشته او نه وربانديې نیول کیږي، ځکه چې دا خطا ده او په خطا انسان نه نیول کیږي.

د قیمت د وجوب حالات:

قیمت په درې حالاتو کې واجبیږي:

۱. کله چې له منځه تللی شي مثلي نه وي، لکه حیوانات.

۲. کله چې له منځه تللی شی د مثلیاتو له ډلې څخه وي، خو د مثل پیدا کیدل یې په بازار کې حقیقتاً او حکماً ناشوني وي.

۳. کله چې یو مثلي د بل جنس مثلي سره ګډ شي، لکه غنم له وربشو سره.[2]

ارزونه:

أ. لاندې پوښتنو ته ځواب ووایاست:

۱- غصب لغتاً او اصطلاحا تعریف کړی.

۲- د غصب اړوند احکام بیان کړئ.

۳- په کومو حالاتوکې د غصب شوي مال قیمت لازمیږي؟

ب- لاندې خالي ځایونه په مناسبو کلمو سره ډک کړئ:

۱- که چیرې څوک پدې ګمان چې مال یې خپل دی، څه غصب کړي.......... نلري.

۲- په زور باندې د یو چا مال اخیستل.................... بلل کیږي.

کورنۍ دنده:

د خلکو په مالونو باندې د تیرې کولو د ضررونو په اړه یوه مقاله ولیکئ، چې له پنځو کرښو څخه کمه نه وي.

---

[1] – جوهرة النیرة ۳- ۳۳۴- کتاب الغصب.

[2] – وګوره: الدر المختار ۱۲۹/۵.

لقطه (موندل شوی مال)

د لقطې معنا:

لقطه په لغت کې موندل شوي مال ته وايي.

او د فقهاوو په اصطلاح کې: د نامعلوم او غير مباح مال موندل لقطه بلل کيږي.

د لقطې حکم:

د اشخاصو په اعتبار د لقطې حکم اختلاف لري، چې ځينې وخت غوره، مکروه او کله حراميدای هم شي، چې تفصيل يې په لاندې ډول بيانيږي:

۱- که چيرې څوک پخپل امانت باوري وي او موندونکی مال خپل خاوند ته ساتلی او ورسپارلی شي، بيا د موندل شوي مال ترلاسه کول ورته غوره او مستحب دي، ځکه چې دا د ده له واجباتو څخه شميرل کيږي.

۲- که چيرې څوک پخپل امانت باوري نه وي او دا ويره ورسره وي چې ځان ته يې مباح ونه ګرځوم، بيا ورته د موندل شوي مال ترلاسه کول مکروه دي.

۳- که چيرې يو چا پخپل ځان د خيانت باور درلود او دا يې نه ګڼله چې دا به خپل خاوند ته وسپاري، بيا يې اخيستل حرام دي[1].

د موندل شوي مال حکم له دې امله چې تاوان به لري او که نه؟

لقطه يا موندل شوی مال له هغه چا سره چې موندلی يې دی، امانت شميرل کيږي، که پرته له تيري څخه هلاک شي، تاوان نلري، خو که يې له تسليمولو څخه منعه وکړه، بيا هلاک شو، تاوان لري.

د لقطې ډولونه: لقطه په دوه ډوله ده:

۱- د ساکښ مالونو موندل: لکه د ورک اوښ، غوا، پسه او داسې نورو څارويو موندل[2].

۲- د غير ساکښو مالونو موندل.

فعاليت: يو شمير زده کوونکي دې په ټولګي کې د لقطې صورت تمثيل کړي.

د لقطې سره څه کول پکار دي؟

په موندونکي باندې لازم دي چې اعلان يې کړي، بخاري او مسلم د زيد بن خالد الجهني څخه روايت کوي فرمايي: له رسول الله ﷺ څخه د لقطې په هکله پوښتنه وشوه، رسول الله ﷺ وفرمايل: «عَرِّفْهَا سَنَةً» ژباړه: يو کال پورې يې اعلان کړه.[1]

---

[1]- بدائع الصنائع ۲۰۰/۶، فتح القدير ۴۲۳/۴، الدر المختار ۴۰۶/۳.

[2]- بدائع الصنائع ۲۰۱/۶.

اوس د اعلان څرنګوالی، موده، ځای، د اعلان مصارف او هغه څه چې ورک مال ورته اړتیا لري، د رد او بېرته ورکولو شرط او ځان ته د خپلولو حکم یې څیړو.

د اعلان څرنګوالی:

د موندل شوي مال اعلان او غږ به په هغه ځایونو کې د ځینو نښانو په بیانولو سره کوي چې ډیر خلک پکې راټولیږي، لکه بازارونه او د مسجدونو دروازې.

څوک به اعلان کوي؟

اعلان به خپله موندونکی او یا د موندونکي نائب کوي[2].

د اعلان موده: دا خبره څو اړخه لري:

الف: که چیرې موندل شوی مال د اهمیت وړ وي، پوره یو کال به اعلانیږي. خو فتوی پر دې ده چې د اعلان موده دې خپله موندونکي ته پریښنودل شي تر هغې پورې دې اعلان وکړي چې خلکو کې مشهوره شي، تر یو کاله اعلانول یې ضرور ندی.

ب: که چیرې موندل شوی مال حقیر یا ناچیزه وي، یعنې چې د غله لاس ورباندې نه پرې کیږي، هومره ورځې به اعلانیږي چې څومره موندونکي ته مناسبې ښکاري.

ج: که چیرې ډیر ناچیزه شی وي، لکه یو دانه خرما او یا د دې پشان نور، پرته له اعلان څخه دې خیرات کړي.

د اعلان ځای: د موندل شوي شي اعلان به په بازارونو، د جوماتونو په دروازو او د خلکو د کنې ګوټې په ځایونو کې کیږي.

د اعلان اجوره: د اعلان مصارف هغه چې اخبار، تلویزیون او رادیو ته ورکول کیږي، موندونکی شخص به یې ګالي، ځکه دا د ده له واجباتو او ښیګڼو څخه شمیرل کیږي.

د موندل شوي مال خاوند ته د واپسۍ شرط: د مالک له لوري به موندونکي ته داسې نښه ویل کیږي چې په هغې باندې له نورو څخه جلا کیږي، لکه د بوجۍ د خولې تار، وزن، شمیر او داسې نورې نښې او یا دا چې شاهدانو باندې یې ثابت کړي چې دا د همده دی[3].

د موندونکي د مالک کېدو حکم:

الف: که چیرې موندونکی بډای یا غني وي، له موندل شوي مال نه ورته ګټه اخیستل روا ندي، بلکه فقیرانو ته به یې خیرات ورکوي، برابره ده چې پردو ته یې خیرات ورکوي او که

---

[1]- د دې حدیث تخریج البزار پخپل مسند کې کړی، الهدایة ۲/۴٦٦.

[2]- الدر المختار ۳/۳۵۰.

[3]- فتح القدیر ۴/۴۳۱.

خپلوانو ته، پروا نه کوي چې که پلار، مور، ښځه او یا یې زوی او هم لور وي، ځکه چې دا پردی مال دی، پرته د هغه له خوښې څخه ورنه ګټه اخیستل جواز نلري.

ب: که چیرې موندونکی غریب وي، بیا ورته ګټه اخیستل روا دي، ګواکې داسې ده لکه چې په ځان یې خیرات کړی وي.

ج: که چیرې له خیرات یا ګټې اخیستلو څخه وروسته د هغه مالک پیدا شو، د اختیار خاوند دی، که همداسې خیرات یې پریږدي، نو ده ته به یې ثواب رسیږي او که له موندونکي څخه تاوان اخلي او که دا غوره ګڼي چې له هغه غریب څخه یې تر لاسه کــوي چــې خیرات ورکړل شوی دی، خو که چېرې هغه پیدا کړای شي.

د: دا ټول احکام د حل او حرمت په موندل شوي مال کې پلي کیږي.

ارزونه:

✓ لاندې شیان په لنډ ډول بیان کړئ:

۱- لقطه لغتاً او اصطلاحاً تعریف کړئ.

۲- د لقطې حکم په لنډ ډول بیان کړئ.

۳- له لقطې سره څه کول پکار دي؟ بیان یې کړئ.

۴- ورک شوی مال باید په کوم ځای کې او تر کومې مودې پورې اعلان شي؟

۵- د لقطې د مالک کیدلو اړوند احکام وواياست.

✓ لاندې خالي ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

۱ – موندل شوی مال د موندونکي په مـال کې.......... .... خو که..................
وي ګټه اخیستل ورته روا دي.

۲- د لقطې د اعلان مصارف به........................ګالي.

کورنۍ دنده:

که چېرې تاسو څه پیدا کړئ، د لوست په رڼا کې باید څه ورسره وکړئ، د دې موضوع په اړه په پنځو کرښو کې یوه مقاله ولیکئ.

مزارعت (دهقاني)

هارون خپله ځمکه سهیل ته د کرلو لپاره د حاصلاتو په نیمايي، دریمه او یا څلورمـه برخـه ورکوي، دې کار ته د فقهې په علم کې مزارعت او موږ ورته دهقاني وایو.

د مزارعت تعریف:

مزارعت ته په پښتو ژبه کې کښت یا دهقاني وايي او د فقهاوو په اصطلاح کې د ځمکـې د خاوند له خوا له دهقان سره د حاصلاتو په یوه معلومه برخه (نیمايي، دریمه، څلورمه، شپږمه) عقد ته مزارعت ویل کیږي[1].

د دهقانۍ رکن:

د دهقانۍ رکن ایجاب او قبول دی.

د دهقانۍ حکم:

امام ابوحنیفه رحمه الله تعالی د مزارعت عقد باطل ګڼلی او صاحبینو په څلورو ډولونو ښودلی چې درې یې روا او یو ډول یې باطل دی، په لاندې توګه:

۱- د جواز صورتونه:

الف: چې تخم د ځمکې په خاوند او کولبه په دهقان وي.

ب: چې تخم، کولبه او کار په دهقان وي او د ځمکې د خاوند یوازې ځمکه وي.

ج: چې ځمکه، تخم او کولبه د یو وي او عمل په بل وي.

دا پورتني درې واړه صورتونه روا دي.

۲- د بطلان صورت:

کله چې ځمکه او کولبه په یوه او تخم او کار په دهقان وي، دا ډول ځمکه ورکول باطلـه دهقاني ده، ځکه چې دلته د کولبې اجوره د حاصلاتو په ځینې برخه کې راغلې، حـال دا چې هغه نامعلومه ده، نو جواز نلري.

---

[1]- بدائع الصنائع ۱۷۵/۶، الدر المختار ۱۹۳/۵.

فعالیت: یو شمېر زده کوونکي دې د مزارعت د عقد هغه شکلونه چې د دوی په سیمو کې رایج، دي بیان کړي.

د مزارعت شرطونه:

د هغه چا په نظر چې دهقاني یې روا ګڼلې ده، د صحت لپاره یې ورته اته شرطونه ایښي دي چې په لاندې ډول بیانیږي:

۱- عاقدین به د عقد اهلیت لري، یعني عاقلان به وي.

۲- د دهقانۍ موده باید معلومه وي.

۳- ځمکه به د کرکیلې جوګه وي.

۴- مالک به ځمکه دهقان ته پریږدي او خپل لاس به ورڅخه لنډوي.

۵- حاصلات به د دهقان او د ځمکې د خاوند ترمنځ په تیت او پراګنده توګه شریک وي، تر څو د شراکت معنا متحققه شي.

۶- د تخم خاوند به معلوم وي چې په چا دی، په دهقان یا خاوند د ځمکې، ترڅو له دې لارې د ځمکې او دهقان ګټه څرګنده شي.

۷- دهقان او د ځمکې خاوند به خپله برخه معلوموي.

۸- د تخم جنس به معلوم وي، ترڅو اجوره معلومه شي[۱].

د صحیحې دهقانۍ احکام:

صحیح مزارعت خپل احکام لري چې موږ یې په لاندې کرښو کې رانغاړو:

۱- د دهقانۍ ټول کارونه چې د کښت د اصلاح لپاره تر سره کیږي، په دهقان باندې دي، لکه ساتنه او په تخم باندې د ځمکې لاندې مصارف کول.

۲- د کښت مصارف، لکه سره، خشاوه او غوبل (تریشر) په دواړو باندې د خپلې برخې په اندازه دي.

۳- حاصلات به د هغه ټاکلي شرط لاندې چې د دواړو تر منځ وړاندې اتفاق شوی وي، ویشل کیږي، که چیرې ځمکې حاصلات ونه کړل، د هر یوه لپاره هیڅ شی نشته.

۴- د دهقانۍ عقد د هغه چا په حق کې چې تخم وړاندې وي، غیر لازم شمېرل کیږي، په بل لوري چې تخم یې ندی اچولی، لازم ګڼل کیږي.

۱- تبیین الحقایق شرح کنز الدقایق ۵/۲۷۹.

۵- خړوبول او کرل د عرف او عادت مطابق ټاکل کیږي.

۶- که چیرې یو له عاقدینو د کښت له رسیدو څخه وړاندې مړ شي، کښت به تر پخلي پورې پرېښودل کیږي او د دهقان لپاره هیڅ نشته، ځکه د اجارې عقد د مودې د نه ختمیدو له وجې باقي پاتې دی[۱].

فعالیت: څو تنه زده کوونکي دې د دهقانۍ د شرطونو د ګټو په هکله معلومات ورکړي.

د دهقانۍ پای:

په لاندې حالاتو کې دهقاني پای ته رسیږي.

۱- کله چې د دهقانۍ موده پای ته ورسیږي

۲- کله چې یو له عاقدینو څخه مړ شي.

۳- همدارنګه دهقاني په عذرونو سره هم پای ته رسیږي، عذرونه عبارت دي له:

أ- کله چې د ځمکې خاوند ډیر قرضدار او د ځمکې پلورلو ته اړ شي.

ب- کله چې دهقان ته عذر پیدا شي، یعنې داسې ناروغ شي چې د کار توان ونلري.

ارزونه:

أ- لاندې شیان په لنډ ډول بیان کړئ:

۱- مزارعت لغتاً او اصطلاحاً تعریف کړئ.

۲- د جایز مزارعت صورتونه په لنډ ډول وویاست.

۳- د مزارعت شرطونه په لنډ ډول بیان کړئ.

۴- د دهقاني د اړونده احکامو په هکله معلومات ورکړئ.

ب- لاندې خالي ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

۱- کله چې ځمکه او.................. په یوه، تخم او............... په دهقان وي، دا ډول ځمکه ورکول په دهقانۍ باندې باطله دهقاني بلل کیږي.

۲- حاصلات به له هغه ټاکلي شرط لاندې چې د دواړو تر منځ وربانـدې اتفاق شوی وي،.. .

کورنۍ دنده:

د لوست مهم مطالب په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

---

[۱]- بدائع الصنائع ۱۸۱/۶، الدر المختار في رد المحتار ۱۹۹/۵.

مساقات (باغباني)

کريم، حکمت ته خپل باغ د لاس ته راتلونکو ميوو په يوه معلومه برخه د خدمت لپاره ورکوي، د پورتنيو دوو کسانو دا معامله د باغبانۍ په نامه يادېږي او د فقهي په اصطلاح کې ورته مساقات وايي.

لومړی: د مساقات معنا:

مساقات ته په پښتو ژبه کې باغباني وايي.

او د فقهي په اصطلاح کې: باغبان ته د مېوو په يوه ټاکلې مشاع (تيته) برخه بانـدې د مېوه لرونکو ونو ورکول باغباني بلل کېږي.[1]

دويم: د باغبانۍ حکم:

امام ابوحنيفه (رح) باغباني باطله بولي، خو صاحبين يې د څه شرطونو سره روا ګڼي، خو فتوی د همدوی په قول ده، ځکه نبي اکرمﷺ د خيبر له خلکو سره همداسې عمل کړی دی.

دريم: د باغبانۍ رکن:

د باغبانۍ رکن ايجاب او قبول دی.

څلورم: هغه ونې چې باغباني يې جواز لري:

د ميوه لرونکو ونو، لکه خرما او انګور او همدا راز د نورو ونو او بوټو، لکه د بانجانو د بوټی په باغبانۍ ورکول، روا دي، ځکه چې د باغبانۍ جواز د اړتيا له مخې راغلی، نو ټولې ونې پکې راتلای شي.[2]

پنځم: د باغبانۍ او دهقانۍ ترمنځ مهم توپيرونه په لاندې ډول دي:

١- کله چې يو له متعاقدينو څخه د باغبانۍ نه پلي کيدل غواړي، نو په ترسـره کيـدو يـې مجبوريږي، حال دا چې دهقاني داسې نده.

٢- کله چې د باغبانۍ موده پوره شي، عقد به د ميوې تر پخيدو پورې دوام مومي، باغبان ته د دې مودې مزدوري نه ورکول کيږي او ميوه به په ونه کې، پرته له اجورې څخه، تر پخيدو پورې وي، د دهقانۍ په خلاف.

---

[1]- التسهيل الضروري لمسائل القدوري ص ٥٦٥.

[2]- بدائع الصنائع ٦/١٨٥.

۳- کله چې باغباني فاسده شي، باغبان ته به مناسبه مزدوري ورکول کیږي، حـــا ل دا چـــې مزارعت داسې ندی.

۴- استحساناً په باغبانۍ کې د مودې ټاکل شرط ندي، ځکه چې د هرې میوې د پخیدو موسم معلوم دی، حال دا چې دهقاني داسې نده.

فعالیت: یو شمېر زده کوونکي دې د مساقات د عقد په هغو مېوو کې، چې د دوی په سیمو کې شتون لري، تمثیل کړي.

شپږم: د باغبانۍ شرطونه:

باغباني خپل ځانګړي شرطونه لري چې لنډیز یې دا دی:

۱- باغبان او مالک دواړه باید د عقد اهلیت ولري، یعنې د عقل خاوندان به وي.

۲- مالک به خپل لاس له ونو څخه لنډوي، یعنې ونې به باغبان ته سپاري.

۳- په لاس ته راتلونکو ټولو میوو کې به دواړه شریک وي.

اووم: د باغبانۍ احکام:

د صحیحې باغبانۍ لپاره فقهاوو کرامو ځانګړي احکام راوړي چې لنډیز یې دا دی:

۱- ټول هغه کارونه چې ونه پرې ساتل کیږي او ورته اړتیا لري، لکه اوبه، ویـــالې جـــوړول، ساتنه او القاح (پیوند کول) په باغبان دي.

۲- ټول هغه مصارف چې ونو ته د قوت ببنلو لپاره دي، لکه سره یا کود او د ځمکې اړول، او د میوو په ټولولو باندې راځي، دواړه به یې د خپلې برخې په اندازه مشترک ګالي.

۳- که چیرې باغ میوه ونکړه، هیڅ یو له بل څخه څه نشي اخیستلای.

۴- د باغبانۍ عقد په دواړو لازم دی.

۵- د ځمکې خاوند، باغبان په کار کولو مجبورولای شي، خو نه د عذر په صورت کې.

۶- لاس ته راغلې میوه به له ټاکلي شرط سره سم د دواړو تر منځ ویشل کیږي[۱].

اتم: د باغبانۍ پای:

باغباني په هغو شیانو پای مومي په کومو چې دهقاني پای ته رسیږي او عبارت دي له لانـــدې شیانو څخه:

---

[۱]- بدائع النائع ۱۸۶/۶، تبیین الحقایق شرح کنز الدقایق ۲۸۴/۵.

۱- کله چې له ټاکلي شرط سره سم باغباني پای ته ورسیږي.

۲- کله چې یو له عاقدینو څخه خپل ژوند له لاسه ورکړي.

۳- همدارنگه په عذرونو باندې هم پای ته رسیږي او دا عذرونه عبارت دي له:

الف: کله چې باغبان معلوم او مشهور غل وي.

ب: کله چې باغبان داسې ناروغ شي چې د کار جوگه نه وي.

فعالیت: څو تنه زده کوونکي دې د مساقات د یو یو شرط د حکمت په هکله خپلو ملگرو ته معلومات ورکړي.

ارزونه:

۱- لاندې شیان بیان کړئ:

۲- مساقات په لغت او اصطلاح کې تعریف کړئ.

۳- د مساقات او مزارعت ترمنځ توپیرونه په گوته کړئ.

۴- د باغبانۍ شرطونه ووایاست.

۵- د باغبانۍ لومړی او دوم حکم بیان کړئ.

٦- دباغبانۍ دریم او څلورم حکم ووایاست.

۷- د باغبانۍ پنځم او شپږم حکم بیان کړئ.

۸- دباغبانۍ عقد په کوم وخت کې پای مومي؟

۹- لاندې خالي ځایونه په مناسبو کلمو ډک کړئ:

۱۰- باغباني له دهقانۍ څخه پدې کې توپیر لري چې د مودې له پوره کیدو سره سره............... د میوې تر پخیدو پورې دوام مومي.

۱۱- په باغبانۍ کې د مودې ټاکل...................، ځکه چې......................................

کورنۍ دنده:

هغه مهم توپیرونه چې باغباني یې له دهقانۍ سره لري، په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

وقف

لومړی: د وقف معنا:

وقف په لغت کې حبس او ساتلو ته وايي.

او د فقهاوو په اصطلاح کې:

۱- وقف د ځمکې يا جنس بندول دي، پداسې حال کې چې د ملکيت حکم يې له واقف سره پاتې کيږي او گټه يې خيراتيږي، وقف بلل کيږي.

۲- او يا د عين بندول او خيراتول دي، د ټولنې د خدمت لپاره. لومړی تعريف امام ابوحنيفه رحمه الله تعالی او دويم يارانو کړی دی.[1]

دويم: د وقف د روا والي دليل:

وقف د دې په خاطر روا شوی چې محتاج خلک د ببنل شوي عين څخه پداسې توگه گټه واخلي چې اصل عين يې باقي وي، نو پدې ډول به وقف شوی مال د واقف لپاره صدقه جاريه وي، نبي اکرمﷺ فرمايي: «إِذَا مَاتَ الإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَمَلُهُ إِلاَّ مِنْ ثَلاثَةِ أَشْيَاءَ: مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ، أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ»[2] ژباړه: کله چې انسان مړ شي ټول اعمال يې قطع کيږي، خو درې شيان دي چې دا ورته له مرگ څخه وروسته هم گټه رسوي: تل پاتې صدقه، گټور علم او نيک اولاد چې ورته دعا کوي.

دريم: د وقف حکم:

امام ابوحنيفه رحمه الله تعالی وقف جايز غير لازم عقد گڼي، بنا پر دې مالک يې بيرته غوښتلای شي او ورڅخه د ده لاس نه لنډيږي، خو که چيرې د وخت قاضي ورباندې پريکړه صادره کړې او يا د ده تر مرگ پورې تړاو ولري، بيا د مالک له لاسه وځي.[3]

د يارانو په نظر، کله چې وقف صحيح وي، لازم گڼل کيږي او د مالک له لاسه د وقف له وينا سره سم وځي.

لنډه دا چې د امام ابوحنيفه رحمه الله تعالی په نظر وقف جايز غير لازم عقد دی او د يارانو په نظر کله چې صحيح واقع شي، وقف شوی شی د مالک له لاسه وځي.

---

[1]- فتح القدير ۵/۳۲.
[2]- صحيح مسلم.
[3]- الدر المختار ۳/۱۳۹، الی ۳۹۲.

څلورم: د وقف رکن:

د وقف رکن هغه لفظ او صیغه ده چې په وقف دلالت کوي.

پنځم: د وقف شرطونه:

۱- وقف کوونکی باید عاقل او بالغ وي.

۲- وقف کوونکی به آزاد، د بښل شوي شي مالک او هوښیار وي.

د موقوف شرطونه:

۱- وقف شوی مال به ځمکه او یا هغه شی وي چې له بقا سره ترېنه ګټه اخیستل کیږي، لکه د جهاد لپاره د وسلو او اسونو وقف کول.

۲- وقف شوی مال به معلوم او ځرګند وي.

۳- وقف شوی مال به د وقف په وخت کې د واقف ملکیت وي.

۴- وقف شوی مال به بیل او جلا وي تیت او پراګنده به نه وي.

فعالیت: یو شمېر زده کوونکي دې د وقف څو صورتونه تمثیل کړي.

شپږم: د وقف کتونکی یا ناظر:

واقف ته روا ده چې د وقف نظارت پخپله وکړي او یا یې هغه چا ته وسپاري چې ورته وقف شوی وي، همدارنګه پرته له دوی دواړو څخه بل څوک هم ورته ټاکل کیږي، که نوم یې معلوم وي، لکه فلانی او یا ورته څه صفتونه وټاکي، لکه چې ووایي: هوښیار، عالم او یا نور داسې صفتونه ولري، نو زما د وقف نظارت به کوي.

د وقف د ناظر شرطونه په لاندې ډول بیانیږي:

۱- د وقف ناظر باید متقي او پرهېزګار شخص وي.

۲- د ورسپارل شوې دندې کفایت باید ولري.

اووم: د ناظر دنده:

۱- د وقف شوي شي ساتل.

۲- د وقف شوي شي ابادول.

۳- وقف شوی شی په کرایه یا دهقانۍ ورکول او د دې لپاره لانجه او مخاصمه کول.

اتم: د ناظر ګوښه کول:

واقف د وقف ناظر ګوښه کولی شي.

نهم: د وقف اړوند مسئلې:

۱- يواځې زامنو ته پرته له لوڼو د مال وقف کول مکروه تنزيهي دي، ځکه چې دا کار د جاهليت کړنو ته ورته دی.

۲- د وقف مصارف به د وقف شوي مال له ګټې څخه ورکول کيږي.

۳- که چيرې کوم جومات زړنګ او بيا هيڅوک يې ابادولو ته غاړه کښېنږدي، پداسې حال کې چې خلک ورته اړتيا ونلري، ځکه چې بل مسجد ورسره اباد شوی وي، دا ځای د شيخينو (امام ابو حنيفة او امام ابو يوسف) په نظر همداسې تر قيامته مسجد پاتې کيږي، ابادوونکی او د ده وارثان يې بيرته مالک کيدای نشي. همدارنګه له بل ځای سره يې تبديلولای هم نشي او نه يې بل مسجد ته د اسبابو انتقالول جواز لري، که لمونځ پکې کيږي او که نه کيږي.[۱]

۴- د مسجد په ديوال د تير ايښودل په کرايه او يا پرته له کرايې روانديي.[۲]

فعاليت: څو تنه زده کوونکي دې د وقف د شرطونو ګټې په انفرادي توګه خپلو ملګروته بيان کړي.

ارزونه:

لاندې سوالونه ځواب کړئ:

۱. وقف په لغت او اصطلاح کې څه ته وايي؟
۲. د وقف شوي مال شرطونه بيان کړئ.
۳. د وقف شوي مال ساتوونکی بايد څوک اوسي؟
۴. د وقف د ساتوونکي دنده څه ده؟
۵. ايا هغه ځمکه چې د مسجد په نوم وقف شوی وي، د تل لپاره د مسجد په نوم يادېږي؟

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱. زامنو ته پرته له لوڼو د مال وقف کول.. .
۲. د وقف کوونکي شرطونه په لاندې ډول دي:..

کورنۍ دنده:

د لوست مهم مطالب په خپلو کتابچو کې وليکئ.

---

۱ هندي فتاوی ۲- ۴۵۸- الفصل الاول فيما يصير به مسجداً.

۲- الدر المختار ۳/۴۰۶.

صلح (سوله)

زيد او زبير په خپل منځ کې په يو پټي باندې شخړه وکړه، يو وايي: پټی زما دی او بل وايي زما دی. د کلي سپين ږيرو د دوی تر منځ د دوی په خوښه پرېکړه وکړه، زيد ته يې د مدعي به پټي درېمه برخه د صلح (سولې) په بنياد ورکړه او زبير پرې قانع شو. خو که دوی محکمې ته مراجعه وکړي، نو قاضي د دوی تر منځ صلح نه کوي، چې د شخړې په لومړي ډول له منځه وړلو ته صلح او دويم ډول له منځه وړلو ته قضا ويل کيږي.

د صلحې تعريف:

صلحه په لغت کې سمولو ته وايي.

او د فقهاوو په اصطلاح کې: هغه عقد چې شخړې له منځه وړي، صلحه بلل کيږي.[1]

د صلح حکم:

د خلکو تر منځ د شخړو له منځه وړل ښه کار دی.[2]

د صلح د روا والي دليل:

صلح په قرآن کريم، احاديثو او اجماع باندې روا شوې ده.

١ **قرآن کريم:** الله تعالې فرمايي: ﴿وَالصُّلْحُ خَيْرٌ﴾ [3] صلح کول غوره او بهتر کار دی.

٢ **نبي اکرمﷺ فرمايي:** «الصُّلْحُ جَائِزٌ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ إِلاَّ صُلْحًا أَحَلَّ حَرَامًا أَوْ حَرَّمَ حَلَالًا»[4] ژباړه: صلحه (سوله) د مسلمانانو تر منځ روا ده، خو هغه صلحه ناروا ده چې حلال حرام، او حرام حلال کړي.

٣ **اجماع:** ټولو علماوو کرامو د صلحې په روا والي د دې لپاره اجماع کړې چې ستونزې او مشکلات له منځه يوسي.

د صلحې د روا والي حکمت:

د اختلاف او تفرقې له منځه وړل، د محبت او دوستۍ فضا د مسلمانانو تر منځ ساتل دي.

---

[1]- وګوره: تکلملة فتح القدير: (٧\ ٣) تبيين الحقائق: ٥\ ٩.

[2]- وګوره: تبيين الحقائق: جلد، ٥، ص: ٣٠.

[3]- سورة النساء، آيت ١٢٨.

[4]- وګوره: السنن الکبری للبيهقي: جلد، ٦، ص، ٦٥.

د صلحې حالات:

کله چې دوه تنه يو پر بل باندې د څه مال دعوه وکړي، مدعي عليه به له لاندې درې حالاتو څخه خالي نه وي:

۱ **په دعوا به اقرار کوي:** لکه دا چې احمد په بکر باندې د يو جرنېټر دعوه وکړي، بکر د ده دعوه ومني، د سپين ږيرو له مداخلې وروسته دواړه په بل شي سره روغه، جوړه وکړي، معنا دا چې دعوه يې په جرنېټر کړې وي او جوړ جاړی په غوا وکړي، دا داسې ده لکه چې جرنېټر يې د غوا په بدل کې پلورلی وي، دا ډول صلحه روا ده او د بيعې احکام ورباندې مرتبيږي، ځکه چې د بيعې په معنا ده.

فعاليت: څو تنه زده کوونکي دې د صلحې صورتونه تمثيل کړي.

۲ **له دعوا څخه د مدعی عليه انکار:** په پورتني صورت کې بکر له جرنېټر څخه منکر شي او بکر يې نه مني، مګر د احمد له ډېر اصرار څخه وروسته سپين ږيري په بکر څه شی ومني او بکر به يې احمد ته ورکوي، دا ډول صلح هم جواز لري.

۳ **د مدعی عليه د چوپتيا او سکوت حالت:** معنا دا چې په پورتني مثال کې بکر د احمد په دعوا سکوت اختياروي او هېڅ نه وايي، دې صورت کې هم د کلي مشران په بکر څه مني او احمد ته يې تسليموي، دا هم جواز لري.

د صلحې احکام: صلحه خپل ځانګړي احکام لري چې په لاندې ډول بيانېږي:

۱. د دعوا کوونکو تر منځ د شخړې او جنجال له منځه وړل، کوم چې وروسته لدې د دواړو دعوه پدې اړوند نه اورېدل کيږي.

۲. که چېرې دعوا په پټي وي او صلح هم په پټي باندې تر سره شوي وي، شفيع ته د شفعې حق ثابتېږي، ځکه چې د مدعی بها پټی يې په مصالح بها پټي وپلوره، ځکه چې د پټي په پلورلو باندې شفعه ثابتېږي.

فعالیت: زده کوونکي دې په انفرادي توګه د مسلمانانو ترمنځ د صلحې ګټې بیان کړي.

ارزونه:

لومړۍ پوښتنه: لاندې پوښتنو ته ځواب ووایاست:

۱. صلحه په څو ډوله ده ؟ په لنډه توګه یې بیان کړئ.

۲. د صلحې یو مثال ووایاست!

۳. په صلحه کې د مدعي علیه حالات ووایاست!

۴. د صلحې اړوند احکام بیان کړئ.

دویمه پوښتنه: لاندې خالي ځایونه په مناسبو کلمو سره ډک کړئ:

۵. صلحه په‌لغت کې................ ته وایي. او په اصطلاح کې:.. .

۶. که چېرې دعوه په پټې وي او صلحه هم په پټې باندې تر سره شوې وي، شفیع ته... .

کورنۍ دنده:

د صلحې د ګټو په هکله یوه مختصره مقاله ولیکئ.

شرکت

د شرکت تعریف:

شرکت په لغت کې اختلاط او ګډولو ته وايي.

او د فقهاوو په اصطلاح کې: عبارت له هغه عقد څخه دی چې د شریکانو تر منځ په سرمایه او ګټه کې ترسره کیږي، معنا دا چې شریکان یو له بل سره پدې اتفاق کوي، څرنګه چې زموږ سرمایه ګډه ده، همدا شان ګټه مو هم سره ګډه ده.[1]

د شرکت د روا والي دلیل:

شرکت په قرآنکریم، احادیثو او اجماع باندې ثابتیږي.

١. **الله تعالی فرمایلي دي:** وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنْ الْخُلَطَاء لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ [2] ډېر داسې شریکان شته چې یو پر بل باندې تېری کوي.

نبي کریمﷺ فرمایي: « يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنَا ثَالِثُ الشَّرِيكَيْنِ مَا لَمْ يَخُنْ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ فَإِذَا خَانَ خَرَجْتُ مِنْ بَيْنِهِمَا ». [3]

ژباړه: دا قدسي حدیث دی، رسول اللهﷺ وايي: الله تعالی فرمایي: زه د دوه شریکانو دریم یم، په ساتنه او مرسته کې، او تر هغه وخته پورې ورسره یم چې له خپل ملګري سره خیانت ونکړي، کله چې یو له دوی څخه له خپل ملګري سره خیانت وکړ، زه ورڅخه وځم او خپله مرسته ترې اخلم. معنا دا چې کله سره ښه او راست چلیږي، الله تعالی یې په کار کې برکت اچوي او کله چې خیانت ورڅخه واقع شي، مرسته او برکت ورڅخه پورته کیږي.

---

[1]- وګوره، فتح القدیر د عنایې سره، ج: ٢. ص: ٥. تبیین الحقائق: ج: ٣. ص: ٣١٢. رد المحتار، ج: ٣. ص: ٣٦٤.

[2]- سورت ص، آیت: ٢٤.

[3]- اخرجه البیهقي في السنن الکبری، ج: ٦. ص: ٧٨.

۲. اجماع: ټولو مسلمانانو د شرکت په جواز اجماع کړې ده.

د شرکت د روا والي حکمت:

خلکو ته د مرستو لارې چارې برابرول، پداسې شکل سره چې يو بل سره مالونه ګډ او غټې غټې شرکتونه جوړ کړي د کومو چې يو تن ته چلول ګران وي.

د شرکت ډولونه:

۱. د املاکو شرکت.

۲. د عقودو شرکت.

د املاکو شرکت:

دا هغه شرکت دی چې دوه يا ډېر اشخاص پرته د شرکت له عقد څخه د يو عين مالکان شي او دا په دوه ډوله دي:

۱. اختياري شرکت:

دا هغه شرکت دی چې د شريکانو په کړنې سره رامنځ ته شي، لکه يو شی په ګډه واخلي يا د بل چا له لوري ورته وبښل شي او دوی يې قبول کړي.

۲. اجباري شرکت:

دا هغه شرکت دی چې دوه تنو ته پرته د دوې له کړنې ثابت شي، لکه دوه تنو ته په ګډه يو شی په ميراث پاتې شي.[۱]

فعاليت: يو شمېر زده کوونکي دې د شرکت ډولونه په ټولګي کې تمثيل کړي.

د دې شرکت حکم: هر شريک ته په شرکت کې روا نده چې د خپل ملګري په برخه کې پرته د هغه له اجازې څخه تصرف وکړي، ځکه چې يو په بل باندې هيڅ ولايت نه لري.

---

[۱]– وګوره، بدائع الصنائع، ج: ٦. ص: ٥٦. فتح القدير، ج: ٥. ص: ٣. رد المحتار، ج: ٢. ص: ٣٦٤.

د عقودو شرکت: د عقودو شرکت عبارت له هغه عقد څخه دی چې دوه یا ډېر کسان یې په مال او ګټه کې د اشتراک په خاطر له یو بل سره کوي.

د عقودو د شرکت ډولونه: د عقودو شرکت په درې ډوله دی:

١. د مالونو شرکت.
٢. د اعمالو او کارونو شرکت.
٣. د وجوهو شرکت.[1]

د عقودو د شرکت رکن:

ایجاب او قبول د عقودو د شرکت ارکان دي.

لومړی د مالونو شرکت: دا هغه شرکت دی چې دوه تنه په مال کې شریک شي او یو بل ته ووايي: زه او ته دواړه په اخیستلو او پلورلو کې شریک یو او یا که چېرې موږ ته الله تعالی ګټه را په برخه کړه، دا به د دواړو ترمنځ پدې شرط شریکه وي، دا شرکت په دوه ډوله دی:

١. د عنان شرکت:

دا هغه شرکت دی چې دوه تنه د تجارت له پاره سرمایه پداسې شرط چې ګټه به يې د دواړو تر منځ وېشل کيږي را ټولوي او ازاد تجارت ورباندې کوي، د عنان شرکت بلل کيږي.

دا هغه ډول شرکت دی چې د خلکو تر منځ په اوسني عصر کې رایج او خلک یې کوي، ځکه چې دا کوم حد نه لري چې سړی دې څومره سرمایه ولري چې دا شرکت ورباندې وکړي.

بلکې هر څومره شی چې په واک کې لري، هغه له بل سره شریکولای شي او د خپلې سرمایې او ټاکلي شرط مطابق په ګټه کې شریکیږي.

دې شرکت کې دا کېدای شي چې یو د شرکت مسئول او بل هېڅ مسئولیت ونه لري، یو کار کوي او بل يې نه کوي، په شرکت او حکم يې کوم اثر نه پرېوځي.

٢. د مفاوضې شرکت:

دا هغه شرکت دی چې شریکان په سرمایه، ګټه او تصرفاتو کې برابره ونډه ولري، د مفاوضې شرکت بلل کيږي، بناءً که چېرې د شریکانو سرمایه او نورشیان سره مساوي نه وي، بیا ورته

---

[1]– وګوره، تبیین الحقائق شرح کنز الدقائق، ج: ٣. ص: ٣١٣.

د مفاوضې شرکت نشو ویلای، مثلاً: د یوه سړي سرمایه دوه زره افغانۍ او د بل یو نیم زر افغانۍ ده او په ګډه تجارت پیل کړي، د مفاوضې شرکت ندی. [1]

دا ډول شرکت روا دی، نبي کریمﷺ فرمایي: "فَاوِضُوا، فَإِنَّهُ أَعظَمُ لِلبَرَكَةِ"[2] تاسې د مفاوضې شرکت وکړئ، دا ځکه چې پدې کې برکت دی.

فعالیت: ځو تنه زده کوونکي دې په انفرادي توګه د شرکت د یو یو شرط د حکمت په هکله خپلو ملګرو ته معلومات ورکړي.

ارزونه:

أ. لاندې پوښتنو ته ځواب ووایاست:

١. شرکت لغتاً او اصطلاحاً تعریف کړئ.

٢. د املاکو شرکت په څو ډوله دی؟ نومونه یې واخلئ!

٣. د عقودو د شرکت ډولونه په لنډ ډول ولیکئ.

٤. د عنان شرکت تعریف کړئ.

٥. د مفاوضې د شرکت له تعریف څخه وروسته یې له عنان شرکت سره توپیر وښایئ.

ب. لاندې خالي ځایونه په مناسبو کلمو سره ډک کړئ:

١. اجباري شرکت: هغه شرکت دی چې...................... ته پرته د دوی له............... ثابت شي، لکه.......................................

٢. د عقودو شرکت په............................ ډوله دی.

کورنۍ دنده:

له خپلې سیمې څخه د اجباري او عنان شرکتونو یو یو مثال ولیکئ.

١– وګوره: المبسوط، ج: ١. ص: ١٥١. فتح القدیر، ج: ٥. ص: ٢٠. بدائع الصنائع، ج: ٦. ص: ٥٧. رد المحتار، ج: ٣. ص: ٣٧٣.

٢– وګوره: نصب الرایة في تخریج احادیث الهدایة، ج: ٢. ص: ٤٧٥.

د وجوهو شرکت

د وجوهو شرکت:

دا هغه شرکت دی چې مخور خلک، پرته له دې چې سرمايه ولري، سره شريکيږي، د خپل اعتبار پر بنسټ شيان په پور اخلي او بيا يې په نقدو پلوري او کومه ګټه چې وکړي، پخپلو منځونو کې يې د ټاکلي شرط سره سمه وېشي.

دا ډول شرکت روا دی.[1]

پدې شرکت کې دا هم روا ده چې د يوه ګټه لږه او د بل ګټه ډېره وي، خو تاوان به په هغه اندازه وربانديې راځي څومره چې ضامن شوی دی.

د اعمالو او ابدانو شرکت:

دا هغه ډول شرکت دی چې دوه يا ډېر کسان پخپله غاړه باندې د چا څه کارونه ومني او د هغو له تر سره کولو وروسته لاس ته راغلې ګټه پخپل منځ کې د ټاکلي شرط سره سمه ووېشي.

معنا دا چې خياطان، اهنګران او يا نور کسبه خلک په شريکه يو کار ونيسي وروسته د کار او مصارفو ګټه پخپل منځ کې ويشي.

فعاليت: د مضاربت او شرکت ترمنځ توپير ووایاست.

د عقودو د شرکت شرطونه:

۱. **د ګټې اندازه به ټاکلې او محدوده وي:** معنا دا چې پنځمه، دريمه او يا څلورمه برخه کې به يو بل سره شريک وي، بناءً که چېرې مجهوله وي، بيا شرکت فاسد دی.

۲. **د ګټې اندازه به مشاع (تيته) وي:** بناءً که چېرې داسې ووايي چې لس افغانۍ ګټه يې زما ده او نوره ستا ده، دا شرکت فاسد دی.

د مالونو د شرکت شرطونه:

۱. **د کار او عمل شرط کول:** په عنان شرکت کې دا روا ده چې شريکان يو پر بل باندې او يا يو تن باندې کار شرط کړي، لکه چې داسې شرط کړي: دواړه به په شريکه اخيستل او

---

[1]– وګوره: بدايع الصنائع، ج: ٦. ص: ٥٧. المبسوط، ج: ١١. ص: ١٥٤. فتح القدير، ج: ٥. ص: ٣٠.

خرڅول کوو، که خدای تعالی ګټه را نصیب کړه، زما او ستا ګډه ده او یا دا چې یو به اخیستل او خرڅول کوي او ګټه به د دواړو شریکه وي.

۲. د ګټو وېش: ګټه به په سرمایه وېشل کیږي، بناءً که چېرې سرمایه مساوي وي، ګټه به یې هم مساوي وي، برابره ده چې کار یو تن کوي او که دواړه، ځکه چې ګټه به یا په کار وېشل کیږي او یا په سرمایه.[1]

۳. هر کله چې د شرکت مال مخکې د مال له اخیستلو او یا ګډولو څخه له منځه ولاړ شي، شرکت باطلیږي.

۴. په عنان شرکت کې هر شریک د اخیستلو او خرڅولو واک لري، ځکه د شرکت په اساس هر یو بل ته د دې اجازه ورکړې ده.

د شرکت باطلوونکي: شرکت په لاندې شیانو له منځه ځي:

۱. د شریکانو له لوري د شرکت ماتول: کله چې د شریکانو له لوري شرکت مات او له منځه ولاړ شي، شرکت باطلیږي.

۲. کله چې د شرکت یو شریکوال مړ او له منځه ولاړ شي، شرکت له منځه ځي.

۳. کله چې د شرکت مال وړاندې د شرکت له قیام څخه د منځه ولاړ شي، شرکت باطلیږي.

هغه شیان چې شرکت په کې نه صحیح کیږي:

کله چې شریکان په یو مباح عمل باندې، چې په لاسته راوړلو یې سړی مالک ګرځي لکه ښکار، لرګي راټولول، د معدنونو د ایستلو لپاره د ځمکې کیندل او داسې نور، دا ټول شرکتونه صحیح ندی او فاسد شمېرل کېږي، چا چې څه راټول او موندل، د هغه دي.[2]

---

[1]– وګوره: فتح القدیر، ج: ۵. ص: ۲۱. تبیین الحقائق، ج: ۳. ص: ۳۱۸. بدائع الصنائع، ج: ٦. ص: ٦۲.

[2]– وګوره: تبیین الحقایق شرح کنز الدقائق، ج: ۳. ص:۳۲۳. بدائع الصنائع، ج: ٦. ص: ٦۳. المبسوط، ج: ۱۱. ص: ۲۱٦ او ورسته پاڼه.

ارزونه:

الف: لاندې اصطلاحات تعریف کړئ!

۱. د وجوهو شرکت تعریف کړئ.

۲. د اعمالو او ابدانو شرکتونه د مثال په وړاندې کولو سره شرحه کړئ.

۳. د عقودو د شرکت شرطونه بیان کړئ.

۴. په کوم شرکت کې د کار کول شرط ګڼل کیږي؟

۵. په کومو حالاتو کې شرکت باطلیږي؟

ب: لاندې خالي ځایونه په مناسبو کلمو سره ډک کړئ:

د عقودو شرکت څو شرطونه لري؟ په لنډ ډول یې بیان کړئ.

۱. کله چې د شرکت مال وړاندې د............... څخه د منځه ولاړ شي، شرکت..................... .

۲. د وجوهو شرکت دا هغه شرکت دی چې.................................. سره شریکیږي

کورنۍ دنده:

د وجوهو او اعمالو د شرکتونو د ګټو په هکله په پنځو کرښو کې یوه مقاله ولیکئ.

شفعه

د شفعې تعریف:

په لغت کې: زیادت او جفت والي ته وایي.

او په اصطلاح کې: د ګاونډي له ضرر څخه د خلاصون په خاطر د ځمکې د تملک حق ته ویل کېږي.

د شفعې مشروعیت:

د شفعې حق د دې لپاره ضروري دی چې له ړومبني شریک څخه د نوي شریک ضرر دفعه شي.

د شفعې حکم:

د شفعې غوښتل یو روا حق دی.

د شفعې اړوند ځینې اصطلاحات:

شفیع: هغه چا ته ویل کېږي چې د شفعې حق ولري.

مشفوع: هغې ځمکې ته ویل کېږي چې د شفعې حق ورپورې تړلی وي.

مشفوع به: له هغه ملکیت څخه عبارت دی چې له امله یې د شفعې حق ثابتېږي.

مشفوع علیه: د ځمکې اخیستونکي ته ویل کېږي.

د شفعې سبب:

د شفعې سبب له پلورل شوې ځمکې سره د شفیع د ځمکې پیوستوالی دی، برابره خبره ده چې دا پیوستوالی لار یا ګاونډیتوب وي.

په شفعه کې د شرکت ډولونه:

په شفعه کې شرکت په دوه ډوله دی:

۱. په خرڅه شوې ځمکه کې شرکت: هغه داسې چې شفیع په خرڅه شوې ځمکه کې برخه ولري.

۲. د خرڅې شوې ځمکې په حقوقو کې شرکت لکه: د اوبو خوړلو حق، د خاصې لارې حق او داسې نور.

د شفعې ثبوت:

د شفعې حق د ځمکې د خرڅولو او د شفعې د اسبابو د وجود په صورت کې ثابتېږي.

د شفعې شرطونه:

هغه بیعه چې شفعه په کې ثابتېږي، باید لاندې شرطونه ولري:

۱. عقار (ځمکه) باید مملوکه وي که څه هم که د تقسیم قابلیت ونه لري.

۲. بیعه باید صحیح او نافذه وي.

په لاندې صورتونو کې شفعه نه ثابتېږي:

۱. بلاعوضه هبه، صدقه، وقف، میراث، وصیت یا هغه ځمکه چې د هغې بدل مال نه وي.
۲. هغه ابادي او ونې چې ځمکه یې دولتي وي.
۳. د شریکانو په خپلو کې د عقار (ځمکې) تقسیم.
۴. هغه بیعه چې د خیار شرط په کې شرط شوی وي.
۵. هغه مبیعه چې د دولت له خوا د بولۍ په توګه پلورل شوې وي.
٦. هغه مبیعه چې د دولت له خوا د استملاک یا د مسجد د جوړولو یا د مسجد سره د یو ځای کولو په منظور پلورل شوې وي.

د شفعې طلب:

د شفعې طلب او غوښتنه په لاندې درېو طریقو سرته رسېږي:

۱. مواثبت (بې له ځنډه) طلب: دا هغه طلب دی چې هر کله شفیع له هغه مجلس څخه خبر شي چې په کې بیعې صورت موندلی وي، فوراً پرته له ځنډه او پرته له هغه څه چې د ده په انصراف دلالت کوي، د شفعې غوښتنه وکړي.
۲. **د استشهاد طلب (د شاهدانو په واسطه):** دا هغه طلب دی چې شفیع پر پلورونکي چې ځمکه یې په لاس کې وي یا پر پېرودونکي چې خو که ځمکه یې په لاس کې نه وي، شاهدان ونېسي، که چېرې شفیع د شاهدانو په نیولو توان ولري، خو شاهدان ونه نیسي، د شفعې حق یې باطلېږي.
۳. **د تملک طلب (د دعوا طلب):** د تملک طلب په محکمه کې د خصومت د دعوی له دایرولو څخه عبارت دی.

د شفعې ځینې احکام:

❖ شفیع په ټولو حقوقو او وجایبو کې د بایع په وړاندې د مشتري غوندې دی. ځمکه د شفیع په حق کې نوې مبیعه ده، برابره ده که شفیع د قضاء له لارې لاس ته راوړې وي یا د بایع په خوښه یې ترلاسه کړې وي، نو په همدې بناء شفیع د خیار عیب او د خیار د رؤیت حق لري.
❖ که چېرې شفیع ته د مبیعې په ورکولو حکم وشي، پداسې حال کې چې د مبیعې پیسې پر مشتري باندې قرض وي، شفیع ملکف دی چې هغه پیسې نغدې ورکړي.
❖ که چېرې پېرودونکی د شفیع له خبر ورکولو څخه وروسته په مشفوع ځمکه کې ابادي وکړي یا پکې ونې کېنوي، شفیع کولی شي چې یا ځمکه پرېږدي یا د ځمکې قېمت او د ابادۍ او ونو مصارف ټول ورکړي، او یا اخېستونکی د آبادۍ په ورانولو او ونو اېستلو اړ کړي.

❖ که چېرې اخیستونکی د شفیع له خبر ورکولو مخکې په مشفوعه ځمکه کې زیادت راولي (آبادي وکړي)، نو شفیع اختیار لري چې یا ځمکه پرېږدي او یا د ځمکې قیمت او د زیادت د پیسو په ورکولو ځمکه واخلي.

❖ که چېرې مشفوعه ځمکه د طبعي حوادثو له امله له منځه ولاړه شي، د تلف شوې برخې پیسې له اصل قیمت څخه کمېږي.

❖ شفعه نه تجزیه کېږي، شفیع نه شي کولی چې اخیستونکی د مشفوعه ځمکې د ځینې برخې اخیستلو او د ځینې نورې برخې پرېښودلو ته اړ کړي.

د شفعې سقوط:

شفعه د مواثبت د طلب په پرېښودلو او یا د هغې د صحت له شرطونو څخه د کوم شرط په له منځه تللو ساقطېږي.

فعالیت: زده کوونکي دې لاندې عبارتونه په خپل منځ کې توضیح کړي:

خلیط، شفیع، شفعه، مدعي، مدعي علیه، دعوی.

ارزونه:

۱. شفعه په لغت او اصطلاح کې تعریف کړئ:
۲. شفعه څه حکم لري؟
۳. د شفعې د روا والي حکمت څه دی؟
۴. شفعه په څه شي ثابتېږي؟
۵. د شفعې شرطونه کوم دي؟
۶. د شفعې له حکمونو څخه دوه حکمونه بیان کړئ:
۷. د صحیح جملو په وړاندې دا (√) نښه او د غلطو جملو په وړاندې دا (X) نښه کېږدئ:

أ– په شفعه کې ملکیت شرط دی، نو په وقف شوې ځمکه کې شفعه نه ثابتېږي. ( ).

ب– که چېرې جایداد چا ته بلاعوضه نقل شوی وي لکه: میراث، هبه (تحفه) یا وصیت شفعه په کې ثابتېږي. (   ).

ج– د شفعې حق هغه چا ته نه ثابتېږي چې په مبیعه کې شریک نه وي. (   ).

کورنۍ دنده:

د شفعې د حکمت په اړه لنډه مقاله ولیکئ!

له ځان څخه د فاع کول

کله کله داسې پېښېږي چې یو انسان د بل انسان پر ځان، مال او ناموس د تیري جرأت کوي، په دې صورت کې مقابل لوری خپلې دفاع ته اړ کیږي، پدې درس کې موږ د دفاع لارې څېړو او دا معلوموو چې څوک څرنګه له ځان څخه دفاع وکړي.

لومړی: د دفاع روا والی:

د شرعي دفاع مشروعیت په قرآن کریم، احادیثو او عقل ثابت دی.

الله تعالی فرمایي: فَمَنِ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُواْ عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ وَاتَّقُواْ اللّهَ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ[١] چا چې پر تاسو تېری وکړ، په همغه شان عمل ورسره وکړئ، څنګه چې يي درسره کړی، له الله تعالی څخه ووېرېږئ، زیاتی ورسره ونه کړئ، تاسې پوه شئ چې الله تعالی د متقیانو ملګری دی.

نبي کریمﷺ فرمایي: « مَنْ قُتِلَ دُونَ دِينِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ وَمَنْ قُتِلَ دُونَ دَمِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ وَمَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِـهِ فَهُوَ شَهِيدٌ وَمَنْ قُتِلَ دُونَ أَهْلِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ ».[٢] ترجمه: څوک چې په خپل دین مړ شو شـــهید دی، څوک چې د ځان په دفاع کې مړ شو، شهید دی، څوک چې په خپل مال مړ شو، شهید دی، څوک چې په خپل ناموس مړ شو شهید دی.

د شرعي دفاع حالات:

کله چې څوک د بل چا په مال، ځان او نفس تېری وکړي، مقابل لوري ته په کار ده چې له خپل قدرت سره سم، څرنګه چې مناسب وي، خپله دفاع وکړي، بل څوک هم کولای شي چې د ده مرسته وکړي، بناءً لومړی به کمزورې لارې سنجوي، که چېرې يي په چيغو دفاع کولای شوه، وهل ورته جواز نه لري، همدا راز که د لاس په وهلو يې دفاع کولای شوه، په کوتک وهل ورته روا ندي، همدا شان نور، چې پدې باندې خپله دفاع کوونکی پوهېږي.[٣]

---

[١]- البقرة: ١٩٤

[٢]- اخرجه البیهقي في السنن الکبری، ج: ٣. ص: ٢٦٦.

[٣]- وګوره: بدائع الصنائع، ج: ٧. ص: ٩٣.

د شرعي دفاع شرطونه:

۱. تېرى او تجاوز به له داسې جريمې څخه وي چې جزا به لري، بناءً د پلار، خاوند او ښوونکي تاديب تيرى ندى.

۲. تيرى او تجاوز به سملاسي صورت نېولى وي، معنا دا چې مؤجل او تهديد به نه وي.

۳. د تيرې مخ نيوى به په مناسبه اندازه کوي تر څو د ده د گومان مطابق تېرى رفع شي.

۴. د تيرې مخ نيوى پرته له زور څخه په بله لاره امکان ونه لري.

فعاليت: ځوتنه زده کوونکي دې له ځان څخه د دفاع د شرطونو په هکله خپلو ملگرو ته معلومات ورکړي.

د شرعي دفاع د حکم حالات:

۱. د ځان څخه د دفاع حکم:

که چېرې کوم انسان په بل باندې د تېري تکل وکړي، غواړي چې مړ او يا يې کوم غړى له کاره وغورځوي، برابره ده چې دا کار په انسان کوي او يا کوم حيوان باندې، بناءً د هغه چا له پاره چې تېرى ورباندې کيږي، پکار ده چې له ځان څخه دفاع وکړي، که چېرې حمله کوونکى د مدافع له لوري مړ شو، هيڅ جنايي او مدني مسئول ندى، معنا دا چې ديت او قصاص ورباندې نشته، نبي اکرمﷺ فرمايي: (چاچې يو چا پسې توره را وايستله، بيا يې کېښوده او همدى ورباندې ووهل شو، وينه يې تاوان نه لري)

مسئلة: که چېرې حمله کوونکى حيوان، ماشوم يا ليونى وي، مدني پوښتنه به ورڅخه کيږي، نه جنايي، معنا دا چې قصاص ورباندې نشته خو ديت او د حيوان تاوان به گالي، نبي کريمﷺ فرمايي: «الْعَجْمَاءُ جُرْحُهَا جُبَارٌ» د حيوان زخم تاوان نه لري.

۲. د مال څخه د دفاع حکم:

له خپل مال څخه دفاع کول روا دي، له نبي اکرمﷺ څخه يو سړي پوښتنه وکړه، که چېرې يو سړى راشي او له ما څخه مال اخلي، څه وکړم؟ رسول اللهﷺ ورته وفرمايل: مه يې ورکوه. [۱]

[۱] – وگوره: تبيين الحقائق، ج: ٦. ص: ١١٠. بدائع الصنائع، ج: ٧. ص: ٩٣. الفتاوى الهندية، ج: ٦. ص: ٧ الى ٥١.

ارزونه:

أ– لاندې پوښتنو ته ځواب ووایاست:

۱. دفاع په کوم دلیل روا شوې ده؟ د قرآن کریم یو آیت او یو حدیث شریف ولیکئ.

۲. د دفاع حالات کوم دي؟

۳. شرعي دفاع کوم شرطونه لري؟ په لنډ ډول یې بیان کړئ.

ب– لاندې خالي ځایونه په مناسبوکلمو سره ډک کړئ:

۱. د... تادیب تیری......... بلل کیږي.

۲. که چېرې حمله کوونکی د مدافع له لوری مړ شو، هیڅ...................... ندی، معنا دا چې.........................وربانديې نشته.

کورنۍ دنده:

د خلکو په ما ل، نفس او پت باندې د تېري کولو د گناه په هکله یوه مقاله ولیکئ.

وصیت

د وصیت معنا:

وصیت په لغت کې عهد او وعدې ته ویل کیږي.

او د فقهاوو په اصطلا ح کې: هر هغه مال چې وروسته له مرگ څخه یې سړی پر ځان باندې د بل چا له پاره لازموي، وصیت بلل کیږي.[1]

د وصیت ډولونه: وصیت په دوه ډوله دی:

١. **مطلق وصیت:** دا هغه وصیت دی چې یو څوک داسې ووایي: ما فلاني ته په فلاني شي وصیت کړی دی.

٢. **مقید وصیت:** هغه چې داسې ووایي: که چېرې زه د دې ناروغۍ څخه مړ شوم، فلاني ته دا شی ورکړئ.

د وصیت د روا والي دلیل:

وصیت په قرآن کریم، احادیثو، اجماع او عقل سره ثابت شوی دی.

١. الله تعالی فرمایي: كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِن تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالأقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ[2] پر تاسو فرض دي چې کله د ځنکدن په حالت کې یاست او مال درڅخه پاتې کیږي، پر تاسې لازمه ده چې پلار، مور او نږدې خپلوانو ته په نېکه (عدالت سره سم) وصیت وکړئ او دا په پرهېزگارانو باندې د دوی حق دی، همدا راز پدې هکله نور آیتونه هم شته.

یادونه: د وصیت فرضیت د میراث د ایاتونو له نزول سره منسوخ دی یوازې جواز یې پاتی دي.

فعالیت: زده کوونکي دې په انفرادي توگه د وصیت د یو یو شرط د حکمت په اړه خپلو ملگرو ته معلومات ورکړي.

---

[1]- وگوره: تبیین الحقائق شرح کنز الدقائق، ج: ١٨. ص: ١٣٠.

[2]- البقرة: ١٨٠

نبي کریمﷺ فرمايي: «إِنَّ اللَّهَ تَصَدَّقَ عَلَيْكُمْ عِنْدَ وَفَاتِكُمْ بِثُلُثِ أَمْوَالِكُمْ زِيَادَةً لَكُمْ فِي أَعْمَالِكُمْ»[1]

ژباړه: بېشکه الله تعالی تاسې ته د ځنکدن په وخت کې دا واک درکړی چې د خپل مال درېمه برخه چا ته د وصيت په بنياد خيرات ورکړئ، کوم چې بيا په آخرت کې ستاسې په نېکو اعمالو کې زياتوالی راولي.

١. **اجماع:** علماوو کرامو رحمة الله عليهم د وصيت په روا والي اجماع کړې ده.

٢. **عقل:** د عقل غوښتنه هم همدا ده چې سړی بايد ښه او نېک کارونه وکړي، د دې له پاره که چېرې کومه نېمګړتيا ترې شوې وي، هغه وروباندې جبيره شي.

د وصيت د روا والي حکمت:

په دنيا کې خير او ښېګڼه د دې له پاره خلکو سره کول چې د آخرت ثواب وروباندې ترلاسه کړي، ځکه خو شريعت دنيا د کښت او آخرت د درمند اخيستلو ځای ښودلی دی.

د وصيت حکم:

وصيت مستحب او غوره عمل دی او اندازه يې د ټول مال درېمه برخه ده او هغه وخت بايد ورکړل شي چې د وصيت کوونکي ټول پوروونه ورکړل شي.

چا ته به وصيت کيږي:

د اجنبي شخص (يعني چې وارث نه وي) له پاره وصيت کول صحيح دي، برابره ده چې مسلمان وي او که کافر، همدا راز د وارثانو اجازه هم شرط نده.

د وصيت رکن:

د وصيت رکن يوازې د وصيت کوونکي له لوري ايجاب دی چې همدا د امام زفر رحمه الله نظر هم دی.[2]

د وصيت شرطونه:

د وصيت کوونکي شرطونه:

١. وصيت کوونکی به د تبرع او ورکړې اهل وي، معنا دا چې عاقل او بالغ په خپل مال کې د تصرف اجازه ولري.

٢. وصيت کوونکی به وصيت پخپله خوښه پرته له کوم زور او زياتي څخه کوي. [3]

---

[1]- وګوره: مسند الصحابة فی کتب الستة.

[2]- وګوره: الدرالمختار، ج: ٧. ص: ٢٢٩.

[3]- وګوره: العناية شرح الهداية، ج: ١٦. ص: ٥٥.

د وصیت د نفاذ شرط:

د وصیت د نفاذ او پلي کېدو له پاره دا شرط دی چې باید وصیت کوونکی دومره قرضدار نه وي چې د ده ټول مال په کې له منځه ولاړ او ختم شي.

د وصیت مبطلات: وصیت په لاندې شیانو باندې له منځه ځي:

١. کله چې د وصیت کوونکي اهلیت له منځه ولاړ شي، وصیت باطلیږي، یعنې چې دایمي لیونی شي.

٢. کله چې وصیت کوونکی له خپل وصیت څخه وګرځي، وصیت له منځه ځي.

٣. کله چې وصیت کوونکی خپل وصیت له کوم شرط سره وتړي او بیا هغه ټاکلی شرط رامنځ ته نه شي، وصیت له منځه ځي.[١]

ارزونه:

أ- لاندې پوښتنو ته ځواب ووایاست:

١. وصیت په لغت او اصطلاح کې څه ته وایي؟

٢. وصیت په څو ډوله دی؟ د هر یو تعریف بیان کړئ.

٣. د وصیت حکم او اندازه یې بیان کړئ.

۴. د وصیت کوونکي شرطونه ووایاست.

۵. د وصیت باطلوونکي څو دي؟ په لنډ ډول یې ووایاست.

ب-لاندې جملې بشپړې کړئ:

١. د وصیت د نفاذ او پلي کېدو له پاره دا شرط ده چې باید وصیت کوونکی ....

٢. د اجنبي شخص له پاره وصیت کول............... دی، برابره ده چې............ وي او یا................ وي.

کورنۍ دنده:

د وصیت د ګټو او د هغه د لیکنې په هکله یوه مقاله ولیکئ.

---

[١]- وګوره: الدر المختار، ج: ۵. ص: ۴۶۹ الی ۴۷۱.